

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ VE SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

YEREL HALKIN KÜLTÜREL MİRASA YÖNELİK FARKINDALIK DÜZEYİ:
DIYARBAKIR İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Fatime BAL

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Sebahattin Emre DİLEK

Nisan-2021
BATMAN

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış/akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez ve Seminer Yazım Kılavuzu kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules/ethical conduct and Batman University Institute of Social Sciences' Thesis and Seminar Writing Guide. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all materials and results that are not original to this work.

İmza

Fatime BAL

Tarih: 14/04/2021

ÖNSÖZ

İnsanlığın başlangıcından günümüze kadar dünyada sürekli bir değişim ve dönüşümün yaşandığını söyleyebiliriz. Tarım toplumu dönemi sonrasında sanayi toplumuna ve 90'lı yılların başından itibaren de içinde bulunduğumuz bilgi toplumuna geçiş süreci ile birlikte, toplumsal değişimler ve dönüşümler daha da hız kazanmıştır. Söz konusu tarihsel süreç beraberinde pek çok farklı olgunun ortaya çıkmasını sağlamış ve turizm de bu olgulardan biri olarak toplumsal hayattaki yerini almıştır. Turizm sektörü zamanla kitleselleşmeye başlaması ve sonrasında kurumsallaşarak modern anlamda günümüzde bir fenomen haline gelmesi turizm alanındaki çalışmaların da çeşitlenmesini sağlamıştır. Sürekli olarak gelişen turizm sektörü insanların merak duygusu, gezip görme isteği, yenilik ve özgünlük arayışı, farklı deneyimler yaşama isteği gibi farklı amaç ve güdüler temelinde ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte turizm, talep yönlü olduğu kadar arz yönlü olarak da gerek destinasyonlara gerekse işletmelere ciddi ekonomik faydalar sağlayarak, makro ve mikro anlamda bölgesel ve ülkesel ölçekte önemli katkılar sunmaktadır. Bu katkılardan birisi de şüphesiz ülkelerin ya da bölgelerin kültürel miras unsurlarının turizm aracılığıyla tanıtılması ve bu sayede geçmiş ile günümüz arasında bağ kurulabilmesine olanak sağlamasıdır. Turizm aracılığıyla söz konusu katkının oluşabilmesi ise yerel halkın sahip olduğu kültürel miras unsurlarını bilmesi, koruması ve gelecek kuşaklara aktarabilmesi ile mümkün kılınabilecektir. Bu bağlamda, bu tez çalışmasının amacı, Diyarbakır ilinde var olan somut ve somut olmayan kültürel miras unsurlarının neler olduğunu ortaya koyarak, yerel halkın kültürel miras unsurlarına yönelik farkındalık düzeylerinin hangi seviyede olduğunu belirlemektir. Gerek yerel halkın kültürel miras unsurlarına yönelik farkındalık düzeyleri, gerekse yerel yönetimlerin bu konudaki farkındalık düzeyi, kültürel miras unsurlarının turizm amaçlı kullanılmasında önemli faktörler olması sebebiyle, Diyarbakır' da hem kültürel mirasın korunması hem de kültürel miras turizminin yaygınlaştırılması adına bu çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Nitekim en önemli turizm paydaşlarının başında gelen yerel halkın sürdürülebilir bir kültürel miras turizmi anlayışının benimsenmesi/içselleştirilmesi ve uygulanması noktasında göz ardı edilemeyeceği açıktır.

Tez hazırlama aşamasında, danışmanlığımı üstlenerek hem eğitim hayatımda hem de hayatımın diğer zorlu günlerinde daima beni destekleyen, yol gösteren, yardımını ve ilgisini benden esirgemeyen, paylaştığı bilgiler açısından sonsuza kadar minnettar kalacağım saygı değer hocam Dr. Öğr. Üyesi S. Emre DİLEK'e saygılarımı ve sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez hazırlama aşamasında daima beni destekleyen, yol gösteren, yardımını ve ilgisini benden

esirgemeyen, paylaştığı bilgiler açısından sonsuza kadar minnettar kalacağım saygı değer hocam Prof. Dr. Gülriz KOZBE'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez hazırlama aşamasında daima beni destekleyen, bana yol gösteren saygı değer hocam Doç. Dr. Elif KESER KAYAALP' a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez yazım aşamasında her zorlukta daima yanımda olan arkadaşım Songül YETİŞİR ve Şıvan AYUS'a teşekkür ederim. Tez yazım aşamasında yaşadığım bütün sıkıntılar doğrultusunda büyük zorluklar içinde eğitimimi sağlayan ve benden yardımını esirgemeyen çok değerli aileme en içten dileklerle teşekkürü borç bilirim.

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
YEREL HALKIN KÜLTÜREL MİRASA YÖNELİK FARKINDALIK DÜZEYİ:
DİYARBAKIR İLİ ÖRNEĞİ

FATİME BAL

BATMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ VE SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi Sebahattin Emre Dilek

Yıl: 2021, 123 Sayfa

Kültürel miras, turizm için önemli kavramlar arasındadır. Kültürel miras unsurları hem turizmin hem de yerel halkın etkisiyle varlığı sürdürmektedir. Bu durumda Kültürel miras eserlerin korunması aşamasında yerel halkın büyük rolü vardır. Yerel halkın turizm, doğal çevre, turist, kültürel miras gibi öğeler hakkında bir farkındalığa sahip olması gerekir. Bu çalışmada araştırma bölgesi olarak Diyarbakır ili seçmemiz kültürel mirasın varlığı, turizm potansiyeli, Osmanlı medeniyetlerinin izlerini taşıması ve dünya miras listesinde bulunuyor olması açısından büyük önem teşkil etmektedir. Bu çalışmanın asıl amacı, Diyarbakır'ın ilinde bulunan kültürel mirasın turizm amaçlı olarak kullanılmasında yerel halkın farkındalık düzeyini belirlemektir. Diyarbakır ilinde turizm amaçlı olarak kullanılan kültürel varlıkların önemi derecelendirilmekte ve yerel halkın kültürel miras eserlerinin turizm amaçlı kullanılmasında yerel yönetim ile ilgili düşüncelerini ifade etmesi bu çalışmanın bir diğer amaçlarından biridir.

Araştırmanın en önemli çabası Diyarbakır halkının kültürel miras farkındalık düzeyi ile ilgili hiçbir çalışmanın yapılmadığı ve yapılacak ilk çalışma olması açısından halkı bilinçlendirmektir. Ayrıca yapılan çalışmalar istenilen düzeyde olmadığından bu alanla ilgili bir çalışma yapılması gereği duyulmaktadır. Bu araştırmada evren ve örneklem, veri toplama aracı ve tekniği, veri toplama süreci ile alakalı verilerin analizleri yapılmıştır. Araştırma evreni Diyarbakır ilinde yaşayan yerel halktır. Diyarbakır ili merkezinde yaşayan yerel halkın kültürel mirası turizm amaçlı kullanılmasındaki görüşlerini belirlemek için anket tekniği uygulanmıştır. Toplamda geçerli sayılan 200 adet anketten elde edilen veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir.

Araştırmada veri toplama sürecinde ise kolayda örneklem yönetimi uygulanmıştır. Maliyeti ve uygulaması kolay olan bu yöntem birçok araştırmacı tarafından tercih

edilmektedir. Bulgularda ise, araştırmaya katılan yerel halkın demografik özelliklerine dair bulgularından Diyarbakır turistik öneme sahip tarihsel ve kültürel yapıları, el sanatları, mutfağı, etkinliklerine dair frekans analizi, ortalama, standart sapma, güvenilirlik analizi ve Anova testi uygulayarak Diyarbakır yerel halkının farkındalık düzeyi ne ölçüde olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen veriler, uygulanan bu testlerin güvenilir olduğunu ve yerel halkın kültürel miras eserlerine yönelik farkındalık düzeyine dair görüşlerini açık bir şekilde ifade etmektedir.

Anahtar Kelime: Diyarbakır, Farkındalık, Kültürel Miras, Turizm, Yerel Halk,

ABSTRACT
MASTER'S THESIS
AWARENESS OF LOCAL PEOPLE TOWARDS CULTURAL HERITAGE:
THE CASE OF DİYARBAKIR

FATİME BAL

BATMAN UNIVERSITY SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
TOURISM MANAGEMENT AND ART HISTORY

ADVISOR: Asst. Prof. Dr. Sebahattin Emre Dilek

Year: 2021, 123 Pages

Cultural heritage is among the important concepts for tourism. Cultural heritage elements continue to exist with the influence of both tourism and local people. In this case, the local people have a great role in the protection of cultural heritage works. Local people need to have an awareness about tourism, natural environment, tourist, cultural heritage. Choosing Diyarbakır as a research area in this study is of great importance in terms of the existence of cultural heritage, tourism potential, traces of Ottoman civilizations and being on the world heritage list. The main purpose of this study is to determine the level of awareness of the local people in the use of cultural heritage in the province of Diyarbakır for tourism purposes. The importance of cultural assets used for tourism purposes in Diyarbakır is graded and it is one of the other purposes of this study that the local people express their opinions about the local administration in the use of cultural heritage artefacts for tourism purposes.

The most important effort of the research is to raise public awareness in the sense that no study has been carried out on the cultural heritage awareness level of the people of Diyarbakır and it is the first study to be done. In addition, since the studies are not at the desired level, it is necessary to conduct a study in this field. In this study, data related to the population and sample, data collection tool and technique, and data collection process were analyzed. The population of the research is the local people living in Diyarbakır. A questionnaire technique was applied to determine the views of the local people living in the city center of Diyarbakır on using cultural heritage for tourism purposes. The data obtained from 200 questionnaires that are considered valid in total were analyzed with the SPSS program.

In the data collection process, sample management was applied in convenience. This method, which is cost effective and easy to apply, is preferred by many researchers. In the

findings, the level of awareness of the local people of Diyarbakır was determined by applying frequency analysis, average, standard deviation, reliability analysis and Anova test regarding historical and cultural structures, handicrafts, cuisine, activities of Diyarbakır with touristic importance, from the findings of the demographic characteristics of the local people participating in the study. Has been. The data obtained clearly express that these tests are reliable and the level of awareness of the local people about cultural heritage artifacts.

Keyword: Awareness, Cultural Heritage, Diyarbakir, Local People, Tourism

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1
1.KÜLTÜREL MİRAS VE TANIMI	2
1.1.Somut Kültürel Miras	4
1.2.Somut Olmayan Kültürel Miras	14
1.3. Dünyada ve Türkiye’de Kültürel Miras Alanları	16
1.4. Kültürel Mirasın Önemi ve Korunması	21
1.5. Kültürel Miras ve Turizm İlişkisi	27
1.6.Kültürel Mirasın Turizm Amaçlı Kullanımı	29
2. YEREL HALK VE KÜLTÜREL MİRAS İLİŞKİSİ.....	31
2.1. YEREL HALK VE TANIMI.....	32
2.1.1. Yerel Halk ve Turizm İlişkisi	34
2.1.2. Yerel Halkın Kültürel Miras Unsurlarının Turizme Yönelik Algı ve Tutumları	36
2.1.3. Yerel Halkın Kültürel Miras Unsurları ve Kültürel Miras Turizmi Üzerindeki Etkileri	39
2.2. KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASINDA YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ	43
2.3. KÜLTÜREL MİRAS BİLİNCİ, FARKINDALIK VE KATILIM	48
3.DİYARBAKIR’IN KÜLTÜREL MİRASI	53
3.1. Somut Kültürel Miras Çekicilikleri	58
3.2. Somut Olmayan Kültürel Miras Çekicilikleri	64
4. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	66
4.1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	67
4.2. SINIRLILIKLAR VE VARSAYIMLAR	67
4.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	69
4.3.1. Evren ve Örneklem	69
4.3.2. Veri Toplama Aracı ve Tekniği	70
4.3.3. Veri Toplama Süreci.....	71
5. BULGULAR	72

5.1. Araştırmaya Katılan Yerel Halka İlişkin Demografik Bulgular	72
5.2. Araştırmaya Katılan Yerel Halka İlişkin Tarihi Yapılar, Ören Yerleri, El Sanatları ve Festivallere İlişkin Bulgular A GRUBU	74
5.3. Araştırmaya Katılan Yerel Halka İlişkin Tarihi Yapılar, Ören Yerleri, El Sanatları ve Festivallere İlişkin Bulgular B GRUBU	80
5.4. Araştırmaya Katılan Yerel Halka İlişkin Anketin İkinci Bölüm Sorularının Güvenirlilik Analizi, Ortalama ve Standart Sapma Tablosu	85
5.5. Kültürel Miras Unsurlarını Korumaya İlişkin Ölçeğin Faktör Analizi Sonuçları	89
5.6. Araştırmaya Katılan Yerel Halka İlişkin Anketin İkinci Bölüm bazı Sorularının Frekans, Ortalama, Yüzdelere ve Standart Sapma Tablosu	91
5.7. Demografik Değişkenlere Göre Ölçeğe Verilen Puanların Farklılık Testi (ANOVA)	94
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	97
KAYNAKÇA	101
ARAŞTIRMA FORMU	119
ÖZ GEÇMİŞ	123

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 Kültürel Mirasın Sınıflandırılması	4
Tablo 2 Dünya Miras Listesinde Yer Alan Türkiye Kültürel Miras Varlıkları	15
Tablo 3 Dünya Miras Listesi Ülkeler Sıralaması	16
Tablo 4 Dünyada Kültürel Miras Unsurlarının Korunması Çalışmaları	18
Tablo 5 Türkiye’de Kültürel Miras Unsurlarının Korunması Çalışmaları	24
Tablo 6 $A = 0.05$ İçin Örneklem Büyüklükleri	72
Tablo 7 Araştırmaya Katılan Yerel Halkın Demografik Tablosu	73
Tablo 8 Diyarbakır’daki Somut Kültürel Miras Unsurlarına Yönelik Katılımcıların Verdikleri Cevapların Frekans, Ortalama ve Standart Sapma Tablosu	75
Tablo 9 Diyarbakır’daki Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarına Yönelik Katılımcıların Verdikleri Cevapların Frekans, Ortalama ve Standart Sapma Tablosu	77
Tablo 10 Diyarbakır’daki Katılımcıların Diyarbakır Mutfağına Dair Verdikleri Cevapların Frekans, Ortalama ve Standart Sapma Tablosu	78
Tablo 11 Diyarbakır’daki Katılımcıların Diyarbakır Etkinliklerine Dair Verdikleri Cevapların Frekans, Ortalama ve Standart Sapma Tablosu	79
Tablo 12 Diyarbakır’daki Somut Kültürel Miras Unsurlarına Yönelik Katılımcıların Verdikleri Cevapların Frekans, Ortalama ve Standart Sapma Tablosu	81
Tablo 13 Diyarbakır’daki Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarına Yönelik Katılımcıların Verdikleri Cevapların Frekans, Ortalama ve Standart Sapma Tablosu	83
Tablo 14 Diyarbakır’daki Katılımcıların Diyarbakır Mutfağına Dair Verdikleri Cevapların Frekans, Ortalama ve Standart Sapma Tablosu	84
Tablo 15 Diyarbakır’daki Katılımcıların Diyarbakır Etkinliklerine Dair Verdikleri Cevapların Frekans, Ortalama ve Standart Sapma Tablosu	85
Tablo 16 Güvenilirlik İstatistikleri ve Ölçek İstatistikleri	87
Tablo 17 Kültürel Miras Unsurlarının Korunmasına Yönelik Katılımcıların Vermiş Oldukları Cevaplarının Güvenirlilik Analizi Ortalama, Yüzdelere ve Standart Sapma	87
Tablo 18 KMO Örneklem Yeterlilik ve Bartlett Küresellik Testi	89
Tablo 19 Faktör Analizi Sonuçları	90
Tablo 20 Kültürel Mirasın Korunması Gerekli Midir?	91
Tablo 21 Kültürel Mirasın Korunması Önemli Midir?	92
Tablo 22 Kültürel Mirasın Korunması Faydalı Mıdır?	92
Tablo 23 Kültürel Mirasın Korunması Düşüncesi Olumlu Mudur?	92

Tablo 24 Kültürel Mirasın Korunması Düşüncesi Heyecan Verici Midir?	93
Tablo 25 Kültürel Mirası Korumak Benim İçin?	93
Tablo 26 Diyarbakır'da Yaşamaktan Memnuniyet Düzeyi?	94
Tablo 27 Yaş Değişkenine Göre Anova Testi Sonuçları	94
Tablo 28 Medeni Durum Değişkenine Göre Anova Testi Sonuçları	95
Tablo 29 Gelir Değişkenine Göre Anova Testi Sonuçları	96

KISALTMALAR

BM: Birleşmiş Milletler

CIAM: Uluslararası Çağdaş Mimarlık Kongresi

ÇEKÜL: Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı

DM: Dünya Mirasları

DMA: Dünya Miras Alanı

GAP: Güneydoğu Anadolu Projesi

ICOM: Uluslararası Müzeler Konseyi

ICOMOS: Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi

ICCROM: Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarım Çalışmaları Uluslararası Merkezi

IUCN: Uluslararası Doğa Koruma Birliği

KTVKYK: T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu

SOKÜM: Somut Olmayan Kültürel Miraslar

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDK: Türk Dil Kurumu

TMMOB: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

TODAİE: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü

TOKİ: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitimi, Bilimi ve Kültür Teşkilatı

UNWTO: Dünya Turizm Örgütü

WTO: Dünya Ticaret Örgütü

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Gordion Antik Kent (Ankara)	5
Şekil 2 Efen Antik Kent (İzmir)	5
Şekil 3 Aspendos Tiyatrosu (Antalya)	6
Şekil 4 St. Nicholas Kilisesi (Antalya)	6
Şekil 5 Çatalhöyük Neolitik Antik Kenti (Antalya)	7
Şekil 6 Göbekli Tepe (Şanlıurfa)	7
Şekil 7 Diyarbakır Kalesi	8
Şekil 8 Hasanpaşa Hanı	8
Şekil 9 Ulu Cami (Diyarbakır)	9
Şekil 10 Şeyh Mutahhar Cami (Diyarbakır)	9
Şekil 11 Diyarbakır Hevsel Bahçeleri	10
Şekil 12 Çini İşçiliği	11
Şekil 13 Mevlevi Sema Töreni (2008)	11
Şekil 14 Aşıklık Geleneği (2009)	12
Şekil 15 Tören Keşkeği Geleneği (2011)	12
Şekil 16 Karagöz ve Hacivat (2009)	13
Şekil 17 Dede Korkut Mirası (2018)	13

GİRİŞ

Dünya üzerinde tarihsel süreç boyunca pek çok uygarlık yaşamış ve yaşadığı döneme ait pek çok kültürel unsuru bir sonraki kuşağa aktararak dünyanın kültürel mirasını zenginleştirmişlerdir. Dolayısıyla günümüzde doğal, arkeolojik, sanatsal, toplumsal olmak üzere pek çok açıdan kültürel zenginliklerle dolu bir geçmişin mirasçıları olarak toplumların küresel ölçekte farkındalık düzeyinin yüksek olması, söz konusu zenginliği koruyarak kullanması ve kendinden sonrakilere de ulaştırabilmesi son derece önemlidir. Günümüzde var olan kültürel zenginlikler sadece ait olduğu dönemi değil, bugünü ve geleceği de kapsayacak simgeler olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda günümüzde bu değerlerin nasıl korunacağı ve kendilerine ait kimlikleriyle gelecek nesillere nasıl aktarılacağı konusu önem taşımaktadır.

Dünya mirasını oluşturan değerlerin, Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) tarafından denetlenmektedir. Bu konsey 1965 yılında Varşova’ da kurulmuştur. Dünya mirasların korunmasına dair ortaya atılan fikir 1931 yılında tarihi binaların restorasyonu üzerine yapılan Atina Konferansında bir konseyde fark edilmiştir. 1964 yılında 2. Mimarlar ve Tarihi Bina Uzmanları Kongresinde, Venedik Tüzüğü’nden söz edilince, 1965 yılında UNESCO, bu tüzüğü koruyucu olarak Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS)’nin oluşturmuştur. Uluslararası merkezi, Paris olan bu konsey birçok alanlarda üyesi bulunmaktadır. ICOMOS, dünya kültürel mirasını doğal afetlerden, savaşlardan korumak adına çalışmalarda bulunan Uluslararası Mavi Kalkan Komitesine de ortaklık etmektedir. 22 Mayıs 1978 yılında Moskova’da yapılan 5. Genel Kurulda ICOMOS, günümüzde geçerli olan uluslararası tüzüğünün son halini alarak yürürlüğe girmiştir. (ICCROM Biyografi.info, 2020).

Türkiye’de ise kültürel miras unsurlarının korunmasına ilişkin düzenlemeler Cumhuriyetin ilanından sonra başlamıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra sosyal ve ekonomik sektörünün hızlı bir şekilde değişime uğramasıyla bu eserlerin korunması için olumsuz sonuçlara sebep olmuştur. Hukuksal olaraktan korunmaya yönelik yasalar yeterli görünse de halkın bilinçsizliği, yanlış kararlar alması sonucu, birçok kültürel miras eserleri yok olmaya yüz tutmuştur. Kültürel miras unsurları, yaşanan yoğun Nüfus, Ulaşım, Konut, Otopark sorunları gibi hızlı kentleşme sonucu tahribata uğramaktadır. Tüm bu durumlar, kültürel miras değerlerinin planlı olarak korunması düşüncesini gündeme oturtmuştur. Kabul görülen uluslararası sözleşmeler, hukuksal yasalar, oluşturulan kurallar kültürel mirası korumak için yeterli değildir. Bunun için

ulusal bir eylem planının projeye geçirilmesiyle bu durum en aza indirilmeye çalışılmıştır. Böylece kültürel miras unsurları projeye dahil edilerek, bilimsel ve turizm açısından önemli konuma gelip, geniş kitlelere duyurulmuş ve bu unsurların korunması gerektiği düşüncesi yaygınlaştırılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, yerel halkın kültürel mirasa yönelik farkındalık düzeyi ile ilgili elde edilen verilerin değerlendirilmesi, incelenmesi ve yorumlanmasını içermektedir. Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümünde kültürel miras ile ilgili kavramlara ve bu kavramların somut olan ve somut olmayan yönlerini, Diyarbakır'daki somut olan ve somut olmayan kültürel değerlerin çekiciliklerini ele almaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde yerel halk kavramı ile kültürel mirasa olan bağlantısı, kültürel mirasın yerel halk üzerindeki hem olumlu hem de olumsuz etkileri, kültürel mirasın turizm üzerindeki etkisi ile algı ve tutumu, kültürel miras bilinci ile farkındalık ve katılım kısmına değinilmiştir. Son bölümde ise çalışmanın amacı, önemi, yöntemi ve analizi ele alınmıştır. Sonuç olarak çalışma ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmış ve bazı analizler yardımıyla çeşitli tespitlere ulaşılmıştır.

1.KÜLTÜREL MİRAS VE TANIMI

Kültürel miras kavramını tanımlayabilmek için kültür ve miras terimlerini bilmek gerekmektedir. Kültür terimi etimolojik kökene göre Latince kelimesinden türetilmiş 'cultura' sözcüğünden gelmektedir. (Gülcan, 2010, s.99-120). Türkçe kaynaklarında ise kültür kavramı 'colere' denilen fiilden türetilmiş 'hars' ve 'ekin' olarak ifade edilmektedir. (Özlem, 2008). Coğrafi özelliklere göre yaşam biçimlerini sürdüren toplulukların kültürel özellikleri değişmektedir. Dolayısıyla kültür, insanların farklı inanç ve değerleri, yaşayış ve davranış biçimleri, tavrı ve fikirleri ile diğer sanat eserlerinin ve farklı kültürel ürünlerinin tamamını kapsamaktadır. (Ağaoğlu, 2004).

Miras terimini, miras özelliği taşıyan tarihi ve dini yerler, olaylar ve varlıklar oluşturmaktadır. (Doğaner, 2003, s.1-14). Bunun için miras kavramı, kültürel geleneğinin bir parçası olup geçmişe yönelik unsurların günümüze kadar varlığını sürdüren değerler olarak ifade edilmektedir. (Nuryanti, 1996, s.249-260).

Kültürel miras ise zamanla genişleyip tarihi eserler dışında insanı, insana ait unsurları kapsayan bir terim olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Bunun sebebi, kültürün insanın yaşadıklarıyla bütünleşip tarihsel süreç içinde insanla şekillenmesidir. Kültürel miras geçmişten günümüze kadar insan yaşantısının bir birikimi olarak ifade edilebilir. (Meydan Uygur ve Baykan, 2007, s.30-49). Kültürel miras, insanların inşa ettikleri

yapıları, sosyal yaşamları, çevre ile uyum sağlama çabaları gibi bütün yaşantıları barındıran ve günümüze kadar ulaşmayı başarmış eserlerin tamamı olarak belirtilmektedir.

Kültürel miras, var olduğu dönemde toplum ile bütünleşmektedir. Çünkü toplumdaki sanatsal eylemler, törenler, gündelik faaliyetler gibi unsurların izleri kültürel miras tarafından yansıtılmaktadır. Toplumsal belleğin önemli bir kısmını ifade eden kültürel miras, toplumun kendisiyle ilişki içindedir. Bu yönüyle kültürel miras geçmiş ile gelecek arasında bir köprü görevi görmektedir. Kültürel mirasın geçmiş dönemlerden geleceğe doğru toplumdaki yapıların temellerinin oluşumda etkilidir denilebilir. (Nişancı, 2012).

Kültürel miras, mimari yapılar, kale, sur gibi tarihi unsurlarla birlikte gelenek, görenek, dans, dil, tören, müzik gibi unsurları da ele almaktadır. (Silverman ve Ruggles, 2007, s.3-22). Kültürel miras yaşam deneyimi, toplumsal faaliyetler ile elde edilen bilgileri gelecek kuşaklara iletmesi, toplumun oluşumunda etkili olmuştur. Kültürel bir unsurun miras olarak kabul görülebilmesi için toplum tarafından sürekliliğinin sağlanması, korunması ve önemsenmesi gerekmektedir. Çünkü kültürel bir unsuru sahiplenerek, benimseyerek, tanıtarak ve toplumun bir parçası olması ile ancak miras olma hakkı kazandırılabilir. (Yılmaz ve Üçer, 2004, s.43-47).

Kültürel miras, geçmişten günümüze kadar insan yaşantısını ele aldığı için çeşitliliği çoktur. Kültürel mirası belirlemek, tanımlamak, sahiplenmek ve korumak yerine getirilmesi önemli görevler arasındadır. Çünkü kültürel miras günümüzdeki toplumların geçmişe dayanan bilgileri yansıtması ve oluştuğu toplumun özelliklerini ele alması önemlidir. Toplumun kültürünün farkında olan bir birey, topluma ayak uydurmakta sorun yaşamaz. Kendi yaşadığı toplumun kültürüne ait olduğunu hisseden bir birey, sosyal yaşamda da kendini güvende hisseder ve rahat yaşar.

Kültürel miras teriminin kapsamı zamanla değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Somut kültürel unsurlar (kiliseler, müzeler, arkeolojik kazı alanları, camiler vs.) ve somut olmayan kültürel unsurları (SOKÜM) (gelenek, görenek, müzik, maniler, törenler, el sanatları vs.) olarak geçen mirasın değerini bilmek önemlidir. (Gunn ve Var, 2002). Kültürel mirasın sınıflandırılmasını aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 1 Kültürel Mirasın Sınıflandırılması

KÜLTÜREL MİRAS		
Somut Kültürel Miras		Somut Olmayan Kültürel Miras
Taşınmaz	Taşınır	Sözlü Gelenek ve Anlatımlar (Destanlar, Efsaneler, Halk Hikayeleri, Atasözleri, Masallar, Fıkralar) Gelenek ve görenekler Gösteri Sanatları (Karagöz, Meddah, Kukla, Halk Tiyatrosu) Halk Oyunları Ritüeller ve Şölenler El Sanatları (Dokumacılık, Nazar Boncuğu, Geleneksel çini işçiliği, Bakırcılık, Telkârî)
Mimari Eserler	Müze koleksiyonları	
Anıtlar	Heykeller	
Tarihi Yerler/Binalar	Sikkeler	
Ören yerleri (Sitler)	Arşivler	
Kültürel Manzaralar	El yazmaları	
Tarihi kent dokuları	Tablolar	

Kaynakça: T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021

Sonuç olarak kültür ve miras birleşiminden oluşan kültürel miras, ortak bir geçmişin çatısı altında, topluluk üyelerini bir araya getiren ve üyelerin birbirleriyle olan bağlarını güçlendirerek geleceğe yönelik adımlar atmasında katkıda bulunan bir kavram olarak geçmektedir. (Aksoy, 2012). Ayrıca kültürel miras, insanlık tarihinden günümüze kadar oluşan toplumun varoluşunun yaratıcı ifadesi olarak da tanımlanmaktadır. (Koroğlu ve ark. 2018, s.98-113). Bireylerin her zaman yaşadığı yerlerden uzaklaşarak, başka kültürler ile ilgili bilgi edinmek ve kültürel ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kültürel çekiciliklerin olduğu yerleri tercih ettikleri söylenebilir.

1.1.Somut Kültürel Miras

Somut Kültürel Miras, geçmişten günümüze kadar birçok disiplinin hem sosyal hem de kültürel açıdan yeryüzünde var olan tüm özgün değerler olarak ifade edilmesidir. Somut Kültürel Miras bütün objelerin, kültürel varlıkların ve maddi kültürel değerlerin hepsini içermektedir. Bu yüzden çeşitliliği çoktur. (Mckercher ve Du Cros, 2002). Din, dil, kültür, sanat gibi insan topluluklarının bir parçası haline gelen somut kültürel miras, kültürel ve bilimsel bağlamında yeryüzündeki varlıkların tamamını kapsamaktadır. (Yeşilbursa, 2011).

1. Somut Kültürel Miras, kendi içinde;

- Taşınır Kültürel Miras (tablolar, heykeller, sikkeler, el yazmaları, kilim, arkeolojik eserler vs.)

• Taşınmaz Kültürel Miras (anıtlar, arkeolojik sitler, tarihi kent dokuları vs.) şeklinde ikiye ayrılır. (Aslan ve Ardemogni, 2006; Yeşilbursa, 2011). Aşağıda birkaç Somut Kültürel Miras örneğine değinilmiştir. (Kibar, 2020).

Şekil 1 Gordion Antik Kent (Ankara)

Şekil 2 Efes Antik Kent (İzmir)

Şekil 3 Aspendos Tiyatrosu (Antalya)

Şekil 4 St. Nicholas Kilisesi (Antalya)

Şekil 5 Çatalhöyük Neolitik Antik Kenti (Antalya)

Şekil 6 Göbekli Tepe (Şanlıurfa)

Şekil 7 Diyarbakır Kalesi

Şekil 8 Hasanpaşa Hamı

Şekil 9 Ulu Cami (Diyarbakır)

Şekil 10 Şeyh Mutahhar Cami (Diyarbakır)

Şekil 11 Diyarbakır Hevsel Bahçeleri

2. Somut Olmayan Kültürel Miras (sözlü gelenekler, gösteri sanatları, el sanatları, folklor, ritüeller vs.)

Somut kültürel miras kaynakları, UNESCO’ nun Paris’te düzenlediği “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi’nde şu şekilde ele alınmaktadır: (UNESCO, 1972).

- Anıtlar: Bu grupta mimari yapılar, heykeller, resimler, arkeolojik eserler, kitabeler vb. kültür varlıkları yer almaktadır. Bu eserler, tarihi, sanatsal veya bilimsel olarak evrensel değerlere sahiptirler.

Sanatsal, tarihsel ve bilimsel gibi mimari özellikleri olan ya bileşik ya da tek olan yapı toplulukları da bu grup kapsamındadır.

- Sitler: Bu gruba giren sit alanları ya insan ürünüdür ya da doğal bir şekilde oluşmuştur; ya da ikisinin kombinasyonudur. Bu gruba giren sit alanları ise arkeolojik, etnolojik, antropolojik ya da estetik bakımdan evrensel değerlere sahiptirler. Aşağıda birkaç somut olmayan kültürel miras örneğine değinilmiştir. (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

Şekil 12 Çini İşçiliği

Şekil 13 Mevlevi Sema Töreni (2008)

Şekil 14 Aşıklik Geleneği (2009)

Şekil 15 Tören Keşkeği Geleneği (2011)

Şekil 16 Karagöz ve Hacivat (2009)

Şekil 17 Dede Korkut Mirası (2018)

1.2.Somut Olmayan Kültürel Miras

Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) UNESCO tarafından; toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar biçiminde tanımlanmaktadır. (Munjeri, 2004, s.12-20). Geçmişe ait ürünler ve tarihi kalıntılar sadece somut kültürel miras olarak ele alınamaz bunun somut olmayan kültürel miras ait unsurları da vardır. Bu unsurlar daha çok toplulukların tanımladıkları kişisel odaklı olan araç gereç, kültürel yerler, yetenek ve bilgi gibi eserler, Somut Olmayan Kültürel Miras'ın daha sonrası kültürel miraslardan oluşan ürünlerin birer unsuru olarak ifade edilmektedir. (Gül ve Satar, 2015, s.1074-1090).

Somut Kültürel Miras unsurları, toplumla derin bir bağ kurarken, Somut Olmayan Kültürel Miras bir toplumun dünya görüşünü belirlemektedir. (Artun, 2005). Bir toplumun kendine özgü yaşam biçiminin olması yanı sıra kültürel değerleri ve kurallarıyla da toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Kültüre yönelik meydana gelebilecek her türlü devinim ve değişim o kültürel eserlerin sürekliliğini yitirmesine sebep olmaz ancak bir tehdit doğurabilmektedir. Örneğin, dünyayı çepeçevre saran teknolojik ürünler insanları kendi bünyesinde barındırmayı başarmıştır. Bu yönüyle insanlar tek bir eksen üzerinde ilerleyebileceğini düşünmüştür. İnsanların bu şekildeki yaklaşımları, somut olmayan kültürel mirastan çok somut olan kültürel miras unsurlarını etkilemektedir.

İnsanlardan anlam çıkaran miras olarak nitelendirilen somut olmayan kültürel miras insan eliyle yapılmış ve üretilmiş eserler olarak ifade edilebilmektedir. Bu eserler süs eşyaları, yazıtlar, kitabeler, araç gereçler, görsel sanatlar, el sanatları, şölenler, müzik, dans, sözlü ifadeler, ritüeller ve festivallerdir. (Can, 2009). Bu açıdan Somut Olmayan Kültürel Miras eserleri ile Somut Olan Kültürel Miras eserleri birbiriyle bir bütün oluşturmakta ve bu eserlerin kültürel sermayeye büyük katkısı olmuştur. (Dedehayır, 2008'a, s.46-49). Somut Olmayan Kültürel Miras eseri olan folklor, UNESCO tarafından verilen bir isim olup (Öcal ve ark., 2009 s.6-12) insan becerileriyle ve yetenekleriyle meydana gelmiştir. Bu durum insanların yapmış olduğu eserlere saygınlığı artırırken Somut Olmayan Kültürel Miras çeşitliliğini de artırarak gelecek

nesillere aktarılmasını sağlamıştır. (Ruggles ve Silverman, 2009, s.1-14). Somut Olmayan Kültürel Miras eserleri birkaç başlık halinde ele alındığında; (UNESCO, 2014)

Sözlü eserlerle sahne sanatları; ninniler, şarkılar, şiirler, dans, tiyatro, sesli ve sessiz müzikler, atasözleri, hikayeler, tekerlemeler, destanlar gibi eserler geçmişe yönelik kültürel değerlerimizi yansıtmaktadır. Geleneksel unsurlar; el aletleri, kostümler, ritüeller, ev eşyaları, giysiler, mücevher gibi ürünlerdir. Ayrıca Mesir Macunu, Karagöz, Meddah, Mevlevi Sema Töreni, Aşıklık Geleneği, Geleneksel Sohbet Toplantıları, Kırkpınar Yağlı Güreş Festivalleri, Alevi- Bektaşî Ritüeli Semah, Tören Keşkeği Geleneği, Türk Kağıt Süsleme Sanatı, Geleneksel Çini Ustalığı, İnce Ekmek Yapma Ve Paylaşma Kültürü (Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka), Bahar Kutlaması (Hıdrellez), Işık Dili, Dede Korkut Mirası (Destan Kültürü, Halk Masalları, Müzik), Geleneksel Türk Okçuluğu, Sıra Geceleri, Nevruz, Türk kahvesi gibi ürünlerde UNESCO kaynaklarında geçmektedir. (UNESCO, 2014).

Birleşmiş milletler (BM) Bilim, Eğitim ve Kültür Teşkilatının (UNESCO), Dünya Mirası Listesi' de Türkiye' deki tarihi ve coğrafi öneme sahip varlıkların sayısı son 10 yılda ikiye katlandı. UNESCO, Dünya Miras Geçici Listesinde Türkiye'ye ait 84 Kültürel Miras Unsurları yer alırken Dünya Miras Listesinde ise Türkiye'ye ait toplam 18 Kültürel Miras Unsuru yer almaktadır. Altı yıl öncesinde 2018 yılında geçici listeye alınan Göbekli tepe 'nin daimî listeye alınmasıyla UNESCO Türkiye toprakları içerisinde Kültür Mirası listesine aldığı kültürel ve doğal varlık sayısını 18' e yükseltmiştir. Ükelere göre Türkiye Dünya Miras Listesinde 17. Sırada yer almaktadır. Dünya Miras Listesi ile Dünya Miras Geçici Listesi aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2 Dünya Miras Listesinde Yer Alan Türkiye Kültürel Miras Varlıkları

1	İstanbul (1985)
2	Sivas -Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası- (1985)
3	Nevşehir -Göreme Milli Parkı ve Kapadokya- (1985)
4	Çorum -Hitit başkenti-, -Hattuşaş (Boğazköy)- (1986)
5	Adıyaman/Kahta -Nemrut Dağı- (1987)
6	Denizli -Pamukkale/Hierapolis- (1988)
7	Antalya/Muğla -Xanthos Letoon- (1988)
8	Karabük -Safranbolu Şehri- (1994)
9	Çanakkale -Troya Antik Kenti- (1998)
10	Edirne -Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi- (2011)
11	Konya -Çatalhöyük Neolitik Kenti- (2012)
12	İzmir -Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı- (2014)

13	Bursa – Cumalı Kızık: Osmanlı İmparatorluğun Doğuşu- (2014)
14	Diyarbakır – Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri- (2015)
15	İzmir -Efes- (2015)
16	Kars -Ani Arkeolojik Alanı- (2016)
17	Aydın -Afrodisias- (2017)
18	Şanlıurfa -Göbekli tepe- (2018)

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, www.kulturvarliklari.gov.tr. (2020).

Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) Türkiye Ulusal Envanteri oluşturulduğunda, SOKÜM unsurlarında insan yaratıcılığı ve hayal gücüne dair izler taşınması, toplumsal kültürün içerisinde bir yer sahibi olması, belirli bir topluluğu temsil etmesi ve kaybolma riski gibi özelliklerle değerlendirilmiştir. (Karabaşa, 2009). Dünya Geçici Miras Listesi ise aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 3 Dünya Miras Listesi Ülkeler Sıralaması

1	İtalya	53	11	İran (İslam Cumhuriyeti)	22
2	Çin	52	12	Brezilya	21
3	İspanya	46	13	Japonya	21
4	Fransa	43	14	Avustralya	19
5	Almanya	42	15	Kanada	18
6	Hindistan	36	16	Yunanistan	18
7	Meksika	34	17	Türkiye	17
8	Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda İngiltere	31	18	Polonya	15
9	Rusya Federasyonu	28	19	Portekiz	15
10	Amerika Birleşik Devletleri	23	20	İsveç	15

Kaynak: UNESCO, www.whc.unesco.org. (2018).

1.3. Dünyada ve Türkiye’de Kültürel Miras Alanları

Dünya turizm örgütlerine göre turizm deniz, güneş ve kum üçlüsü olup tatil amaçlı kullanılmaktadır. Bazı araştırmalara bakıldığında kitle turizmi dışında, alternatif turizmde artık turizmciler tarafından tercih edilmektedir. (Avcı ve Aşıkoğlu, 1999). Batı Avustralya 2004-2008 yıllarında Sanat ve Kültür Bakanlığı, kültürel mirasa göre kültür turizm stratejileri, müze ve sanat galerileri, sanat ve zanaat stüdyoları, sanatları veya konserleri, festivaller ve fuarlar gibi unsurlar aracılığıyla kendini göstermiştir. (Abacılar, 2008). 2010 yılında 1,5 trilyon dolarlık yıllık gelir getirileceği düşünülen turizm sektörü, dünya da en hızlı gelişen sektördür. (Levine ve ark., 2005, s.399-414). UNESCO genel konferansında Dünya Doğal ve Kültürel Mirasını Koruma Antlaşması 1972 yılında kabul edilip imzalanmıştır. Dolayısıyla Dünya Miras Listelerinde yer edinebilmek için kültürel miras kriterlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Dünya Miras Listesine dahil olmanın en öncül yolu turizmden geçmektedir. Dünya Miras Listesinde yer almanın bir diğer yolu, üye olan kentlerin ekonomik durumunu artırmak adına kültürel miras unsurlarıyla gerçekleştirilen kültürel turizm unsurudur. (Özköse, 1999, s.1-

5). Dünya Miras Listesinde 2011 yılında 725'i Kültürel, 191 ülkeden 183'ü Tabii, 28'i ise Karma olmak üzere toplamda 936 eser yer almaktadır. Bu liste her dönem farklı adayların listesine eklenmekte ve başka ülkelerin anlaşmasıyla da artmaktadır. Kültürel miras unsurlarının ekonomik kalkınmayı sağlamada ve hayat kalitesini artırmada olumlu etkileri olmuştur. Diğer yandan kültürel miras unsurlarının yer aldığı diğer ülkelerde turizm stratejisi ve planlama yapılmadan hareket edilerek bazı olumsuz sonuçlarla karşılaştığı görülmüştür. Bu tarz olumsuz durumlar kentlerde oluşabilecek yabancılaşmalarda, kentlerin ticarileşmesinde ve tarihi yapıların zarar görmesinde etkili olduğu ve turizm planlanmasının yapılmadığından meydana geldiğini söylemek mümkündür. (Özköse, 1999, s.1-5). Turizm sektörü, Dünya Turizm Örgütü'ne göre en değerli sektör olup kalkınmayı sağladığı, yoksulluğu azalttığı gibi unsurların oluşabilmesinde önerilerin artırılması gerektiğini ifade etmektedir. Kültür turizmi de bu yüzden finansal kazanç elde etmesi konusunda kültürel miras unsurlarının varlığının önemli olduğunu vurgulamaktadır. (Çalışkan S., 2009). 2020 yılında bazı çalışmalarda Avrupa, Asya ve Orta Doğuda kültür turizm talebinin artacağından söz edilmektedir. (Güven, 2006). Türkiye'de kültür turizmini geliştirmek için iki yola başvurulmuştur. Çünkü alternatif turizm çeşitlerinin geliştirme de birtakım sıkıntılar yaşamıştır. Bu yollardan ilki dini ve tarih içerikli doğal turizm diğeri ise ilki ile bağlantılı olacak şekilde golf, gezi, av ve kış turizmi gibi turizm çeşitlerini ele almaktadır. (Kaypak, 2010, s.93-114). Her ülkeye özgü bir turist çekiciliği vardır. Bir ülkeye ait kültür çekiciliğinin olması bir diğer farklı ülkede bunun olmaması her iki taraf için tekel oluşturabilmekte ve rekabet ortamı yaratabilmektedir. (Gürbüz, 1999, s.7-20). Türkiye bu açıdan pek çok medeniyete yer vermiş ve önemli kültürel unsurlarının ortaya çıkmasıyla bu unsurların dünya turizmde önemli bir avantaja dönüştürmüştür. (Güven, 2006). Bu durum kültürel miras unsurlarının ne kadar önemli olduğunu kültür turizme olan talebin artışından anlaşılabacaktır. Bu sebeple ülkelerin Dünya Miras Listesinde yer alan unsurlarının sayısı ile kültür ve turizm alanındaki itibarları konusunda paralellik olduğu varsayılmaktadır. Buda Dünya Miras Listesine girebilmek için ülkeler arasında bir rekabet durumu yaratmaktadır. (Akpınar, 2007, s.81-106).

Dünya miras projesi olan UNESCO, dünya miras kavramını 1970' li yıllarda ortaya atmıştır. (Karen, 1987, s.65). UNESCO, Dünya Miras kavramı ile alakalı misyonunda dünyanın kültürel ve doğal miraslarını korumayı hedeflemekte ve gelecek nesillere aktarılması yönünde ortak olan değerlerimizin korunması gerekliliğine dair kararlılıklarını ifade etmektedir. (Şule, 2016). Dünya Miras Projesi olan UNESCO, birçok üniversitede akademisyen ve bilim adamları tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Bu açıdan dünyada yer alan miras ve tarihi alanlar belirlenmeye başlanmıştır. Böylece dünya miras alanlarının belirlenmesi bir yana turizm ile ilişkisinin oluşmasına yol açmaktadır. Turizm ile bağlantı kuran dünya miras alanları, daha aktif bir şekilde değerlendirilmektedir. Dünya miras yerleri ile turizm arasında bir incelemeye yer verilmektedir. (Bianchi ve Boniface, 2002, s.70-80). Turizm, miras terimini farklı değerlere bağlayarak tanımlarken, ilk önce turizm ürünleriyle ele alınmıştır. 2001 yılına ait bir araştırmada 721 tane Dünya Miras alanlarının olduğu tespit edilmiştir. Bunların 23 tanesi koruma yerleri, 144 tanesi doğal alanlar, 554 tanesi de kültürel alanlar olarak ifade edilmiştir. (Bianchi, 2002, s.70-80). Dünya Kültürel ve Doğal Mirası 1975'te yürürlüğe girerek, bazı kültürel değerlerin korunması sağlanmaktadır. (Dinçer ve Ertuğrul, 2000). 1994 yılında, doğal mirasın korunmasını üstlenen Uluslararası Doğal Koruma Birliği, bazı eserlerin korunması konusunda, birtakım yönetmenliklerin yetersiz kaldığı, bunun için 1982 yılında tam anlamıyla uluslararası doğal mirası koruma, sorumluluğunu

üstlenmişlerdir. Kültürel mirası korumak adına birçok kurum ve kuruluş hizmet vermeye başlamış ve uluslararası sözleşmeler imzalanmıştır. Bunları aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 4 Dünyada Kültürel Miras Unsurlarının Korunması Çalışmaları

Yıl	Dünya Kültürel Mirası Koruma Çalışmaları	Onemi
1931	Atina Konferansı/ Atina	Kent planlamanın koruma ile ilişkilerini dikkate alması
1933	Uluslararası Çağdaş Mimarlık Kongresi (CIAM)/ Atina	
1946	ICOM (Uluslararası Müzeler Konseyi) / Paris	Kültürel unsurların müzeler tarafından korunması ve paylaşımı üzerinde yoğunlaşmasıdır
1954	Lahey Sözleşmesi/ Lahey	Kültürel unsurların karşı karşıya kaldığı tehditlere karşı dikkat etmektedir.
1964	2.Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi (Venedik Tüzüğü) /Venedik	Koruma terimiyle süreklilik ilkesine yer verilmiş ve yerleşme dokularının bir bütün olarak ele alınması
1965	ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) / Wersaw	Amaç kültürel eserlerin araştırılması ve teknik desteğin sağlanmasıdır.
1969	Avrupa Konferansı Sorumlu Bakanlar Toplantısı/ Brüksel	Koruma kavramı, mimari miras tabiri ile çevresiyle uyumlu ve kent planlama politikaları ile bütünleşmiş bir kavramın kabul edilmesine
1972	Lahey Sözleşmesi/ Lahey	Kültürel unsurların karşı karşıya kaldığı tehditlere karşı dikkat etmektedir.
1975	Amsterdam Bildirgesi/ Amsterdam Avrupa Mimari Miras Sözleşmesi/ Granada	Tarihi yerleşmelerin çevresiyle korunması gerektiğine dikkat edilmiş ve bütünleşik koruma kavramı meydana gelmektedir.
2000	Avrupa Peyzaj Sözleşmesi/ Floransa	Amaç peyzajın planlanması, korunması ve yönetilmesidir.
2003	Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi/ Paris	Amaç somut olmayan kültürel miras unsurlarının korunmasıdır.
2005	Kültürel ifadelerin çeşitliliğin korunması ve geliştirilmesi sözleşmesi	Amaç kültürel eserlerinin çeşitliliğinin korunması sağlanarak geliştirmek
2008	Dünya Mirası Sözleşmesinin Uygulanmasına Yönelik İşlevsel İlkeler Uygulama Rehberi	Bu yönetim sisteminin amacı, bugünkü ve gelecek nesiller için varlığın etkin korunmasını sağlamaktır.

Kaynak: Kamacı, 2014; Ünsal ve Pulhan, 2012; Aksoy ve Enlil, 2012; Ömeroğlu, 2006; Eke ve Özcan, 1988; İSMEB, 2014; Akipek, 2001; Arnoğlu ve Atasoy, 2015

Kültürel miras unsurlarını koruma düşüncesinin doğuşu, bazı araştırmacılar tarafından Fransız ihtilali ile başladığı ifade edilmektedir. (Harvey, 2001, s.319-338; Yılmaz ve Üçer, 2004, s.43-47; Kiper, 2004; Lowenthal, 2005, s.81-92; Yücel, 2006, s.112-116). Fransız Devriminden sonra kurulan Cumhuriyet döneminin getirmiş olduğu bazı yenilikler dışında, tarihi yapıların ve binaların restore edilmesine yönelik halka açık bir yapı oluşturulması, kültürel mirası korumak adına atılmış önemli adımlardan biridir. (Howard, 2003). Ayrıca hükümetlerin ve kraliyetler ailesine ait alanlara milli müzeler inşa edilmiştir. (Howard, 2003). Kültürel miras unsurların korunmasına dair kurullara yer veriliyor olması, önemli projeleri doğurmuştur. (Ekinci, 2003, s.233-242). Bu projelerin ilki, 1946'da kurulmuş olan UNESCO, zarar görmüş ürünleri muhafaza etmek için birleşmiş milletler desteğiyle kurulmuştur. (Hereduc, 2005). 'Toplumun kültürel mirası mimar, bilim, sanatçı, şair insanların eseri ise manevi değeri olan bütün değerlerdir' ifadesi, 1982 yılında Meksika da düzenlenen bir Kültür Politika Konferansında geçmekle birlikte, buna dair ilk antlaşma yirmi yıl sonra UNESCO tarafında yapılmıştır. (UNESCO, 1982). Avrupa'da 'Raphael Programı' na dair yeni bir çalışma 1997-2000 yıllarında düzenlenmiştir. Daha sonra 'Kültür 2000' diye bir yeni program daha düzenlenmiştir. Sanatsal ve kültürel yönünden bu programlar, uygulanacak projeler için önemlidir. (Çelik ve Yazgan, 2007).

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültürel varlıkları ve Müze Genel Müdürlüğü, tarafından Dünya Miras Listesi'ndeki eserler desteklenerek kabul görmüştür. Dünya Miras Listesinde en çok eserler bulunduran yerler, Avustralya 11 Doğal Miras, İtalya 43 Dünya Mirası, Çin ile Avustralya 4 Karma Miras olarak bilinmektedir. Bunun dışında Kolombiya'daki Çin Seddi, Angkor Watt; Yunanistan'daki Herculaneum ve Acropolis Harabeleri, Brezilya ve Arjantin'deki Grand Kanyon, Great Barrier, Falls Nationa Park gibi eserlerde yer verilmiştir. Ayrıca Küba'da Havana, Japonya'da Kyoto Portekiz'de Euora, İtalya'nda Vatikan, İngiltere'de Edinburgh, İspanya'da Cordoba, Roma'da Venedik, Floransa Yunanistan'da ise Rodos olmak üzere önemli yerlerde bulunmaktadır. Dünya miras listesinde eserler bakımından ülkeler sıralaması sırasıyla İtalya, Çin, İspanya, Fransa, Almanya, Hindistan, Meksika, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda İngiltere, Rusya Federasyonu, Amerika Bileşik Devletleri, İran, Brezilya,

Japonya, Avustralya, Kanada, Yunanistan, Türkiye, Polonya, Portekiz, İsveç gibi önemli ülkelere yer verilmiştir.

Dünya Miras Listesinde 2000 yıllarında geçici olarak yer alan Kültürel Miras yerleri ise; Güllük Dağı- Termessos Milli Park, St. Paul Kilisesi, Ahlat Eski Yerleşimi ve Mezar Taşları, St. Paul's Kuyusu ve Çevresi, Sümela Manastırı, Alahan Manastırı, Mardin Kültürel Peyzaj Alanı, Diyarbakır Kalesi ve Surlar, Karain Mağarası, Kekova, Efes, Selçuklu Kervansarayları Denizli- Doğubayazıt Güzergahı, İshak Paşa Sarayı, Selimiye Cami ve Külliyesi, Harran ve Urfa Yerleşimleri, Konya Selçuklu Başkenti, Bursa Cumalıkız Osmanlı Kentsel ve Kırsal Yerleşimler ve Alanya Kalesi ve Tersanesi gibi Doğal ve Kültürel eserler Dünya Miras Listesine UNESCO tarafından eklenmiştir.

Kültürel Miras Unsurları ve Müzecilik faaliyetleri korunmaya alınarak gelenek görenekler, tarihi yapıları, farklı el sanatları, taşınır ve taşınmaz kültürel unsurları gibi birçok eseri tanımak için ziyaretçilerin gezip görme isteği, kültür turizmine olan ilgiyi de artırmıştır. (Eyice, 1990; Gerçek, 1999; Pasinli, 2002). İnsanların bilgi birikimleri, kültürel deneyimlerini geliştirme isteği, farklı toplumları tanıma merakı, kültürel mirasın turizm kapsamında önemli bir boyut kazandırmış ve eserlerin korunması sağlanmıştır. (Atasoy, 1983, s.1458-1471). Kültürel miras unsurlarının turizm amaçlı kullanılmasıyla Fransa'nın Kültürel Miras Politikasında bayağılaşma, fosilleşme ve aşırı turistik tüketim konusunda 3 sorun ortaya çıktığı görülmüştür. (Öter ve Ünal, 2011, s.1-17). Bu sorunlar kültürel miras unsurlarının özgün yapısını ve kültürel bir değer olma özelliğini yitirmesine sebep olabilmektedir. Kültürel mirasın turizm amaçlı kullanımında yerel halkın yapısı ve düşünceleri dikkate alınmasıyla bu gibi sorunlar giderilebilir. Bölgede gelişen kültürel miras unsurlarının, turizm amaçlı kullanımı turizmin gelişimini etkiler ve bunu yerel halkın yapısına göre şekillendirmek kültürel mirasın korunmasında etkili olacaktır. (Sheldon ve Abenoja, 2001, s.435-443). Kültürel miras unsurlarını koruma bilinci, ilk olarak Topkapı Sarayı'ndaki sütun başlıklarına önem vererek koruyan, Padişah Fatih Sultan Mehmet'tir. Fetih sonrası elde edilen ganimetler, Aya İrini Kilisesinde korunmuştur. 1726 yılında, kilisesin adı Darül Esliha olarak değiştirilmiştir. (Çal, 2010, s.24-28). Mimar Sinan, Osmanlı döneminde sur duvarlarının ve tarihi yapıların korunması için birtakım çalışmalar yapmıştır. (Madran, 2009, s.6). 1846 yılında, Fethi Paşa tarafından tophane müşiri olarak bilinen müze, daha önce Topkapı sarayında yer almaktaydı ve halka kapalıydı, sonrasında ise Müze-i Hümayun denilen İmparatorluk Müzesi adı verilerek, halka açık alan olarak sunulmaya başlanmıştır. (Shaw, 2003; Öz kasım ve Ögel, 2005). 1852 yıllarında, yeniçeri giysileri

İbrahim Paşa sarayında sergilenmiştir. (Çal, 2010). Ülkemizde, müzeciliğin temellerinin atıldığı dönem, 1881 yılında Osman Hamdi beyin Müze-İ Hümayun Müdürlüğüne atanmasıyla başlamıştır. 1891 yılına ait ilk müze yeri, İstanbul Arkeoloji Müzesi olarak bilinmektedir. Birçok çalışma ve arkeolojik buluntular, Osman Hamdi Beyin Türkiye'ye adım atmasıyla meydana gelmiştir. Dolayısıyla elde edilen eserler, ilk açılan İstanbul Arkeoloji Müzesinde sergilenmiştir. (Shaw, 2003; Öz Kasım ve Ögel, 2005; Başgelen, 2006). Osmanlı döneminde, korumacılık güdüsü 19. yy. dan beri Fransa, İngiltere, Almanya gibi ülkelerde ele geçirilen eserleri, kendi ülkelerine taşımaları değil, bu ürünleri korumak adına birtakım yasalara yer verilmiştir. (Tapan, 1998). Bu duruma göre, kültürel miras eserlerini koruma bilinci, yerel halka aşılması gerektiği ve bu konuda eğitimin verilmesi gerektiği 1940'lara dayanmaktadır. Kültürel miras unsurlarının, 1973'ten 1983'e kadar yasa ve kanunlarla korunmasına dair, daha derin bir yönetim uygulanmıştır. Günümüzde ise, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Kültürel miras unsurlarını koruma altına almıştır.

Araştırma konusunun yapıldığı Diyarbakır ilinde ise, kültürel miras eserleri ve tarihi dokusuyla Mezopotamya şehri olarak bilinen ve bazı uygarlara beşik açmış bir il olma özelliği taşımaktadır. Diyarbakır ili turizm şehri olma hedefine adım adım ilerlemektedir. Dünya miras komitesi 39. Dönem Almanya Bonn da düzenlenen bu toplantıda Diyarbakır Surları ve Hevsel Bahçeleri kültürel peyzaj alanının UNESCO dünya miras listesine alınması kararı verilmiştir. Bu durum Türkiye için kültürel miras eserlerinin, turizm çekiciliklerinin artırarak hem ekonomiyi etkilemiş hem de Türkiye listesindeki varlık sayısı 14'e yükselmiştir. Diyarbakır'ın Çınar ilçesinde 13 kilometre uzaklığında roma imparatorluğu döneminde askeri yerleşim olarak kullanılan 1800 yıllık Zerzevan Kalesi, UNESCO Dünya Miras Geçici Listesine girmesiyle çalışmaların etkin bir şekilde devam ettiğini ve bu durumun bölge ve Diyarbakır turizmi açısından önemli olduğu ifade edilmiştir. (Aslan, 2020).

1.4. Kültürel Mirasın Önemi ve Korunması

Bir ülkenin önemli bir alanını oluşturan kültürel miras unsurları, tarihsel olarak o dönemin estetik ve teknik özellikleri, yapısal ve süsleme özellikleri açısından değer kazandırır. Farklı zamanlarda mesken kuran toplumlar siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleriyle somut veriler ışığında bilgi verdiği için eğitim ve bilim alanında önemli noktalara değinmiştir. Kültürel mirasın bazı ürünleri belgeler niteliğinde

sunuldukları için toplumun kültürel zenginliğini ve çeşitliliğine ait unsurları da belgelerle ifade etmektedir. Kültürel miras unsurları ister Somut Olan Kültürel Miras eserleri olsun ister somut olmayan kültürel miras eserleri olsun her iki bakımdan da tahrip edildiğinde yerine bir yenisi getirilemez, bu durum kültürel miras eserlerinin ne denli önemli olduklarını göstermektedir. Tahribata uğramış bir eser ya da yıkıma maruz kalmış bir ürün eskisi gibi olması beklenemez ve bu ürünlerin dünyanın hiçbir yerinde hiçbir benzeri olmaması konusunda, ender bulunan değerli eserler olduğunu söylemek mümkündür. Kültürel miras eserleri ulusal kimliğin bir parçası olup sanatsal, bilimsel, estetik ve teknik olarak evrensel olma özelliği taşımaktadır. Ayrıca insanlar kültürel bir varlığı eğitim, bilimsel ve tarihsel açıdan ziyaret etmek istemesi kültürel mirasın ekonomik değer kazanmasını sağlamaktadır. Yıllar boyunca önemini koruyan kültürel miras ürünleri, geçmiş ile bugün arasında köprü görevi görmektedir. İnsanlar yaşam boyunca çevresinden etkilenir, ona göre şekillenir ve ona göre hareket etmeye çalışır. Bu durum bulunduğumuz çevre ile uyum sağlama ve yetiştirme tarzımız arasında bir yaşama biçimi oluşturmaktadır. Kültürel miras da hayatımızın odak noktasında yer aldığı için toplumda bu eserlere oldukça önem verilmektedir. (Aksoy ve Enlil, 2012). Geçmiş çağlara yönelik olaylar, toplumun yaşam biçimini daha kolay yansıtabilmek için kültürel miras unsurlarını, simgeleme ve gösterme yolu ile somutlaştırarak yansıtmıştır. Eserlerin somutlaştırılmasıyla kültürel miras ürünlerinin ne kadar önemli olduğunu ve korunmasını gerektiğini söyleyebiliriz. (Levent, 2011, s.115-132). Sürekli değişim ve dönüşümün olduğu bir coğrafyada kültürel miras daima çeşitli ifadelerle varlığını sürdürmektedir. Bu yüzden Kültürel mirasın önemi, geçmiş ile gelecek arasında bağlantı kurarak, bu unsurlara somutluk kazandırılmış ve değerlendirilmiştir. Bazen kültürel mirasta çeşitliliğin olması o eserin değerinin gözden kaçmasına sebep olabilir. Çünkü toplumun hassasiyetlikleri, toplumun ilgisi ve toplumdaki kültürel sistem bu ürünlerin ne denli önemli olduğunu ve korunması gerektiğini vurgulamaktadır. (Aksoy ve Enlil, 2012, s.2-29).

Kültürel mirasın önemi ile alakalı Evrensellik ve Milliyetçilik iki önemli görüş ele alınmıştır. Evrensellik görüşüne göre kültürel miras, tek bir ulusa ya da devlete ait değildir kültürel mirasın, ortak bir miras olduğu, korunması gerektiği ve diğer ülkelere de tanışabileceği konusunda bazı ifadelerde bulunmuştur. Milliyetçi görüşüne göre ise kültürel mirasın, olduğu eserler ulus ya da devletin özelliklerini, ulusal karakterlerini yansıttığı için kültürel miras ürünlerinin, o ulusun kendisine ait olması gerektiği görüşündedir. Yani kültürel miras yansıtmış olduğu ulusun tarihi ve sosyal yaşamını ele

aldığı için o ulusun coğrafyasıyla bir bütün olmalıdır. Bu yüzden kültürel miras unsurlarının, kendi milli ülkesinde kalıp muhafaza edilmesi gerekmektedir. (Ünsal ve Pulhan, 2012, s.30-65).

Türkiye’de kültürel miras eserlerini korunma düşüncesine yönelik ilk adımlar batılılaşma zamanında gelişmiş, Osmanlıların dünya kapitalizminde yer almasıyla yasal güvenceye dahil edilmiştir. (Özdemir, 2005). Bu durumda kültürel miras unsurlarının toplanması, belgelenmesi ve korunması 19 yy. da başlamıştır. Kamusal alanda eserleri sergileme uygulamaları, Osmanlı döneminde başlamış olsa da halka açık müzeler ve müzelerde yer alan eserlerin korunması ve teşhiri Cumhuriyet döneminde başlamıştır. Ancak 2863 sayılı kanuna göre, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma, Avrupa Birliği uyum süreci bakımından, birtakım değişimler meydana gelmiş olup yönetim planı, ören yeri, yönetim alanı gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. (Özdemir, 2005).

Kültürel mirasın korunması, Kültür ve Turizm Bakanlığı, kültürel mirasa yönelik eserlerinin korunması gerektiği konusunda en önde yer alan kurumlardan biri olduğu belirtilmiştir. Sit alanlarının, sivil mimarlık unsurların tescil edilmesi, anıtsal yapıların koruma altına alınmasına dair, belgelemelerin olması ve bilimsel kazıların denetlenmesi gibi korumaya yönelik önlemler, kültür ve turizm bakanlığının görevleri arasındadır. Gelişmekte olan ülkelerde, özellikle tarihi alanlarda geri dönüşü olmayan, yıkıcı zararların olması, eserlerin tahribata uğraması, kültürel miras ürünlerinin, korumaya yönelik adımların atılması gerektiğini ifade etmektedir. Bunun yanı sıra sosyal hareketler sonucu meydana gelebilecek değişim ve devinim türleri de kültürel miras unsurların, zarar görmesine sebep olmaktadır. Tehlike ve tehditlere karşı ülkelerin, değerli olan kültürel miras unsurlarını, gelecek kuşaklara aktarabilmek adına korunması gerektiği bilincini aşılmalıdır.

Kültürel mirasın korunması ve önemi ile alakalı birçok ulusal ve uluslararası toplantılar yapılmıştır. Günümüzde bu ürünleri korumak adına, Avrupa Arkeolojik Mirasının Korunması Sözleşmesi, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi, Avrupa Kültür Konvansiyonu ve Avrupa Mimari Mirasın Korunması Sözleşmesi gibi uluslararası antlaşmalara yer verilmiştir. Ayrıca Euro’yla Nostra Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN), Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS), Avrupa Konseyi, Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarım Çalışmaları Uluslararası Merkez (ICCROM) gibi kurumlara yer verilmiştir. Kültürel miras eserlerini korumaya yönelik bazen bağlayıcı niteliğinde yönler sunarken bazen de tavsiye niteliğinde yönlendirmelerde bulunmaktadır. Kültürel miras eserlerini, korumaya

yönelik uluslararası toplantı ve antlaşmalar yanı sıra birtakım uluslararası çalışmalara da yer verilmiştir. Bu tarz çalışmalar, İçişleri Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı gibi çalışmalardır. Bu gibi yerel yönetimlere, bazı sorumluluklar vermekle birlikte TMMOB Mimarlar Odası, Tarihi Kentler Birliği, Koruma ve Restorasyon Uzmanlar Derneği, Tarihi Türk Evler Derneği, Çekül Vakfı gibi Sivil Toplum Kuruluşları, kültürel miras değerlerinin korunmasına yönelik yapmış olduğu diğer çalışmalardır.

Tablo 5 Türkiye’de Kültürel Miras Unsurlarının Korunması Çalışmaları

Yıl	Türkiye’de Kültür Mirası Koruma Çalışmaları	Önemi
1846	Ziyaretçilere Açık Olmayan ilk Müze Binasının Yapılması	Aya-irini kilisesinde eski silahların toplanması
1869	Asar-ı Atika Nizamnamesinin Yürürlüğe Girmesi	İlk yasal düzenleme ile tarihi unsurların korunması
1874	2.Asar-ı Atika Nizamnamesinin Yürürlüğe Girmesi	Eski eserlerin sınıflandırılması ve tanımlanması ilk kez yapılması
1884	2.Asar-ı Atika Nizamnamesinin Eksikliklerinin Giderilmesi	Türk eski eserler hukukunun temellerine değinmek, eski eserler mülkiyetinin kayıtsız şartsız devlete ait olması
1951	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Kurulmuştur.	Koruma ile alakalı müdahale kısımları belirlemek, restorasyon, restitüsyon, rölöve projeleri ile ilgili karar verme görevlerini üstlenmek
1973	Eski Eserler Yasasının Yürürlüğe Girmesi	Bu yasa ile sit ve koruma alanı gibi tanımlara yer verilmiştir.
1982	Anayasanın Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ile Alakalı 63. Madde	Devletin anayasal görevi kültür ve tabiat varlıklarını korumaktır.
1990	Çevre ve Kültür Değerlerinin Koruma ve Tanıtma Vakfı/ÇEKÜL	Amaç ülkemizde doğal ve tarih-kültürel varlıkların korunmasında sürekliliği sağlamaktır.
1991	Türkiye Ekonomi ve Toplumsal Tarih Vakfı	Amaç tarih bilinci ve tarihi mirasın sürekliliğini sağlayarak nesillere tarih hakkında bilgi vermektir.

2004	Çevre Düzenleme Projesi	Ören yerlerinin arkeolojik potansiyelini koruyacak şekilde, denetimli olarak ziyarete açmak, tanıtımını sağlamak, mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunlarını çözmek, alanın ihtiyaçlarını çağdaş, teknolojik gelişmelerin gerektirdiği donatılarla gidermek amacıyla düzenlenmiştir.
2011	Sokak Sağıklaştırma Proje ve Uygulamaları	Amaç kentsel sit alanları ve koruma alanlarında, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ile sokaktaki diğer yapıların özgün sokak dokusunu tanımlayan tüm öğelerle birlikte korunması ve belgelenmesine yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon, kentsel tasarım projeleri ile mühendislik dallarında yapılması gereken her türlü proje ve bunların uygulamaları

Kaynak: Sargın, 2005; Atılgan, 2016; Mumcu, 1969; Özdemir D. 2005; Madran, 2009; Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983

Kültürel miras eserlerinin koruma çalışmalarına yönelik dünya çapında üç aşama vardır. İlk aşama, tespit etme ve belgelemedir. Bir kültürel miras eseri, önce tespit edilir sonra tescil edilir en son ise düzenli bir arşiv oluşturulur. İkinci aşama, kültürel miras unsurlarını korumak için ön bilgiler elde edilmesi gerektiği aşamadır. Bu aşamada her eser aynı değildir, aynı olmadığı içinde her esere aynı muamele yapılamaz. Bu ancak dört şekilde gerçekleşebilir. (Madran ve Özgünül, 2011). Bu dört kavram KTVKYK 660 sayılı madde ile belirtildiği gibi bakım, onarım, restorasyon ve rekonstrüksiyon kavramları olup, kültürel miras unsurlarının bu gibi koruma yöntemlerinin uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Bu koruma yöntemlerinden en çok restorasyon kavramına başvurulmuştur. (Yıldız, 2011, s.21-22). Üçüncü aşamaya göre, kültürel miras unsurlarının, modern çağa göre değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Günümüzde modern koruma, kültürel miras ürünlerini koruyarak değişimlere

ve yeni düzenlere eklenerek daha fazla çeşitlenmesini sağlamaktır. (Tekeli, 2009, s.100). Kültürel miras unsurlarıyla alakalı yapılan bazı çalışmalar ve bazı aşamalar yanı sıra bu eserlerin korunmasıyla alakalı birtakım güçlüklerle karşılaşmıştır. Bu güçlükler politik ve ekonomik konulardır. Az gelişmiş ülkelerde, kültürel miras unsurlarını koruma ve muhafaza etme yönünden eksik kalır ayrıca ikamette ve özel mülkiyette genel olarak restorasyon ve bakım masrafları karşılanamamaktadır. (Naidu 1994'e atfen Timothy ve Nyaupane, 2009, s.22). Uzman olmayan ekiplerin, yanlış restorasyon tekniklerini kullanması ya da kültürel miras eserlerini yanlış koruma gibi durumlarda bazı güçlüklerle karşı karşıya kalmaktadır. (Malisius, 2003: aktaran: Timothy ve Nyaupane, 2009, s.27). Nüfus artışıyla yeni binaların yapılması, şehirlerin büyümesi, modernizasyon- kalkınmaya karşı koruma gibi durumlarda, kültürel miras unsurlarının korunmasını olumsuz olarak etkileyebilmektedir. (Timothy ve Nyaupane, 2009, s.29). Bütüncül ve işbirlikçi yönetim eksikliğinde, Özel ve Kamu Sektörleri ile devlet kurumların eksikliği de kültürel miras unsurların korunmasında meydana gelebilecek güçlükler olarak ifade edilebilir. Bu sorunlara rağmen kültürel miras eserlerin korunmasında, birtakım fırsatlara yer verilmiştir. Kültürel miras alanında turizmin gelişmesi, turizm endüstrisinin desteklenmesi yerel halkın gelirlerinde ve yaşam biçiminde, turizm artışlarının olması ve turizm artışlarının olması sonucu alt yapı ve üst yapı gibi yatırımların olması tarımsal üretim artışını yükseltmiştir.

Kültürel miras unsurları Anayasa kararlarıyla da korunmaktadır. Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Anayasa'nın 63. Maddesinde belirtilmiştir. Bu madde tarih, devlet, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasıyla teşvik edici ve destekleyici tedbirlere yer verildiği ifade edilmektedir. (Şimşek, 2019, s.356). Devlet, anayasa maddelerinde kültürel miras eserlerini destekleyici önlemler ve teşvik edici yollar sunarak korumaya çalışmıştır. Devlet, özel mülkiyet konusunda sınırlamaları getirmesi muafiyetlerin ve yardımların yasalarla gerçekleştirerek kültürel miras unsurlarını korumaktadır. Böylece anayasa zorunluluğu, devletin kültürel miras unsurlarını korumasında gerekli görmüştür. Koruma anlayışı, eskiyi çağrıştıran kültürel miras kavramı, modern dönemi ifade etmektedir. Takı, eşya, ganimet gibi unsurlar eski çağlardan günümüze kadar nesilden nesile aktararak korunmaya çalışılmıştır. Bu durum eski çağlara ait eserlerin ve değerlerin toplanıp korunması, kültürel miras eserlerinin önemini artırmıştır. Kültürel miras eserlerinin korunma düşüncesinin, yerleşik hayata geçirilmesiyle, koruma kaygısı başlamıştır. Bu kaygı var olan ürünleri korumak adına dini, ekonomik ve siyasi amaçlar doğrultusunda,

sembolleştirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. (Candaş K. ve ark., 2009). Bir döneme ait kültürel miras eserlerini koruma isteği ancak o değerlere sahip olma isteği ile bu ürünleri biriktirmekle gerçekleşmektedir. Kültürel miras ürünleri korunamadığında, müzeler bu gibi eserleri koruyarak kamusal alan öncüllüğünde muhafaza etmektedir. Müzeler, insanların hazinesi yani kültürel miras eserlerinin korunduğu, ortak bir mülkiyeti ifade etmektedir. Dünya mirasının korunduğu yerler olarak ifade edilen müzeler, eserleri toplama amacı ve belgeleme dışında bilgiyi toplama alanı olarak da ifade edilebilir.

1.5. Kültürel Miras ve Turizm İlişkisi

Toplumun özelliklerini yansıtan kültürel miras unsurları yanı sıra kültür turizmi de toplumu etkilemektedir. (Külcü, 2015, s.27-32). Kültür turizmi, farklı kültürleri tanıma ve yorumlama, farklı toplumlar ile kültür etkileşiminde bulunma, merak etme gibi ifadelerle dayanmaktadır. Bazı seyahatler, kültür amaçlı yapıldığı için kültür turizm kapsamına dahil edilebilir. Kendini geliştirmek ve bilinçlenmek amacıyla yapılan seyahatlerde, ziyaretçiler farklı dinleri, gelenek görenekleri, mimari yapıları, doğal güzellikleri ve farklı yaşam biçimleri, farklı kültürleri ve tarihi eserleri benimsemektedir. Bunun yanı sıra ziyaretçiler tarihi yerler, binalar, festival ve fuarlar, kültürel miras ve anıtlar, sanat ve zanaat atölyeleri, müzeler ve sanat galerileri, gösteriler ve konserler gibi yerleri gezip görerek (Vatan ve Zengin, 2015, s.634-650) ne kadar çok kültürel çeşitliliğin olduğunu görür ve bu kültürel çeşitliliğinin devamlılığını sağlayarak, bölgenin yaşam kalitesini artırmaktadır. (Çetin, 2010, 181-190). Turizm hareketinin başlamış olduğu bir yerde o bölgenin kültürel değerlerinin etkili olmasının yanında fiziksel çevre ile olan bağlantısının ne denli etkili olduğunu göstermektedir. Bölgede ziyaret edenlerin konaklama süresi ile gidecekleri, gezecekleri yerler belirlendikten sonra bölgeye ait kültürel miras unsurların değeri ve ziyareti, fiziksel çevrenin etkisi ile gerçekleşmektedir. (Güneş, 2014). Böylece sosyal çevre, turizmin bir parçası olup bütün tüketim ve üretim gibi aşamalar, sosyal çevrenin etkisiyle sağlanmış olmaktadır. (Burns ve Novelli, 2006, s.1-11).

Kültürel mirasın etkisiyle, toplumun yaşayış şekli, kültürü, tarihi ve önemli olayları, ziyaretçilerin görme isteğini artırmaktadır. Ziyaret edenler, çoğu kez farklı toplumlara ait kültürel çeşitliliği ve farklı medeniyetleri, öğrenmek, tanımak, anlamak ve görmek amacıyla seyahat etmektedirler. Bu durum kültürel miras ile turizm

arasında nasıl bir bağlantı olduğunu göstermektedir. Kültürel amaçlı yapılan turizm hareketleri, o bölgenin hem ekonomik gelirlerinin artmasına hem de kültürel değerlerinin korunmasına yol açmaktadır. Kültürel mirasın, turizm ile ilişkisinde turistik değer kazanan unsurların süreklilik kazanması ve eserlerin korunmasını sağlamıştır. Böylece SOKÜM ün gelişmesinde de etkili olmuştur. Bundan dolayı turizm planlaması daha dikkatli ve düzenli yapılmaktadır. (Vatan ve Zengin, 2015, s.634-650). Kültürel miras kaynakları arasında, turizmin önemli bir bölümünü etkileyen kültür turizmi doğal ve turistik yapıların olduğu bölgelerde kendini göstermektedir. Kültürel değer bakımından, merak uyandıran bir eser, ziyaretçilerin artışı sağlayarak, kaynaklar hususunda eksik olan bir bölgenin turizme açılmasına yol açmaktadır. (Öter ve Ünal, 2011, s.1-17). Her ülke, kültürel miras eserlerini korumaları gerekmektedir. Çünkü bir eserin bakımının yapılması, onarılması, tespit edilmesi o eserin sürekliliğini sağlamış olmaktadır. Kültürel miras eserlerinin, bir turizm planlaması olmadan gelişmesi eserleri zarar görmesine ve tahribata uğramasına sebep olmaktadır. (Giritlioğlu ve ark., 2016, s.126-138). Dolayısıyla turizm doğru yönlendirilirse ve doğru planlanırsa kültürel miras eserlerinin önemini artırır ve kültürel miras unsurlarının korunması açısından turizm bir araç olarak görülmektedir. (Meydan Uygur ve Baykan, 2007, s.30-49). Doğal ve kültürel unsurların gelişmesine yönelik, turizm ne kadar önemliyse turizmin sürekliliği içinde kültürel ve doğal kaynakların gelişimi de önemlidir. 1970 yıllarında, doğal ve kültürel kaynakların korunması, belli bazı konuların önceliği olmuş ve dünya gündeminin oluşturmuştur. Türkiye’de, turizm sektörü ile ilgili talepler 1980’den sonra kültürel ve tarihi unsurların, olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır. Ticari amaçlı kullanılan kültürel unsurlar, birtakım olumsuzluklara neden olmaktadır. (Anonymus ve Kim, 2005). Bu durum yerel kimliğin asimile olmasını ve kültürel miras unsurlarının özgünlüğünü yitirmesine sebep olmaktadır. Bu gibi durumları kurtarmak amacıyla, UNESCO desteğiyle izole etmeye çalışılmıştır. (Gürpınar, 2001, s.185-193). Kültürel miras unsurlarını korumak, tek başına yetersizdir. Bunun için değerli ürünlerin sürekliliği ve korunması için sivil toplum, yerel halk, turizm sektörü ile yasa ve kuruluşların katkısı olmalıdır. (Gürpınar, 2001, s.185-193). Kültürel miras eserlerinin restore edilmesi, ortaya çıkarılması, geliştirilmesi yönünden turizm sektörü, önemli bir unsurdur. Eski eserlere, yeni değerler katan turizmin önemi daha da artmaktadır. (Anonymus ve Kim, 2005).

Kültürel miras ile turizm arasında sağlıklı bir denge sağlanırsa hem kültürel varlıklar açısından hem de turizm açısından geleceğe yönelik önemli değerler elde

edilir. (Mckercher ve Cros, 2002). Turizm sektörü, kişisel davranışlar, aile içi ilişkiler, toplumun sosyal yapısı, ahlaki kurallar, zanaatsal faaliyetler, bölgedeki güvenlik koşullarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. (Bruntad Courtney, 1999 aktaran: Gürbüz, 2002, s.49-59). Bu yönden turizm sektörünün, sosyal kültürel yapı açısından kültürel miras unsurlarının yok olmasına ya da orijinalliğini yitirmesine neden olabilmektedir. Her bölgenin, turizm yönünden konumu ve sorunları birbirinden farklıdır. Birçok ülke de doğal, tarihi ve kültürel anlamda turizm gelişmiş olsa bile bazı bölgelerde, zengin kaynakların olmasına karşın yerel halkın bilinçsizliği, turizm sektöründen az gelir elde edilmesine sebep olabilmektedir. (Cengiz ve Kırkbir, 2007, s.19-37). Bu yüzden yerel halkın, algılarını etkileyen faktörlerin belirlenebilmesi için turizmde hem bir artışın olması hem de turizmin gelişmiş olması gerekmektedir.

1.6.Kültürel Mirasın Turizm Amaçlı Kullanımı

Kültürel mirasın, yönetilmesinde ve korunmasında uluslararası örgütler, birtakım yöntemlere başvurmuştur. Turizm amaçlı kullanılmak istenen kültürel miras unsurları, herhangi bir olumsuzlukla karşılaşp karşılaşmadığını anlamak için ICOMOS ve WTO gibi örgütler tarafından değerlendirilmeye alınmaktadır. Dünyada, her çağa göre bir devinim ve değişim olduğundan kültürel miras unsurlarına dair uygulanan uygulamalar bilgi birikimini artırmıştır. Yönetmenlikler ve tüzükler ile alakalı ilkeler aracılığıyla, kültürel miras unsurlarının, turizm amaçlı kullanılması, bu kavramların değerini artırmıştır. UNESCO tarafından kurulmuş olan ICOMOS, 1999 senelerine ait bir bildiride, yönetmenlik ve tüzüklere dayalı ilkelerin miras alanlarında, turizmin nasıl yönetilmesi gerektiğini ele almıştır. Kültürel miras ile turizm arasındaki ilişkinin en iyi şekilde yönetilmesine dair ortak amaçlar dahilinde birtakım ilkelere daha yer verilmiştir.

Kültürel miras ve turizm ilişkisinde, ICOMOS' un ilkelerinin de aynı şekilde olduğunu belirtmiştir. Toplumda, ziyaretçiler ile miras deneyimlenmesi arasında yapıcı bir ilişkinin doğmasında, turizm etkili olmuştur. Bu yüzden bu ilişki sayesinde hem somut hem de soyut özelliklerin, bilgi birikimi ile aktarılabileceği düşünülmektedir. Burada ki amaç, miras teriminin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Kültürel mirasın, turizm amaçlı kullanılabilmesi için istekleri değişen ziyaretçiler ile yerel halkın olumsuz etkilerine karşılık, önceden nasıl bir yöntem uygulanabileceğine dair bilgiler edinilmesi gerekmektedir. Bu esnada ortaya çıkabilecek yeni çelişkiler, belirlenmeli ve gereken

önlemler alınmalıdır. Ayrıca meydana gelebilecek herhangi bir tehdit karşısında, uygun çözümler geliştirilmelidir.

Kültürel miras unsurlarının, özgün bir eser olması için önceden belirlenmeli daha sonra teşhir edilebilmesi için bir araştırmanın ya da analizin yapılması gerekmektedir. Bu bakımdan, turizmin sergileyebileceği herhangi bir eserin çekiciliğini sağlayabilmek adına, kültürel miras unsurlarının daha öncesinden tahlil edilmesi gerekmektedir. Böylece turizm, kültürel ve doğal miras kaynaklarının devinim ve değişime uğramasına karşılık hem uygunluğu sağlanması hem de farklı disiplinlerle bilgi paylaşımı doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Kültürel mirasın yönetiminde, miras unsurlarının, turizm amaçlı kullanılabilmesi yalnız mülk sahiplerinin izni ile gerçekleşmektedir. Kültürel miras yönetiminde, katılımcı yaklaşımın ihtiyacı giderilmeli ve katılımcılar teşvik edilmelidir. Kültürel mirasın, turizm amaçlı kullanılmasında turizm, yerel halkı kültürel, doğal ve ekonomik açıdan etkilemektedir. Ayrıca eğitim, istihdam ve koruma yönünden de etkisi olmuştur. Yerel halkı memnun etmenin yolu, kültürel miras unsurlarının, turizm amaçlı kullanılmasında, elde edilen miktarın eşit bir şekilde paylaşılması ve kendi kültürel miras unsurlarına karşı, çekiciliği artıracak yollar sunulmalıdır. Böylece turizm amaçlı kullanılan kültürel miras eserlerini koruma bilinci, yerel halka fark ettirilmiştir. Bu durumda ortaya çıkabilecek bir sorun karşısında yerel halk, daha etkili çözümler sunacaktır. Turizmin sağladığı ekonomik gelir, kültürel mirasın turizm amaçlı kullanılmasında etkili olmuştur. Bu durum toplumun eğitilmesi, finansman kaynağının sağlanması, ekonomik etkilerinin yönetilmesi ve politikaların belirlenmesi gibi durumlarda uluslararası çalışmaların ve uluslararası örgütlerin ilgisini çekmiştir.

Kültürel miras, turizm amaçlı kullanıldığında, amaç sadece çarpıcı yönlerini ortaya dökmek değildir, yıkıcı olan etkileri de ortadan kaldırmaktır. Bu bakımdan turizmin yarattığı motivasyon ile ekonomik fayda ve kalkınmaya yer verilirken, kültürel miras ise kültürel ve doğal eserleri korumaya alınmalı düşüncesi, ortaya çıkmıştır. Ayrıca Kültürel mirasın, turizm amaçlı kullanılmasında ve eserlerin korunmasında, yerel halkın desteği de çok önemlidir. Çünkü kültürel miras varlıklarının, bölgede gelişen turizm ile birlikte değerlendiriliyor olmasında, yerel halkın etkisi vardır. (Sheldon ve Abenoja, 2001, s.435-443). Bu bakımdan yerel halkın düşüncelerinin alınması ve bir bölgede turizm hareketlerine yer veriliyor olması gibi durumlar, turistik unsurların korunmasını sağlamıştır. (Akova, 2006, s.1-34). Böylece turizmin

gelişmesinde ve kültürel mirasın korunmasında yerel halk oldukça etkilidir. (Özaltın ve Türker, 2014, s.81-98).

2. YEREL HALK VE KÜLTÜREL MİRAS İLİŞKİSİ

Kültürel miras, bulunduğu dönemin toplumu ile günümüzdeki toplumların, iktisadi ve coğrafi özelliklerini üzerinde taşımaktadır. İnsana ait birçok özelliği taşıyan kültürel unsurlar, insanlarla birlikte oluşmaktadır. Bu bakımdan kültürel miras unsurlarını korumak sadece yönetim birimlere ait olmayıp yerel halkın görev ve sorumluluğuna da bağlıdır. (Levent, 2011, s.115-132). Kültürel mirası korumak için bu eserlerin farkında olmak, bilinçli olmak ve kültürel değerler bakımından eserleri korumak, hayati önem taşımaktadır. Kültürel miras unsurlarının yaşatılmasında, oluşumunda ve korunmasında yerel halk en başta gelmektedir. Kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanması için, yerel halkın kültürel miras konusunda farkındalık kazanması gerekmektedir. Yerel halkın farkındalığı dışında, kültürel unsurlar konusunda bilgi sahibi olmadığı durumda, eserlerin yok olma tehlikesi kaçınılmazdır. Somut olmayan kültürel mirasın yok olma riski, yerel halkın farkında olmama ve bilgisiz olmasıyla artmaktadır. Somut Olan Kültürel Miras unsurları ise korunamadığından ve yeteri kadar ilgi görmediğinden tahribata uğramaktadır. Yerel halkın kültürel miras unsurlarıyla alakalı bilgi düzeylerinin geliştirilmesine bağlı olarak, kültürel miras eserleri turizmde yer alabilir ve hak ettiği değeri görebilir. (Yılmaz ve ark., 2004, s.43-47). Turizm sadece dinlenme, eğlenme ve konaklama gibi durumlar dışında kongre, spor, iş ve yeni kültürleri tanımak amacıyla birçok farklı nedene bağlı sektördür. Dolayısıyla turizm çeşitli alanları kapsayarak, her alanda her düzeyde etkili olabilmektedir. Turizm en çok bulunduğu bölgenin yerel halkını etkilemektedir. Çünkü sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan yerel halkın, yaşam şeklini ve kendi öz kültürlerini kaybetmeyle karşı karşıya bırakabilmektedir. Bu açıdan kültürel mirasın korunmasını zorlayabilmektedir. Bir bölge kültürel özelliğini yitirirse, turizm çekiciliği azalacağından, turizm bakımından olumlu yönde etkisini yitirebilmektedir. Turizmin sürdürülebilirliği konusunda yerel halkın olumsuz etkilenmemesi, doğal ve kültürel değerlerin korunması bakımından, turizmin doğru planlanmasıyla en büyük istihdam yaratılmaktadır. (Zaei ve Zaei, 2013, s.12-21). Bölgesel nitelik kazanmış kültürel unsurlar, varlığını sürdüren bölge ve yerel halkın özellikleri bölgenin çekiciliği açısından etkili olabilmektedir. Kültürel unsurlar bakımından zengin olan bölgeler, bu

kültürel değerlerin tanınmasında etkili olmaktadır. Bu yönden kültürel zenginlikler turizm çekiciliğinin artmasında oldukça etkili olabilmektedir. (Vatan ve Zengin, 2015, s.634-650). Kültürel miras unsurlarının turizm faaliyetlerinde çekicilik unsuruna yer vererek o bölgede yaşayan yerel halk için ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Bu durum aslında kültürel miras unsurlarının, yerel halka atalarından kalan değerli unsurlar oldukları için önemsenmektedir. Kültürel miras unsurlarıyla yoğrulmuş olan yerel halk, bu değerlerle bir hayat sürdürmektedirler. Böylece bölgede meydana gelebilecek turizm faaliyetlerinde yerel halk, turizm paydaşlarının en değerliler konumunda yer almaktadır. (Genç ve Şengül, 2015, s.218-237).

2.1. YEREL HALK VE TANIMI

Günlük hayatımızda sıkça karşılaştığımız bir kavram olan yerel halk, çeşitli bilim dallarında da ele alınmaktadır. Yerel ve Halk terimlerinin birleşiminden oluşan bu kelimelerin anlamı, Türk Dil Kuruma göre, Halk; aynı bölgede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip, insan topluluğuna denir. Ayrıca halk kavramı, ortak olan faktörlerin birleşiminden oluşan insan topluluğu, bu insan topluluğunu bir arada tutan ortak dil, din ve meslek gibi faktörlerin, herhangi bir nedene bağlı meydana gelmiş, kendi bölgelerine ait kabul ettiği birtakım geleneklere sahip olması durumuna denir. (Ekici, 2000, s.2-8). ‘Yerel’ kelimesi bir aidiyetliği ifade ederek, içerisinde bulunduğu bir milletin, ayrı ayrı ancak aynı şeyi ifade etmesi durumudur. Dolayısıyla yerel terimi mahalli, lokal ve yöresel gibi eş anlamlı cümlelerden oluşmuş, bir topluma bağlı olma durumudur. Din, dil ve kültür gibi çeşitli ürünleri bünyesinde barındıran farklı toplumlar, globalleşen dünyada her geçen gün kendi içlerinde gruplaşmaya dahil olsalar da yaşadıkları destinasyon, yerel halkı meydana getirmektedir. Alman Toplum Bilimci, Ferdinand Tönnies ‘Gemeinschaft ve Gesellschaft’ adlı 1887 yılında yayımlanmış olduğu kitabında, yerel halk kavramının temelleri 18. yy. sonlarına doğru olduğunu ifade etmiştir. 19. ve 20. yy. ’ın bilim adamlarının yapmış oldukları çalışmalar, yerel halk terimini doğurmuştur. Yerel halk teriminin neden var olduğu ve insanların meydana getirdiği bu topluluğun neyi, yerel halk unsurunu meydana getirdiğinin öğrenmek gerekmektedir. Dolayısıyla ortak değerlere sahip küçük bir uzamsal birim olan yerel halk, sosyal yapının temelini oluşturduğu topluluğa denilmektedir. (Agrawal ve Gibson, 1999, s.629-649). Yerel halk terimi sosyolojiye göre iki yaklaşımla ele alınmaktadır. Bunlardan ilki, bölgesel olarak bir yerel halkın sınırları, adı, insanlarıyla tanınmış

özelliklerini haritada belirtmek iken, ikinci yaklaşım ise ilişkisel kavram olup bu yaklaşım, arkadaşlık ilişkileri, karşılıklı ve birlik içinde olan insanların birbirleriyle bir bütün olması durumudur. (Ivanovic, 2008). Ortak bir kimliğe sahip toplumun, ortak değerlerine yönelik, geçim kaynağını sağlamaları, yerel halk olarak da ifade edilmektedir. (Scherl ve Edward, 2007, s.71-88). Yerel halk yalnızca bir bölgenin demografik yapısını, tarihini, sınırlarını ya da coğrafyasını tek değil, etnik kökenini, sınıfsal durumunu, gelenek göreneklerini, din ve dil özellikleri gibi sosyal niteliklerini de ifade etmektedir. (Chaskin ve ark., 2001). Sosyal hayatın bir birleşimi olarak ele alınan yerel halk, toplumun yaşam şartları ve bu yaşam şartlarının birey ve aile üzerindeki etkilerine müdahale etme yönünden, oldukça güçlü bir konuma gelmiştir. (Mancini ve ark., 2003, s.319-330).

Tarih, edebiyat, giyim, sanat, folklor, dil, gelenek, görenek, din, ahlak, yemek gibi kültürel yapıyı meydana getiren terimler aynı bölgede yer alan toplumun ortak değerleri olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla ortak değerlere sahip insanların, bir bölgede yer alıyor olması yerel halk kavramını meydana getirmiştir. (Çelikkanat, 2015). Her bölgeye özgü bir toplumun olduğu, farklı kültürlerinin olduğu ve farklı yerel halkların olması, bölgeden bölgeye değişiklik yaratmaktadır. (Bostanzi, 2008). Kısacası Yerel Halk terimi, birçok farklı yerlerde, belirli bölgelerde yaşayan, tek bir bütün oluşturan bireylerin, meydana getirdikleri topluluklara, Yerel Halk denilmektedir. (Şentürk, 2019). Yerel halk, bulunduğu toplumda ortak algı, davranış biçimi, değer yargısı gibi unsurları oluşturmaktadır. Dolayısıyla bireyin olaylara bakış açısı, inancı, düşüncesi gibi durumlar, yerel halkın ortak değerlere sahip olmasını sağlamaktadır. Sosyal bir yapı olarak herhangi bir destinasyonda yaşayan yerel halk, dolaylı veya doğrudan destinasyonda, etkileşimde olduğu sektörlerden ayrı düşünülmemektedir. Yerel halkın kimi üyeleri kendi gelirlerini ağırlıklı olarak tarım ve turizm gibi endüstrilerden sağlamasalar da bu endüstrilerin sunduğu çeşitli alanlardaki hareketlilikten etkilenmektedirler. Yerel halk, turizm endüstrisinin sunduğu çeşitlilikten önemli derece de etkilenmektedir. Yerel halkı etkileyebilecek nitelikte olan turizm, her yerleşim yerinde ortaya çıkabilecek sosyal bir olaydır. (Muganda ve ark., 2013, s.53-66). Turizmin önemli kavramları olan Yeme-içme, ulaşım, bilgi, tesis hizmetlerinin sağlanması, konaklama gibi unsurlarla, turizmin gelişimini sağlamasında, yerel halk oldukça önemlidir. (Aref, Gill ve Aref, 2010, s.155-161).

Yerel Halk yapısıyla nüfusun büyüklüğü, toplumsal örgütlenme biçimleri, sağlık ve güvenlik düzeyleri, kadınların iş hayatındaki istihdamı, sosyal tesislerin varlığı

ve kalitesi, dil, eğitim seviyeleri, yerel kültürün gücü, gelenek ve yemek kültürü, demografik yapısı gibi özellikler turizmin gelişmesinde önemlidir. Yerel Halk, sivil halkı sürdürülebilir gelişim sürecinde cesaretlendirmeli, turizm aktivitelerini kontrol etmede yardımcı olmalı, kültürel mirasın doğal kaynakların gelişmesinde ve korunmasında desteklemelidir. (Çalışkan, 2011).

2.1.1. Yerel Halk ve Turizm İlişkisi

Günümüzde turizm sektöründe Yunanistan, İtalya ve İspanya başta olmak üzere birçok ülke yüksek gelir elde etmişlerdir. Turizmin, Kültürel, Tarihi ve Doğal kaynakların gelişmesinden dolayı bu ülkelerde yerel halkların, turizm amaçlı gelen ziyaretçilere karşı davranış biçimi çok önemlidir. Türkiye, Tarihi, Doğal ve Kültürel kaynaklar açısından daha çok gelişmiş olmasına rağmen, yerel halkın bu yönde desteğini alamadıkları için turizm sektöründen gelen gelirin, çok az bir miktarı ele geçmektedir. (Cengiz ve Kırkbir, 2007, s.19-37). Turizmin gelişimi ve turizmin varlığını sürdürebilmesi, tamamıyla yerel halkın desteğine bağlanmaktadır. Turizm açısından yerel halk, olumlu bir tutum sergileyebiliyorsa gelen ziyaretçilere daha ılımlı yaklaşabiliyorsa, bu durum turizmin gelişiminde büyük önem taşımaktadır. (Yoon, Gursoy ve ark., 2001, s.363-372). Yerel halkın turizmin gelişimini desteklemesi için turizm planlaması yapılırken yerel halkın fikri ve desteğinde alınarak oluşabilecek kırgınlık, kızgınlık, güvensizlik, ilgisizlik ve dargınlık gibi davranışlar, engellenmiş olmaktadır. (Cengiz ve Kırkbir, 2007, s.19-37). Turizmin gelişmesine dair birtakım programların uygulanmasında, yerel halkın desteğinin almaması durumunda etkisiz bir durum meydana gelebilmektedir. Bölgede yaşayan yerel halkın, turizmin gelişiminde birtakım programları ve politikaları belirlerken bölgede yaşayanların fikirleri alınmadığında kesin bir destek sağlanamayacağından, kamu yönetimi uygun bulduğu programları ve politikaları devreye sokacaktır. Bu açıdan turizmin gelişimine ilişkin hem yerel halkın hem de bölge işletmelerinin algı ve tutumlarının neler olduğu öğrenilmesi gerekmektedir. (Akova, 2006, s.1-34).

Turizm faaliyetlerini meydana getiren kültürel, doğal ve tarihi unsurların uzun süre korunması için yerel halkın, turizm için planlaması yapılan çalışmalara ve aşamalara katılımı sağlanmalıdır. Ziyaretçilere, turizmin kültürel ve doğal kaynaklarının kullanımı ve korunması gerektiği düşüncesini aşılacak hem çevrenin korunması hem de yerel halkın ekonomi konusunda iyi konuma gelmesi bakımından büyük katkı sağlamaktadır. Bu durum gelişmekte olan ülkelerin, turizm sektörü sayesinde ekonomik

gelirlerini artırmaktadır. (Mansuroğlu, 2006, s.35-46). Bir bölgede gelişen turizm sektörü, yerel halkı üç farklı yönden etkilemektedir. Bunların ilki, vergi yükü, enflasyon ve istihdam artışı gibi ekonomik durumlar, ikincisi, kültürlerarası iletişimin artması, geleneksel kültürde meydana gelebilecek değişiklikler, geleneksel el sanatların yeniden meydana gelmesi gibi sosyal-kültürel unsurlar, üçüncüsü ise, hava, su, ses kirliliği, vahşi hayatın korunması, vahşi yaşam tahribatı, Vandalizm ve atıklarının çoğalması, çevre, park gibi çevresel unsurlar, yerel halkı etkilemektedir. (Andereck ve ark., 2005, s.1056-1076; Erdem, 2017).

Turizm sektöründe yerel halkın etkilenmesi, turizme olan algı durumu, somut olmayan özellik taşıdığından, değerlendirilmeye almak mümkün olmayabilmektedir. Yerel halkın kültürel, ekonomik ve sosyal açıdan turizme olan desteği olumlu ve olumsuz yönde değişmektedir. Yerel halkın olumlu ve olumsuz yöndeki tepkisi, turizmin gelişimi için oldukça etkilidir. (Gullion ve ark., 2015, s.184-199). Bu yüzden yerel halkın turizmin etkilerine yönelik davranışları olumlu ise turizme desteği artırırken, yerel halkın turizme yönelik davranışı olumsuz ise turizme olan desteği azaltacaktır. Yerel halkın turizme olan olumlu etkisi olumsuz etkiden daha fazla ise turizmin gelişiminde büyük katkı sağlamış olmaktadır. (Türker ve ark., 2016, s.2-10).

Yerel halk, turizmin gelişimde oldukça önemlidir. (Choi ve Sirakaya, 2005, s.380-394). Yerel halkın turizme yönelik bakış açısı, davranışları, tutumunu ölçmek amacıyla yapılan çalışmalar, geçmişten günümüze kadar etkisini sürdürmektedir. Bu bakımdan turizmin toplum üzerindeki etkisi, yerel halkın yaşam kalitesini artırabilmekte ve koruyabilmektedir. (Williams ve Lawson, 2001, s.269-290). Yerel halkın turizm sektörü bakımından kabulünü kazanması, turizmin sürdürülebilmesi için oldukça etkilidir. (Özdemir ve Kervankıran, 2011, s.1-25). Yerel halk, turizmin karar mekanizmalarını etkileyebilme ve kendilerini turizm bir paçası olarak görmeleri, turizmin gelişiminde etkilidir. (Karakaş ve Şengün, 2017, s.183-202). Yerel halkın turizm üzerindeki etkisi ile turizm yerel halk üzerindeki etkisi, yerel halk ile turizm arasındaki ilişkinin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Yerel halkın turizme yönelik davranışını açıklamada sadece ilişki ve etkileşimden söz etmek yeterli olmayabilmektedir. Yerel halkın turizm sektöründe söz sahibi olması, turistik bölgelere uzak ya da yakın yerlere ikamet ediyor olması, turizmde ekonomik kazanç elde edip etmemesi gibi durumlarda değerlendirilmeye alınmaktadır. Böylece yerel halk ve turizm arasındaki bu tarz hususlar, turizmin yerel halk üzerindeki davranış ve tutumlarını

etkileyebilmektedir. (Allen, Long ve ark., 1993; Jurowski, Uysal ve ark., 1997; Jurowski ve Gursoy, 2004).

2.1.2. Yerel Halkın Kültürel Miras Unsurlarının Turizme Yönelik Algı ve Tutumları

Bilincimize, duyular aracılığıyla aktarılan nesnel olgulara Algı denildiği ve Algı'nın kelime anlamının batı dilinde 'almak' kökünden türediğini söylemek mümkündür. (Özer, 2012, s.147-180). Algı kelimesi, söz konusu bir şeyi 'idrak etmek' olarak da ifade edilmekte ve insanların birbirleriyle gerçekleştirdiği iletişim sürecine de değinmektedir. (Filiz, 2017). Bireyler arasında farklılık gösteren, geçmişten gelen tecrübe ile geleceğe dair amaçlardan etkilenebilen duruma algı denilebilmektedir. (Çoğalmış, 2019). Algı yorumlama, organize etme, bilgi alma ve seçme gibi anlamlara da gelmektedir. (Çağlayan, Korkmaz ve Öktem, 2014, s.160-173).

Tutum terimi ise, insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde ki tercihleri, davranışları ve düşünce örüntüleri konusunda meydana gelen, sosyal psikolojik duruma tutum denilmektedir. (Aytaç ve Bayram, 2001). Bireyin çevrede olup bitene yönelik, davranış yatkınlığı göstermesine Tutum adı verilmektedir. (Wang ve Head, 2007, s.115-129) Bireyin algılayış biçimine yönelik kalıcı bir yatkınlığı olan ve bu yatkınlığa dair duygu, davranış ve düşüncelerin biçimini etkilemesi, Tutumu ifade etmektedir. (Mcdoughal ve Munro, 1987).

Yerel halkın katılımıyla, turizm faaliyetlerinin kullanılması hem gelecek kuşaklara iletilmesi hem de kültürel miras unsurlarının korunması sağlanmıştır. (Pekerşen ve ark., 2019, s.350-368). Kültürel unsurların önemi, yerel halkın sahip olduğu toplumla gerçekleşirken, bu eserlerin geliştirilmesi ve korunması ise gönüllü olabilmekten geçmektedir. (İşçi ve ark., 2018, s.583-605). Kültürel miras unsurların korunması ile yerel halkın bu değerlere yönelik farkındalıkları ve bilinçli olma düzeyi birbiriyle eş değerdir. (Demirci, 2019). Turizm odaklı bir hayat süren yerel halkın, kendilerine ait kültürlerini kaybetmemeleri ve asimile olmamaları konusunda dikkatli olmaları gerekmektedir. (Santos ve Buzinde, 2007, s.322-332). Dolayısıyla turizmin olumsuz durumlarla karşılaşmaması için yerel halkın bölgelerine gelen ziyaretçilerin, farklı kültürlerinden etkilenmeyip kendilerine ait kültürel kimliklerini, özgün kılmalıdır. (Troel ve ark., 2005). Yerel halkın etkisi, turizmin en önemli unsurlarından olan Tarihi, Doğal ve Kültürel Miras unsurlarının sürdürülebilirliği konusundadır. (Güneş ve Alagöz, 2018, s.753-777). Kültürel miras unsurlarının

sürdürülebilirliği ve korunması, yerel halkın kültürel kimliğini koruması, insanlar için bir görev olarak algılanmalıdır. (Külcü, 2015, s.27-32). Turizme ait kültürel unsurların, yerel halk tarafından olumlu bir tutumla karşılanması ve profesyonel bir turizm davranışlarının sergilenmesi, turizmin yönetilmesinde oldukça önemlidir. (Altıntaş, 2010). Yerel halkın katılımı, desteği ve iyi niyetiyle bir turizm sektörünün varlığından söz edilebilir. Bu bakımdan turizmi sadece yararlı bir sektör olarak değil, aynı zamanda maliyet yükleyici bir sektör olarak da değerlendirilebilir. (Jafari, 2001). Yerel halkın birbirleriyle olan etkileşimi, turizmin gelişimine bağlıdır. Bu yönden turizm gelişim etkilerine yönelik, turizm pazarlaması, turizm programlarının düzenlenmesi ve turizm gelişim politikasının oluşması, yerel halkın tutum ve algısının belirlenmesiyle gerçekleşmektedir. (Huang ve Stewart, 1996, s.26-31). Turizmin kabul edilebilmesi ancak yerel halkın tutumuna bağlıdır. (Lepp, 2007, s.876-885). Kültürel miras unsurlarının olduğu bir turizm bölgesinde, uzun süre yaşayan yerel halkın, turizmin gelişimi adına olumsuz bir tutum sergilemesi olası bir durumdur. (Um ve Crompton, 1987, s.27-29). Bu yüzden yerel halkın turizmin nasıl şekilleneceği konusunda etkisi büyüktür. (Ko ve Stewart, 2002, s.521-530). Kültürel miras unsurlarının olduğu turizm bölgesinde bir ilerleme kat etme durumu ve turizmin başarılı bir şekilde yönetilmesi, yerel halkın tutum ve algısı ile alakalı bir durumdur. (Choi ve Sarıkaya, 2005, s.380-394). Turizmin gelişiminde, yerel halkın algısı turizmde ekonomik bağıllık, bölgede kalış süresi, topluma bağıllık gibi ekonomik ve sosyal faktörler üzerinde de etkilidir. (Besculides, Lee ve ark., 2002, s.303-319). Ampirik çalışmalarda, turizm gelişimi ile kişisel faktörlere yönelik yerel halkın tutumları değerlendirilmiştir. İstihdam, turizm destinasyonuna olan mesafe, bilgi, demografik gibi unsurlar kişisel faktörleri ifade ederken, yerel halkın turizme yönelik tutumunu belirleyen faktörler ise vergi gelirleri, gayrimenkul fiyatlar, rekreasyon fırsatları, doğal çevre, tarihi değerler, sosyal çevresel sonuçlar, trafik, artan istihdam imkanları, ekonomik sonuçlar gibi unsurlardır. Kişisel ve tutuma ait faktörler, bölgede turizmin gelişimini ve devamlılığını sağlayabilmesi, yerel halkın algılama biçimine ve ortaya koyacağı tutum ve davranış biçimine bağlıdır. (Altıntaş, 2010).

Yerel halkın, turizmin gelişimine dair etkisi iki faktörle ifade edilirken bunlardan ilki içsel etmende kişilik özellikleri, diğeri ise dışsal etmende turizmin algılama etkileri olarak ifade edilmektedir. Yerel halkın sergilediği tutum, turizm gelişiminde etkili olan unsurların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir, turizme ekonomik bağıllık, bölgede yaşam süresi, çocukluğun bölgede geçmiş olması ve ikamet yerinin

turizm bölgesine olan mesafesi, olduğunu ifade edilmiştir. Turizmi algılama konusunda, yerel halkı ölçmeye dayalı çalışmalar düzenlemek, politika yapıcıları ve destinasyon geliştiriciler, bir sonraki aşamalarda meydana gelebilecek gelişmeleri değerlendirmek ve olumsuz etki yaratan hususları en aza indirmek, turizm gelişim aşamaları ile yerel ekonomi üzerindeki sonuçları çözmeye dair önlemlerin alınması gerekmektedir. (Sirakaya, Teye ve ark., 2002, s.57-67).

İnsanların birbirleriyle etkileşimi, turizmin sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Bu kültürel etkileşim, yerel halk üzerinde bir takım olumlu ve olumsuz sebepler yaratabilmektedir. Bireyde özgür düşüncenin gelişimi, uluslararası ve bölgesel kültürel etkileşim ile ortaya çıkmaktadır. (Kurt, 2019). Turizmin sosyal etkisini ölçerek fark edilen etkileri anlayabilmek mümkün olduğu gibi daha hiç fark edilmemiş etkilerinin bile ortaya çıkabileceğini söylemek mümkündür. Artan nüfus ile çevre ve gürültü kirliliğine sebep olan çevresel problemler devam ederken, ekonomik ve kültürel unsurlar bakımından yerel halkın, turizme katkısı fazladır. Turizm bölgesindeki kültürel miras unsurlarını ziyaret eden ziyaretçilere karşı alınan tavır, yerel halkın turizme karşı olan tutumunu ifade etmektedir. Yerel halkın, ziyaretçilere karşı bakış açısı aslında yaz ve kış aylarına göre değişmektedir. Kış aylarında çok az ziyaretçiler olduğundan yerel halkın davranışlarında olumsuz değişimler meydana gelirken yaz aylarında ise artan ziyaretçilerin yüksek gelir sağladığı için yerel halk, ziyaretçilere daha sıcak tavırlar sergilemektedir. Yerel halk, turizm sektöründen gelir elde ettiği için turizmde bulunmayan yöre halka oranla, ziyaretçilere daha sıcak davranmaktadırlar. Yerel halk, bölgesel kalkınmaya göre bakış açısı turizmin kültürel miras eserleri üzerinde olumlu bir araç olduğunu belirtmektedir. Turizm, yerel halk için geçim kaynağı olduğu için bazı durumlarda baskı uygulayabilmektedir. Turizm, çeşitli yollarla yerel halkın yaşadığı bölgeye ekonomik yönden katkı sağlamıştır. Bir bölgenin gelişmişliği turizm ile gerçekleşebildiği gibi yöre halkı geçimini sağlamak adına kültürel miras unsurlarını koruyarak, turizm için rekabet edebilecek seviyeye gelebilmektedir. Bir bölgenin gelenek görenek ve kültürel kimlikleri ticaret amaçlı kullanmaması ve bölgede kültürel miras eserlerini ziyarete gelen turizmcilerin yerel halkın kültürel yaşamlarını tehlikeye atmaması gerekmektedir. Yerel halkın kültürel miras eserlerine ve turizme dair bakış açısı, yapılan birtakım çalışmalardan yola çıkarak, yerel halkın turizmin gelişim planlarının hiçbir kısmını dahil edilmemesi durumunda, yöre halkı olumsuz algı ve tutuma kapılarak uzun süre boyunca bitmeyecek tahribatlara neden olabilmektedir. (Duran, 2013, s.76-94). Dolayısıyla yerel halkın turizme yönelik sergileyeceği olumlu

tutum ve düşünce, ekonomik kazancı artırdığı gibi toplumsal gelişmeyi de artırmaktadır. (Kozak ve ark., 1997). Bölgedeki turizm yoğunluğu, ziyaret edenler ile yerel halk arasındaki benzer kültürlerin olması, yerel halkta olumlu tutum sergileyeceğinden, ziyaret edenlere daha sıcak yaklaşılmaktadır. (Özmen, 2007). İyi bir turizm strateji geliştirebilmek için, turizm doğru planlanmalı ve sürdürülebilir hale getirilmelidir. (Kurgun ve Yumuk, 2012, s.27-32). Böylece yerel halk ile turizm arasında bir dengenin oluşabilmesi iyi bir turizm stratejisi ile gerçekleşebilmektedir. Bu durum turizm planlaması ve turizm stratejisi sayesinde gelebilecek herhangi bir zarara karşı tedbirlerin alınmasını sağlayacaktır. (Varnacı uzun ve Somuncu, 2011, s.21-36). Tedbirlerin alınmadığı durumda turizm endüstrisi, hatalı konumlandırmalar ve yanlış kullanılan doğal kaynaklar neticesinde, zarara uğramış tarihi ve doğal değerler olumsuz etkilenirler. Dolayısıyla planlanan turizm çalışmaları ve iyileştirmelerde, doğal, tarihi ve kültürel unsurların korunması gibi durumlarda, yerel halka büyük görevler düşmektedir. Yerel halkın bakış açısını bu yönde dikkate almak adına, yerel halk bilinçlendirilmeli ve bu sürece katılmaları sağlanmalıdır. (Mansuroğlu, 2006, s.35-46). Yerel halkın bu açıdan eğitimi sağlandığında ise, turizm desteği artacak ve yerel halkın bireysellikten toplumsallığa doğru adımların atılması ile turizm endüstrisindeki değeri artmış olacaktır. (Wang ve ark., 2006, s.411-418). Böylece yerel halkın farkındalığı sağlanmasıyla, turizm sektöründe alınacak kararlar ile izlenecek yöntemlerle, turizm faaliyetlerinin daha planlı ve düzenli olarak sürdürülmesi, turizmin benliğini güçlendirecektir.

2.1.3. Yerel Halkın Kültürel Miras Unsurları ve Kültürel Miras Turizmi Üzerindeki Etkileri

Yerel halkın, turizm ve kültürel mirasa yönelik etkileri, olumlu ve olumsuz olmak üzere iki çeşittir. Turizmin yerel halk üzerinde sayısal ve alansal anlamda hızla gelişiyor olması, olumsuzluk yaratabilmektedir. Bazı ülkelerde turizm sektörünün gelişimi, yönetimi ve planlaması iyi olmadığı zaman o bölgeyi çevresel, kültürel ve sosyal yönden olumsuz etkileyebilmektedir. Ancak turizm sektörünün, bölgede gelişim kontrollerinin sağlanması ve iyi planlanması sürecinde olumlu etki yaratabilmektedir. Turizmin bölgedeki, kültürel miras unsurları ve yerel halkını olumlu yönde etkilemesi durumunda yararlı meslek ve iş alanlarının ortaya çıkmasında etkili olabilmektedir. (Kızılırmak, 2006, s.181-196). Turizm yöre etnik azınlık grupları, kadınlar ve genç insanlar için çeşitli iş olanakları sunabilmektedir. Bu iş alanları sadece restoran, otel ya

da turizmin diğer yatırımlarında değilde el sanatları, sanayi, tarım ve balıkçılık gibi sektörlerde de iş imkânı sunabilmektedir. Bir bölgenin ekonomi sektöründe gelişmemiş olmasına rağmen turizmin sağladığı iş olanakları yerel halkın başka yere göç etmelerini en aza indirebilmektedir. Bölgede kültürel miras unsurlarından dolayı gelen ziyaretçilerin, hem ülkenin ekonomisinde bir yükseliş sağlarken hem de turizmin gelişimini sağlamaktadır. Turizmin gelişimi, bir takım turizm yatırımlarında yerel halk için uyarıcı bir etki yaratabilmektedir. Bu yatırımlar çeşitli meslek, gelir ve kazançların oluşumu ve sermaye yatırımı gibi önemli kazançlar sağlamaktadır. Bu durum bölgede olmayan farklı girişimleri doğurmakta ve çeşitli projelerin gelişiminde yardımcı olmaktadır. Yerel halkın bölgedeki yaşama şekilleri, bu gibi iş alanlarının ve yatırımların oluşması sonucunda, büyük bir gelişme kat etmiştir. Turizmin gelişimiyle, bölgede meydana gelen iş alanları ve yatırımların oluşumuna sahip çıkılırsa ve iyi yönetilirse bu durum bölge için büyük kar ve kazançlar sağlamış olacaktır. Turizm, bir bölgeye vergi geliri sağlarken, kamu yatırımları, tıbbi klinikler, park ve rekreasyon olanakları, kütüphane, çeşitli hizmetler ve okul gibi yerlerden alınan vergiler, bölgeye ait alt yapıların gelişiminde etkili olabilmektedir. Bölgede yaşayan yerel halkın, insan kaynaklarının gelişimi ve kalitesinin artırılması ancak turizmin gelişmesinde çalışan kişilerin bilgisayar kullanımı ve yeni beceriler elde etmesiyle ve yeni teknolojik ürünleri öğrenmeleriyle sağlanmaktadır. Bir bölgede turizmin gelişiminde su, elektrik, telekomünikasyon, ulaşım ve çöp yönetimi gibi yeterli seviyede alt yapının olması gerekmektedir. Çünkü yerel halkın gelişimi alt yapının gelişimiyle alakalıdır. Bu yüzden bir bölgede turizmin gelişimi, alt yapının sebep olabileceği maliyeti karşılamadaki rolü büyüktür. Bu da turizmin gelişiminden dolayı bölgedeki yerel halkın yaşam kalitesinin artırmaktadır. (Akyüz, 2008). Bir bölgede balıkçılık, tarım, sanayi ürünleri ve el sanatları gibi pazarlarının oluşumu, o bölgedeki turizmden dolayı artan nüfusla sağlanmaktadır. Gelişen turizm sektörü bölgede birtakım sektörlerin ortaya çıkmasını sağlarken, inşaat sanayisinin gelişiminde de etkili olmuştur. Yerel halk turizmin gelişimiyle, bölgede meydana gelebilecek rekreasyon ve kültürel olanakları ile perakende ticaretin gelişmesi konusunda ziyaretçiler uyarılmaktadır. Maddi yönden gücü ve bütçesi olmadan kültürel olanak ve faaliyetleri açısından büyük katkı sağlayan turizm, yerel halkın desteğini almadan gerçekleştirmektedir. Turizmin bir bölgenin çevresel kalitesini etkileyebilmektedir. Çünkü kültürel miras unsurlarını ziyarete gelenlerin tercih ettiği alanlar, genel de bozulmamış, kirlenmemiş temiz alanlardır. Ayrıca ulaşım olanaklarında ve arazi kullanımında da turizm bazı alanların tekrar

gelişiminde etkili olabilmektedir. Ziyaretçileri çekici kılan unsurlar, yöredeki arkeolojik ve tarihi sitler, doğal alanlar, el sanatları ve farklı geleneklerin, gelişiminde ve korunmasında kültürel miras unsurları, turizm sektörünü desteklemekte ve bu durum mekanların ve bina gibi yerlerin tekrar canlanmasına olanak sağlamaktadır. Bölgede ziyaretçilerin tarihi ve kültürel mirastan zevk aldıklarını fark eden yerel halk, kültürel kimlik ve çevresel duyarlılık gibi duyguları ön plana çıkarmaktadır. Bu durum bölgede, kültürel mirastan zevk alan ziyaretçileri fark eden yerel halkın, kendi bölgelerine ait eserlerden gurur duyduklarını göstermiştir. Dolayısıyla turizm, kültürel miras unsurların yeniden canlanmasında etkili olmuştur. Ancak modern gelişim, kültürel miras unsurların kaybolması ya da yok olması konusunda turizmi engelleyebilmektedir.

Turizmin hem ekonomik hem sosyal hem de çevresel anlamda olumlu etkileri olmuştur. (Uslu ve Kiper, 2006, s.305-314). Turizmin ekonomik etkisi iki şekilde olup bunlardan ilki, turizm çeşitli vergi ve kazançlar sağlaması ile istihdam olanakları, bölgenin ekonomisini doğrudan etkilerken ikincisi ise, birincil faydaların dolaylı olarak kullanımıdır. (Akyüz, 2008). Turizmin kişisel ve sosyal etkileri içinde en önemlisi kültürel etkileşimdir. Ziyaretçilerin başka ülkeleri görme isteği farklı dini, ekonomik ve politik sistemle karşılaşmalarını sağlamaktadır. Ziyaretçiler geldikleri bölgede sahip oldukları farklı yaşam tarzı ve yeni fikirlerle, kültürel zenginlik sağlamaktadır. Bölgeye gelen ziyaretçiler, bulundukları yörenin gelenek ve göreneklerine karşıda duyarlı olabilmektedirler. Böylece bölgede yaşayan yerel halkın kendi kültürlerini ve yaşam tarzlarını korumaya dayalı farkındalıkları sağlanmıştır. (Uslu ve Kiper, 2006, s.305-314). Bir diğer etki ise, turizmin çevresel etkileri olup, ülkelerin her bir yerinde meydana gelen rekreasyon, turizm ve koruma olguları, ulusal parklar gibi unsurlar önemli örnekler arasında gösterilebilmektedir. (Çalışkan ve Tütüncü, 2008, s.127-148). Turizm son zamanlarda, kültürel miras unsurlarının değerinin anlaşılması, restore edilmesi, tescillenmesi ve çeşitli nedenlerle değerlendirilmesinde büyük katkı sağlamaktadır. Böylece restore edilen kültürel miras unsurları, yeniden canlandırılarak bölgede turizmin gelişimini sağlamaktadır. (Uslu ve Kiper, 2006, s.305-314). Kültürel, tarihi ve doğal unsurlara dayalı birçok projenin değerlendirilmeye alınması, ekonomik destek ve motivasyonun artmasında turizm etkili olmuştur. Turizm, Destinasyon alanları ve çekicilikleri için kültürel ve doğal çevreyi modern ziyaretçilere açmıştır. Bu yüzden özel alan, tarihi sit, reaksiyon alanı ve park gibi ziyaretçilerin, kullanıma dair alanlar oluşturulmuştur. Bölgeye gelen ziyaretçiler için çevresel düzenlemeler yapılmış ve bu düzenlemeleri korumak adına sivil toplum kuruluşları kurularak memnuniyet

artırılmıştır. (Öter, 2010, s.174-185). Kültürel miras unsurlarından biri olan el sanatları, turizmin gelişiminden oldukça etkilidir. Çünkü el sanatları topluma çeşitli katkılarda bulunmuştur. Bunu iş gücünün artmasında, kırsal alandan kentsel alanlara doğru göçlerin azalmasında ve istihdama katkı sağlamasından anlamak mümkündür. (Öter, 2010, s.174-185).

Ekonomi de büyük gelir sağlayan turizm genelde yerel halk tarafından tercih edilmektedir. Yerel halkın turizme yönelik tutum ve davranışları, turizmin gelişimini etkilemektedir. Turizme yönelik olumsuz etkiler olabilir, bu yüzden bölgedeki yerel halkın olumsuz tavırları turizmin gelişimini etkileyebilmektedir. (Şebin ve ark., 2010, s.23-35). Bir bölgede turizmin denetimi olmasa ve yanlış politikalar izlenirse ekonomi sektörü olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Bunlar suni fiyat artışları, sermaye yoğunlaşması ve dışa bağımlılık gibi unsurlardan dolayı ekonomi de bu tarz sorunlar çıkabilmektedir. Tatil komplekslerini kurulması, marinalar ve havaalanı bölgeye ait toprakların aşınmasına sebep olmaktadır. Bir bölgede aşırı derece ziyaretçilerin olması, hayvan türlerini dışlayarak eko sistemi bozar, çöp ve gürültü fazlalığı yapar ve doğal çevre yapısını tahrip edilmesine sebep olmaktadır. Toprak ve su kaynakları, turizme göre şekillendirilmelidir. (Uslu ve Kiper, 2006, s.305-314). Turizm, yabancı ziyaretçilere uygun mal ithali yapmakta, o bölgeye ait kaynakları yurtdışına aktararak bulunduğu çevreyi bir ticari araç olarak kullanmaktadır. Bunun yanı sıra, turizmden etkilenen bölgede göç olayının yaşanması, birçok sorunu beraberinde getirip, tarım sektörünün ihmaline sebep olmaktadır. (Uslu ve Kiper, 2006, s.305-314). Bölgedeki ziyaretçilerin doğal konukseverliğini kötüye kullanması, toplumun bölgedeki kimliğin ve değerinin tahrip edilmesi ve kültürü ticari bir amaç için kullanılması, turizmin olumsuz yönde etkilenmektedir. Altyapı sorunlarının ortaya çıkması, fiziksel alt yapı ve kapasite eksikliği, ormanların yok edilmesi, hava ulaşımının ve kalabalığın yarattığı ses kirliliği, kıyı ve plajların zarar görmesi, biyolojik çeşitliliğin zarar görmesi, kaynakların tüketimi ile doğanın etkilenmesi, kirlilik ve atıklar, Tatlı su kaynaklarının aşırı kullanımı ve kültürel miras eserlerinin zarar görmesi, turizmin yarattığı ciddi çevresel sorunlardır. Ayrıca teknoloji ekseninde, sanayileşmede ve nüfus artışında da sorunların olduğu görülmektedir. (Akova, 2006, s.1-34). Bu tarz sorunlar, bölgede yerel halkı ve bölgeye gelen ziyaretçilerinde hoşnutsuzluğuna sebep olmaktadır. Ancak turizmin ne denli önemli olduğu çevrenin, doğal kaynakların ve kültürel miras unsurların korunmasıyla anlaşılmaktadır. Bölgeye özgü var olan turizmin devamlılığı ancak sosyokültürel, doğal, çevresel ve biyolojik kaynakların korunması, turizm alanındaki

getirilerin artırılması ve oluşabilecek zararları en aza indirerek sağlanabilmektedir. Turizm faaliyetleri, özellikle yaz mevsiminde plajlardaki yoğunluk, kirlilik, kalabalık, gürültü kirliliği gibi durumlar, yerel halkın hoşnutsuzluğuna sebep olabilmektedir. Mevsimlere göre turizm planlanmasının yapılmaması ve bir dengesizliğin var olması, yerel halkı rahatsız edebilmektedir. Çünkü sürekli bir yerde yaşayan yerel halkın, turizmin meydana getirdiği mevsimsel farklardan etkilenebilmektedir. Bu yüzden var olan turizm potansiyelini koruma, kullanma dengesini planlayarak sürdürmeli ve yerel halkın bulundu bölgedeki bütün unsurları, iyice analiz edilmelidir. Turizm planlamaları yapılırken mutlaka yerel halkın görüşlerine yer verilmelidir. Çünkü yerel halkın görüşlerini önemseyerek bir turizm planlamasının yapılması yerel halk ile turizm arasındaki çatışmayı engellemektedir. Tam tersi bir durumda, turizm gelişimi uzun süre bölgedeki yerel halkın olumsuz bir tavır sergilemesine sebep olabilmektedir. (Dal, 2008).

2.2. KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASINDA YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ

Dünya üzerinde hızla gelişen kentleşme olgusunun, ana konularından biri de kentlere meydana gelebilecek yönetim biçimleridir. Eski çağlarda, merkeziyetçi yönetim söz konusu iken bu durum yerine yönetim olgusuna yer verilmiş olup, yerel yönetim birimleri de bu şekilde ortaya çıkmıştır. Yönetim sınırları içerisinde bulunan, yerel halkla bir ilişkisi olan durumu yerel olarak ifade edebiliriz. Belirli bir coğrafyada yaşayan, yerel halkın bir arada olması sebebiyle, bu bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak adına kurulan karar organları ya da yürütme organları bakımından birtakım yasalarla ifade edilmiş özel gelir, bütçe personele sahip, görev ve yetkilere sahip kamu tüzel kişiler, yerel yönetimlerin bütününe ifade etmektedir. (TODAİE, 1991). Kent, kasaba ve köy gibi yerleşimlerin yönetimini ele almakla meşgul olan kurumlarda, yerel yönetim ifadesi kullanmaktadır. Bölgelerde yönetim birimlerinde, bazı değişimlerin olması yerel yönetim konsepti ile gerçekleşmektedir. Bu bakımdan devlet yönetiminde küçük olan yönetsel birimler, yerel yönetimler olarak geçmektedir. (Çoban, 2010). Yönetime konu edinen mekân ve insan topluluklarının ilişkisi, yerel yönetim kavramına özgü bir yapılanmayı ifade etmektedir. Yerinden yönetim kavramını dünya çapında genelleştirmek mümkün olmamaktadır. Yer kavramıyla alakalı bir yönetim şekli o 'Yer'e özgü olacağından, yönetim şekli ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye değişmektedir. Dolayısıyla kent, kasaba ve köy gibi farklı yerleşim alanlarında, farklı

yönetim planlamalarına yer verilmektedir. Kamu kesimi olarak adlandırılan bu yerel yönetimler halka hizmet amacıyla kurulmuş olsa bile halk için ve yerel halk ile beraber hareket ettikleri için başarıya ulaşmaktadır. Çünkü yerel halkın yapmış olduğu eleştiriler ve değerlendirmeler ne kadar dikkate alınırsa yapılan hizmette o kadar kamu yararına etkisi olup olmadığı anlaşılabilir. Yerel halkın yerel yönetimlerden beklentileri, mahalli idarecilerin halkın gereksinimini sağlamak, halkın ihtiyaçlarını karşılamak ve idarecilerin halka daha yakın ve içten davranmaları beklenmektedir. Dolayısıyla yerel yönetimlerin daha iyi hizmet sunabilmesi için yerel nitelikteki hizmetlere, yerel halkın desteği ve etkisi oldukça önemlidir. (Zeren ve Özmen, 2010, s.165-173). Yerel halkın yönetimi desteklemesi ve yönetime katılması gerekmektedir. Çünkü yönetime katılım, idare eden kişilerin yönetilenlerin bulunduğu durumu anlaması ve kentin yaşanabilirliği konusunda önemlidir. Yerel yönetimler açısından yerel halkın kendileriyle alakalı kararlara katılması, ulusal ve küresel alana göre daha etkili olabilmekte ve atanan yöneticilerin karar ve uygulamaları halk tarafından seçilmiş olup daha etkili denetim altına alınması sağlanmaktadır. (Özgiraz ve Zeren, 2009, s.229-247). Bu durum katılımın gerçekleşmesiyle aslında bireylerin sosyalleşmesi açısından etkili olmaktadır. Ortaklaşa kararların alınması, toplumsal yakınlaşmanın kolaylaşması gibi durumlar yerel yönetime, halkın katılımıyla etkisi olabilmektedir. Bu yüzden yerel yönetim kuruluşları, halkın içinden olması, halkla barışık olması, karşılıklı yöneten ve yönetilen ilişkilerinin barındırıyor olması açısından güçlenmektedir. (Özgiraz ve Zeren, 2009, s.229-247). Bu durumda yerel halkın yerel yönetimin bir paydaşı olduğunu söyleyebiliriz. Halkın söz konusu olmadığı bir durumda yerel yönetimden söz edilemez. Yerel yönetim birimlerini oluşturan, destekleyen ve karar alma sürecinde etkili olan unsur yerel halktır diyebiliriz.

Yerel yönetimler, 1982 anayasasının 27. Maddesinde '*köy, belediye ve ilde bulunan halkın ihtiyaçlarını karşılamak adına, kuruluş şartları yasalarla ifade edilip, karar organları, kamunda yer alan seçmenler tarafından seçilmesiyle oluşan kamu tüzel kişileridir*' olarak ifade etmektedir. Tarihi ve kültürel unsurların geliştirilmesinde, iyileştirilmesinde ve korunmasında kentte en yakın yönetim biri olan yerel yönetimler, bu konuda sorumluluk taşımaktadır. Çünkü yerel yönetimler, yerel halkı destekleyen önemli bir kurumdur. Belediyeler, bölge ve şehir için imar planları düzenleyerek bölgeye ait tarihi kentsel dokularını korumaktadırlar. Uluslararası kanun düzenlemelerinde, kültürel mirası koruma sürecinin süreklilik kazanmasında, yerel yönetimlere birçok görev ve yetkiler verilmiştir. Bölgelerdeki tarihi, doğal ve kültürel

unsurların geleceğe aktarılması ve kontrolünün sağlanmasıyla temel amaçları belirlenmiş, bir tasarımın ürününü ifade etmelidir. Kararlı yerel yönetimler neyi, nerde, nasıl, hangi kadroyla daha sağlıklı ele alabileceğini çok iyi bilmelidir. (Sözen ve ark., 2002, s.55-60). Kültür ve Turizm Bakanlığı çok önceden anıtsal, kültürel ve tarihi unsurları ifade eden varlıkların korunması için önemli denetimler ve tedbirler almıştır. Lakin son zamanlarda 2863/5226 sayılı yasa ile kamu kurumu ve kuruluşlarına, Kültür ve Tarihi Varlıkları Koruma yetkisi verilmiştir. Yerel yönetimlere kültürel miras unsurlarının korunma yetkisi verilmesi, olumlu etki yaratmıştır. Bu durum yerel yönetimler ile yasalarda yer alan düzenlemelerin, kültürel miras eserlerinin koruma hususunda, çeşitli yetki ve görevlerin arttığını ifade etmektedir. (Kamacı, 2014, s.1-23). Bir bölgedeki topluma hitap etmek ve o bölgenin sosyokültürel unsuruna hâkim olmak düşüncesi ile insancıl ve eşitliği savunan, sürekliliği olan bir kalkınma anlayışı, yerel yönetimlerin kültürel miras eserlerini korumasıyla gerçekleştirebilir. (İstanbul Kültür Sanat Vakfı, 2016). Kent planlamasını yapma yetkisine sahip olan yerel yönetimler, tarihi kent dokusu olan kültürel miras eserlerini koruyarak, doğru planlama yapmayı çok iyi bilmesi gerekmektedir. Çünkü tarihi kent dokusunu korumada, yerel yönetimlerin birinci dereceden sorumlu olması oldukça önemlidir. (Ersezgin ve ark., 2002, s.61-68).

Birleşmiş Milletler tarafından, Rio de Janeiro haziran ayının 1992 senesinde, 156 ülkenin katıldığı, çevre koruma ile kalkınmanın birbirinden ayrı kalamayacağı bu konferans sonucunda, Çevre ve Kalkınma Konusunda Rio Deklarasyonu, Biyoçeşitlilik Sözleşmesi, Orman Prensipleri Bildirgesi, İklim Değişikliği Çevre Sözleşmesi ve Gündem 21 metinlerine yer verilmiştir. (Orman Bakanlığı, 1999). 21. Yüzyıla ait çalışma programı olan ‘Yerel Gündem 21’ adlı küresel eylem planı gündeme oturmuştur. Çevreyi koruma ve kalkınmanın sağlamasını hedefleyen Yerel Gündem 21, hayata geçirilerek sürdürülebilirliği amaç edinmiş bir eylem planını ifade etmektedir. Ayrıca “Yerel Gündem 21” Tabii, Tarihi ve Kültürel Varlıkların korunmasında da etkili olduğu için bu konuda yerel yönetimlere, ciddi sorumluluklar verilmiştir. (Makas, 2004). Tarihi ve kültürel varlıkları korumada yasa tasarısı ve reformların hazırlanması, bu eserlerin siyasete malzeme yapılmaması ve bu değerleri taşıyan kentin koruma faaliyetleri uzman kent planlayıcılarıyla desteklenmesi gibi durumlar, yerel yönetimlerin tarihi ve kültürel miras eserlerini koruması kapsamında, yapması gereken hususlardır. Ayrıca bölgeye ait çevre, turizm ve sağlık gibi konularda da çeşitli görev ve

sorumluluklara mensup olan yerel yönetimlere, bu unsurların korunması sorumluluğu da verilmiştir. (Tortop, 2002; Çoban, 2010).

Doğadan yararlanmak için ülkeler, kendi doğal kaynaklarından faydalanmak ve yönetim biçimlerini ifade etmek için uluslararası nitelikte düzenlenen “Ulusal Parklar”, “Korunan Alanların Yönetimi” ve “Koruma Alanı” gibi alanları ulusal politikalara yerleştirmeyi düşünmektedirler. Doğa koruma politikalarının gelişimindeki tarihsel süreç ile bugüne ait ekosistem yönetiminin ortaya çıkışı birbiriyle bağlantılıdır. (Kuvan, 2000, s.4-14). Doğal kaynak kullanımı ile yönetimlerin sürekli değişmesi gelecekte ortaya çıkabilecek durumları etkisi altına alarak ortaya çıkabilecek zıtlıklar karşısında hem kaynak yönetimini etkileyecek hem de korunması gereken alanların belirlenmesinde bazı sorunların çıkmasına neden olacaktır. Korumanın amacı planlanırken hepsinin aynı koruma programına dahil etmek mümkündür. Uluslararası düzeyde koruma kategorileri içerisinde, IUCN’nin Koruma Alanları ile UNESCO’nun Biyosfer Rezervleri ile Dünya Miras Alanları yer almaktadır. Dünya Doğayı Koruma stratejileri bir sözleşme ya da antlaşma olmayıp bir bildirim amacı gütmektedir. (Ortaçesme ve ark., 1998, s.649-666). IUCN’nin 1994 yılında yayınladığı raporunda doğal ve kültürel kaynakları ile biyoçeşitliliğin korunması süreklilik kazanması, kurulan yasalarla gerçekleştirilmektedir. (IUCN, 1998). Bu korunan alanların kara ve deniz parçaları oldukları, yani Mutlak Doğa Koruma Rezervi, Doğal Anıtlar, Yabanıl Alanlar, Peyzaj Koruma Alanları, Yönetilen Kaynak Koruma Alanları ile Habitat ve Tür Yönetim alanları olarak geçmektedir. İnsanlık tarihi kadar bazı alanların korunması görüşü eski olsa da korumanın sistematik politikalar oluşturması ile yasal düzleme oturtulması gerekmektedir. (Dudley ve Philips, 2006).

Tarihi ve kültürel yerlerin korunması bakımında tarihi süreç incelendiğinde, birtakım olaylardan dolayı ülkemiz önemli faaliyetlerin ve gelişmelerin gerisinde kalmaktadır. 2000’li yıllardan sonra ülkemizde, kültürel ve tarihi eserlerinin korunmasına dair adımların atıldığı düşünülmektedir. Ancak 1970’li yıllardan sonra ise Sivil Toplum Örgütlerinin, Aydınların ve Akademisyenlerin, Kültürel Miras Eserlerini korumak adına gerçekleştirdikleri faaliyetlerde, yerel yönetimlerinde yer aldığını ve Kültürel Miras Eserlerini korumak için mücadelelerini sürdürdükleri belirtmektedir. (Çekül Vakfı, 2010). Kültür politikası alanındaki değişimler, ülkemizde 2000’li yıllarda görülmüş olup, ülkemizdeki yerelleşmeyi etkileyen üç temel faktörlerden ilki, yerelin daha etkin kılınması için, kültürel alanda merkezi yetkilerin verilmesi, ikincisi, özel sektörün devreye girmesiyle kültürel altyapılarının işletilmesinde önünün açılması,

üçüncüsü ise, vergi indirimlerinde, özel sektörün girişimlerinin teşvik edici olmasıdır. Kültür politikasında, meydana gelen bu değişimler kültürel miras eserlerinin yönetimine de yansımaktadır. TBMM ile alakalı komisyonlardan alınan onay ile 2010 yılında yasallaşma sürecine girilmiş olup, böylece kültürel miras unsurlarının yönetimini, yerel idarelere vermeyi hedefleyen Kültür ve Turizm Bakanlığı, İl Özel İdarelerine ve Belediyelere, bazı taşra kuruluşlarının teslim edilmesine dair Kanun Tasarısı ortaya atmaktadır. Kültürel miras unsurlarının tanıtılması, geliştirilmesi ve yaşatılması gerekçesini önemini vurgulayan Kanun Tasarısı, bunun yanında kamu kaynaklarının korunmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının da desteğini önemle arz etmektedir. Bu açıdan eserlerin korunması adına toplumsal bilinç artırılmış, hizmetlerin kaliteli, verimli ve etkili sunumlar olması konusunda dikkat edilmektedir. Kültür Merkezi, Güzel Sanatlar Galerisi, Kütüphaneler, Danışma Bürosu ve Müzeler İl, İlçe ve Beldelere devredilmesi öngörülen varlıklardır. (Enlil, 2012, s.2-29). 2004 yılında, 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Kanuna göre, kültür yönetim alanındaki yerelleşmelere eklemelerin olduğu görülmektedir. Yerel yönetimler, ‘Taşınmaz Kültür Varlıklarının onarımı yardım sağlanması ve katkı payı başlığı’ 5226 sayılı yasaya göre, bir düzenleme gerçekleştirmiş ve belediyeler için Kültüre Miras Unsurlarını korunması ve değerlendirilmesi amaç edinmiştir. (Enlil, 2012, s.2-29).

Yerel Yönetim terimi, Anayasal bir kelimedir. Türkiye’de yerel yönetimlerle ilgili ilke ve hükümler 1876 Anayasasını da kapsayarak, bütün Anayasalarda ifade edilmektedir. Bazı Anayasalara hitaben, 1982 Anayasasında yer alan yerel yönetimlerle alakalı düzenlemeler, daha geniş ve kapsamlı olarak geçmektedir. Anayasaya göre, yerel yönetimlerini, karar organları seçimle belirler, yerel yönetimlerin denetlenmesi yargı yoluyla olur, seçimler beş yılda bir kez yapılır, bu yönetimlerin görevleri ve kuruluşları kanun düzenlemeleriyle gerçekleştirilir, Köy, Belediye ve İldeki yerel halkın ihtiyaçları karşılamak adına, yerel yönetimler kurulmuş olup bu yönetimlerin İdari Vesayet yetkisine sahip olduğunu, bunu da kanunla uygulanabileceğini söylemek mümkündür. (Tütüncü, 2013).

Anayasada ifade edildiği gibi yerel yönetimler, üç farklı birimlerden meydana gelmektedir. Bunlardan ilki Belediye Yönetimleridir. Yerel yönetim denilince akla gelen ilk kavram olup, Türkiye’de en etkin olarak işleyen bir birimdir. 1930 yıllarında yasallaşmış olan, 1580 sayılı Belediye Kanunu ile 5226 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası ise 2004 yılında, yürürlüğe girmiştir. 1580 sayılı kanunla kurulan ve Büyükşehir kapsamında bulunamayan Belediyeler söz konusu iken, 6360 sayılı 2012 yılında

meydana gelen yasa değişikliği ile güncel olan Büyükşehir Belediyelerine yer verilmiştir. Bykşehirlerle alakalı 6360 sayılı son kanunda, 2012 yılında, 30 ile ait İl Özel İdarelerinin kaldırıldığı belirtilmektedir. Belediye Yönetimleri, yeni getirilen düzenek ve tahsislerle gerçekleştirilmektedir. 2985 sayılı TOKİ kanunuyla, 1984 yılında konut kredileri %10’u Taşınmaz Kültürel Değerlerinin Restorasyon, Bakım ve Onarımı yapılmakta ve tescilli taşınmaz kültürel eserlerinin kamulaştırılma yetkisi, belediyelere verilmektedir. 5366 sayılı kanunla, 2005 yılında bölgelerdeki yıpranmış kültürel eserlerin yenilenerek, tekrar yaşatılması sağlanmaktadır. (Keleş, 2014 s.15-18). İkinçisi, Köy Yönetimleridir. En geleneksel ve en küçük yerel yönetim birimi olarak geçmektedir. Ayrıca en yaygın ve en eski yerel yönetim birimi olarak da ifade edilmektedir. Geçmiş senelerden bu yana kendiliğinde meydana gelmiş bir birimdir. Köy kavramı, mera, okul, cami gibi yakın ve uzak evlerden meydana gelen, bir arada yaşayan halkın oluşturduğu, tüzel kişiliğe sahip ihtiyar heyeti, muhtar ve köy derneğini bünyesinde barındıran ve en az 150 kişiden oluşan küçük bir birim olarak geçmektedir. Köyün, tüzel kişiliği ve devleti beş yıl için seçilen muhtarlardır. (Kavruk, 2004). Üçüncüsü ise, İl Özel İdareleridir. Bir yerel yönetim biriminin kurulması için İl Özel İdarelerin ‘İl’ statüsüne sahip olması gerekmektedir. 3360 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 1987 yılında ortaya çıkmıştır. Kamu yönetimindeki etkinlik ve verimlilik ilkesi, hesap verebilirlik, reform çalışmaları, şeffaflık gibi halkın ihtiyaçlarını karşılayabilen, bir model kurmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu çıkarılarak, 2005 yılında İl Özel İdaresinin zerk ve güçlü olması beklenmektedir. (kmen ve Parlak, 2013).

2.3. KÜLTÜREL MİRAS BİLİNCİ, FARKİNDALIK VE KATILIM

Kültürel miras bilinci, birçok etki boyutlarından geçtikten sonra oluşmuştur. İlk etki boyutu sosyal-kültürel açıdan meydana gelmektedir. Kültürel miras bilgisi, ahlakı, sanatı, kuralları, gelenekleri, inançları ve toplumun yesi olan yerel halkın kapasitelerini belirleyen bir unsurdur. Dolayısıyla ğrenme yoluyla meydana gelen bilgi birikiminin tümü olarak ifade edilebilmektedir. Kültürel miras eserleri, yerel halkın yaşamında kültürel bir zenginlik katmaktadır. Bu kültürel zenginlik, kentlere ayrıcalıklı olma özelliği katmaktadır. (Tatlıdil, 2009, s.319-336). Sosyal ve kültürel etki boyutu sayesinde 20. yüzyılın ikinci yarısında turizm hızla genişlemiştir. Böylece sosyal kültürel etkisiyle gelişen turizm, bölgede yaşayan yerel halkın gelir durumunu yükseltmiş ve yeni iş olanakları yaratmıştır. Farklı kültürel grupların katılımıyla kültürel

miras alanına gelen halkın sosyal kültürel anlamda bir kültür alışverişini sağlamaktadır. (Abacılar, 2008). Kültürel miras alanlarını ziyarete gelen kişilerin ve bölgede yaşayan yerel halk arasında mesafe azalarak sosyal ilişkilerini arttığını ve artan ilişkiyle ziyaretçilere, gruba katılabilme sevincini hissetmişlerdir. Kültürel miras aracılığıyla gruba dahil olma, ziyaretçiler için o bölgeye karşı, mekânsal bir bağ kurma düşüncesini oluşturmuştur. (Prentice ve ark., 1998, s.1-24). İnsanlar, kültürel miras unsurlarını ziyaret eden kişilere karşı anlık tepkileri olsa bile, sosyal kültürel bir tutumları olduklarını da söylemek mümkündür.

Kültürel mirası ekonomik etki boyutu, sürdürülebilir bir ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için kültür ekonomisi ve endüstrileri büyük katkılar sağlamaktadır. UNESCO' nun kültürel anlatımların çeşitliliğini korunmasına yönelik sözleşmeleriyle somut ve somut olmayan kültürel miras unsurlarının, ekonomik kalkınma yönündeki payı oldukça yüksektir. (Özdemir, 2009, s.81). Ekonomik hayatın en temel ögesi sit alanlarıdır. Turizm konusunda son 20 yıldır gelişen yaşamın tamamı, sit alanlarının bu sektöre yönelik bağlantısıyla meydana gelmektedir. Turizmi geliştirmek maksadıyla yapılan yatırımlar ekonomik getirisini yükseltmiş ve yerel halkı da etkilemiştir. (Abacılar, 2008). Turizm endüstrisinin, alt yapı niteliklerinin rehabilite edileceği bunun yerel halka faydasının olabileceği ön görülmektedir. Kültürel miras ile birlikte gelişen turizm sayesinde insanlar farklı kültürleri öğrenme, geçmişe yönelik izleri tanıyabilme, önemli yapı ve alanları görme isteği giderek artmaktadır. Kültürel miras alanlarının değerlendirilmesi hem ülke ekonomisine hem de yerel halka büyük katkı sağlayacaktır. Bu yüzden kültürel mirasın olduğu yerlere yatırımların yapıyor olması tanıtımların artmasını da sağlamaktadır. Bu kültürel miras alanlarının olduğu bölgelere yatırımların ve tanıtımlarının sürdürülebilir olması için yerel halka kültürel miras eserlerini koruma bilinci oluşturulmalıdır. Çünkü her bölgeye ait geçmişten bugüne gelen kültürel miras ve tarihsel eserler sadece o ülke ile sınırlı kalmamalıdır. Ülke sınırlarının dışına farklı alanlarda yaşayan yerel halkın sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkilerinin geliştirilmesi için kültürel miras unsurlarını tanıtmak gerekmektedir. (Gündüz, 2012).

Kültürel miras unsurların korunması, gelecek kuşaklara aktarılması uluslararası Yönetmenlik, Tüzük ve Antlaşmalar ile Yasalar, Dünya Politikası olmuş ve gelişmişliğin yönergesi olmaktadır. Kültürel miras eserlerin korunması için farkındalık, eğitim ve bilinç gibi unsurların, bu eserlerin sürdürülebilirliğini devam ettirmek için koruma görevini alan bireylerin sorumlulukları haline gelmektedir. (Sürücü ve Başar, 2016, s.13-26). Kültürel miras terimi küresel anlamda, kişiye özel değil, insanlığın

tamamına hitap etmekte ve korunması gerekmekte olan bir mirası belirtmektedir. Bu bakımda UNESCO kültürel miras unsurları bütün ülkeye ait unsurları olduğunu söylemek mümkündür.

Kültürel miras unsurları, doğal etkenler dışında insanlar tarafından da zarar verilmekte ve tahribata uğramaktadır. Kültürel mirası koruma bilincini halka aşılama için, çocuk yaşlardan itibaren programlı bir eğitim uygulayarak bilinçli olmaları sağlanabilmektedir. Kültürel miras ve tarihi eser bilincini oluşturma, ciddiye alınarak temel bir eğitimin unsuru olmalıdır. Kültürel miras bilincini oluşturma ile alakalı eğitim öncelikle çocukluk yaştan itibaren ailenin, çocuğa öğretmesi ve daha sonra okulda sistemli bir eğitim ile sürdürülmelidir. (Erdur ve Duru, 2013, s.275-289). Çünkü çocuk yaşta verilen eğitim, bölgelerindeki her türlü maddi eserlerin onlara ait olduğu bilincini doğurur ve aileden miras kalan bütün objeleri koruma bilinci oluşturulmaktadır. Öğrenci kesiminin küçük yaşta kültürel miras bilincinin verilmesi, kendilerini toplumun bir parçası olarak görmelerini sağlar ve toplumun geçmişini ve bugününü anlamalarını sağlayacaktır. Aksi durumda kültürel mirasın doğru olarak aktarılmadığı durumda, çocukların toplumun kültürüne asimile olmalarına sebep olacaktır. Kendi bölgesine ve kültürüne asimile olan bir nesil ise kültürel miras alanlarına sahip çıkamaz ve koruyamaz. Bugünüme baktığımızda küreselleşmeye doğru giden dünyamızın farklı coğrafyalarda halkın kültürel özelliklerini yok etmekte ve topluma sunulan tek tip alışkanlıklar dünyanın kültürel zenginliklerini tehdit etmektedir. Böyle bir çağda yetişen yeni nesiller toplumun kültürel değerlerinden uzaklaşmakta, benliklerini yitirmekte ve topluma karşı yabancılaşmaktadırlar. Bu durumlarla karşı karşıya gelmemek için yeni nesillerin farklı kültürlerle etkileşimi sağlanmalı ve yaşadığı toplumun kültürel mirası öğretilerek bilinçli olmaları sağlanmalıdır.

Kültürel miras alanlarının, bizden sonra gelecek yeni nesillerin, bu unsurları daha iyi koruyarak gelecekte dünya üzerinde güçlü olan ülkelerin de kültürünü yansıtması bakımından değerlidir. Anadolu, birçok medeniyeti bünyesinde barındırmış ve bu medeniyetten kalan eserleri ise korumuştur. Geçmiş medeniyetlere ait bu eserlerin korunması günümüz ve gelecek arasında bağ kurulmasıyla çok iyi yönetilmeleri zorunlu kılınmıştır. Çünkü kültürel miras unsurları, yenilemeyen, yeri doldurulamayan ve çok iyi yönetilmesi gereken önemli eserlerdir. (Timothy ve Body, 2003). Yerel halkın kendi toplumuna yönelik kültürel değerlerini yok olmaya karşı koruyabilmek için değerlerin özünü kaybetmeden her çağa uygun devam ettirilmesi adına belirli bir bilinç düzeyine ulaşması gerekmektedir. Bu yüzden bireylere bilincin aşılabilmesi için kendi görev ve

sorumluluklarını üstlenebilmek adına eğitimin verilmesi gerekmektedir. Çünkü eğitim, bireylerin doğru kararlar alarak kendi hayatlarını daha doğru bir şekilde yönlendirilmesi durumudur. (Özkök ve Gümüş, 2009, s.51-71). Her yaşa uygun verilen örgün eğitim kurumları bireye bilgi aşılayarak davranışlarını ve tutumlarını etkileyerek kapasite düzeyini geliştirilmesinde yardımcı olmaktadır. (Hayta, 2009, s.143-151). Bir eserin ya da çalışmanın sürdürülebilirliğini kazanabilmesi için bireylerin gelecek nesillerin yaşam haklarını savunabilecek bir bilinç düzeyine ulaşmasıyla gerçekleşmektedir. Eğitim ne kadar erken verilirse birey o derece çalışmaya odaklı önemli adımlar atması gerektiği bilincine varmaktadır. (Kayıhan ve Tönük, 2011, s.146-156). Bu bakımdan istenilen eğitim verildiği sürece birey sosyal-kültürel ve doğal çevre üzerindeki olumsuz düşüncelerini en aza indirecek ve bu unsurların korunmasında büyük etkisi olacaktır. (Kuter ve Ünal, 2009). Kültürel miras unsurları geçmişten geleceğe doğru nesilden nesile aktarıldığı için birtakım değişimlere uğrayabilmektedir. Küreselleşmenin ve teknolojinin etkisiyle meydana gelen değişimlere karşı önlem alınmadığında, toplumun var olan kültürel yapısı etkilenecek eserlerin geleneksel yapısını ve özünü kaybetmesine neden olacaktır. Bu sebeple kültürel miras unsurlarının tehditlere ve değişime karşı özünü kaybetmemesi için eğitimin ön planda tutulmasıyla, yerel halka gerekli bilincin aşılması gerekmektedir. Değişim ve devinim sürecinde eğitim sektörünün destekleyici yönü ile hem var olan kültürel miras unsurları korunabilmekte hem de meydana gelen değişimlere karşı uyum sağlanabilmektedir. (Hayta, 2009, s.143-151). Topluma kültürel miras unsurlarını koruma bilinci oluşturulmasında, bu eserlerin yaygınlaştırılarak ekonomiye kazandırılmasında, kaynakların sürdürülebilir olarak korunması için ulusal bilincin oluşturulmasında, yönetilmesinde ve geliştirilmesinde eğitimin rolü oldukça önemlidir. (Çengelci, 2012; Akkuzu ve ark., 2015). Kültürün bir bağı olan turizmin, kültürel unsurları korumak, döneme uygun olacak şekilde kullanılmasına yönelik teşvik edici olması faydalıdır. Lakin kültürel miras unsurlarının turistik ürün olarak kullanılıyor olması bu eserlerin zarar görmesine sebep olmaktadır. Bu gibi durumları engelleyebilmek ya da en aza indirebilmek için turizm ve turizmin kültürel ve çevresel etkileri hakkında deneyimli ve bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Gerekli olan eğitimin verileceği üniversitelerin devamlılığı geliştirici, artırıcı ve ülke çapında yayıcı bir etkisi olmuştur. Aslında burada amaç, topluma farkındalık yaratmak ve toplumu bilinçlendirmek gibi önemli hususlara yer vermektedir. Üniversite, eğitimlerinden tutunda akademik çalışanlarına kadar Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülke adına sürdürülebilirliği sağlayabilmek önemli bir adımdır. (Örücü, 2015, s.231-

242). Dolayısıyla kültürel miras unsurlarının sürdürülebilir olması ve korunabilmesi için turizm ile ilişki olan (Yerel Halk, Turizm Eğitimi Görenler ve Akademisyenler) bireylerin kurum ve kuruluşlarının bilinçli olması gerekmektedir. Turizm eğitimi alan bireylerin ve turizm eğitimi veren kurumların gelecek çağda, yeni nesillerin daha bilinçli olması konusunda büyük değer taşıyor olacaktır.

Farkındalık, duyuşsal, duygusal, muğlak ve bilişsel gibi kavramlarla bireyin çevresi ile alakalı sahip olduğu bilgileri tanımlayarak, bu tanımlamalardaki değişkenlikleri de ele alan bir kavramdır. Bilinçli olma, herhangi bir konuyu, olguyu, olayı, eylemi, durumu ya da insanın iç dünyasının farkında olmak ve bunu fark etme durumu olarak ifade edilmektedir. (Marton ve Booth, 2009). Bilinç, zihnin edimleri ve sezgileri, bireyin kendisiyle ve dış dünyayla bir bağlantısı olma durumu olarak ifade edilmektedir. Bilinçlenme ile bireyin kişisel davranışları arasında birtakım değişkenler vardır. Çünkü birey bilinçlenme esnasında olguyu benimseme, dile getirme, uygulama, savunma ve farkına varma gibi meydana gelebilecek davranış değişikliği gösterebilmektedir. (Sayers, 2006). Bilinçli ve bilinçli olma hem farkındalığı hem de yerel halkı etkileyen önemli faktörlerdir. Kültürel miras unsurlarını koruma ve sahiplenme bilinci ancak yerel halkın farkındalığıyla mümkün olabilmektedir. (Nyaupane ve Timothy, 2010, s.225-239).

Katılım, bireyi küçük bir meraktan, büyük bir eyleme doğru geniş çaplı olan faaliyetlerle, kendi yaşamını başkasının yetkisine bırakmayarak, kendi yaşantısına devam etme durumudur. Bilinçlendirme aşamaları, inceleme ve bilgilendirme gibi unsurlar, katılımcılığı doğurmaktadır. (Önder, 2013, s.311-326). Kültürel miras unsurlarını koruma bilinci, yerel halkın katılımıyla gerçekleştirildiği vakit, toplum kendi kültürel kimliğini ve yerel halka faydası olması konusunda ‘doğrudan katılımcı’ sağlanarak, farklı olma özelliğini doğurmaktadır. Kültürel mirasın korunmasında, farkındalık, katılım ve bilinçlenme gibi unsurlar, uluslararası için ilk sinyali veren terimler olup, Dünya Miras Sözleşmesinde koruma sürecini ‘Çok Paydaşlı İstişare Sağlama’ görüşü, dünyada bu düşüncenin yayılmasını sağlayarak, eserlerin gelişmesinde büyük etkisi olmaktadır. 1975 yılında, Dünya Miras Sözleşmesi ile birlikte Avrupa Miras yılı ilan edilmiştir. Avrupa Mimari Tüzüğü, kültürel miras varlıkları konusunda, bilinçlenmeyi hedeflemiştir. Washington Tüzüğünde, tarihi kentleri koruma bilincinin geliştirilmesi, yerel halkın katılımı, görev almaları ve koruma planlarının gerçekleştirilmesi gibi hususlara değinmektedir. Bu planlamaların ve çalışmaların en önemlisi, 1994 yılında UNESCO nun Özel Projesi olan Dünya Miras Eğitim Programı,

gelecek nesillerin, kültürel miras unsurlarını, koruma bilincinin aşılması konusunda bilgilendirilmelidirler. Böylece kültürel miras eserlerini korumak için yerel halkın bilgilendirilmesini, bilinçli olmasını, bilinçli olma yoluyla farkındalığın uyandırılması ve bu eserleri koruma politikalarına yerel halkın katılımının sağlanmasıyla, kültürel miras unsurlarının, günümüze kadar ulaşabilmesini sağlamıştır.

3.DİYARBAKIR'IN KÜLTÜREL MİRASI

Diyarbakır, 40° 20' enlem; 37° 50' boylamlarında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en önemli şehirlerindendir. (Tuncer, 2002). İl, Karacadağ'dan Dicle nehrine kadar uzanan bazalt platosunun doğu kesiminde, Dicle vadisinin 160 m yüksekliğinde etrafı dağlarla çevrili yatay bir yüzey üzerinde çukur bir alanda bulunmaktadır. (Darkot, 1945; Arslan, 1999; Anonim, 2000). Diyarbakır ilinin, güneyinde Mardin tepeleri, kuzeyinde Toros dağları, batısında Karacadağ olup, yerleşmeye elverişli bir geçiş sahasında yer almaktadır. (Darkot, 1945; Beysanoğlu, 1996).

Diyarbakır, güneyinde Mardin, kuzeyinde Elâzığ ve Bingöl, batısında Urfa, Adıyaman ve Malatya, doğusunda ise Siirt ve Muş illeriyle çevrilidir. (Beysanoğlu, 1996). Kentin, merkezi hariç Bismil, Çermik, Çınar, Çüngüş, Dicle, Eğil, Ergani, Hani, Hazro, Kocaköy, Kulp, Lice ve Silvan olmak üzere ilçeler yer almaktadır. (Göyünç, 1999, s.472).

Diyarbakır, yazları sıcak ve kurak, kışları ise soğuk ve az yağışlı olup karasal bir iklime sahiptir. (Akbulut, 1998; Anonim, 2000). Bitki örtüsü bakımından zengin olmayan Diyarbakır ili, hayvancılığa elverişli hububat ekimine ve bahçe ziraatına sahiptir. (Darkot, 1945, s.601). Bu özellikleriyle geçmişten günümüze kadar Diyarbakır ili, önemini koruyarak birtakım yerleşimlerin gözdesi olmuştur.

Diyarbakır ili, tarihsel süreç boyunca bazı değişimlerden ötürü “Amida” adıyla anılmıştır. Bu isimle ilgili farklı rivayetler bulunsa da tam olarak nereden geldiği söylenilmemektedir. (Göyünç, 1999, s.472). Bazı kaynaklarda “Diyarbakır” adı öncelikle Amida, Erzen, Mardin Silvan şehirleriyle Hasankeyf, Atak, Eğil, Çermik, Siirt, Gölcük gibi otuza yakın kaleyi barındıran bölgeyi ifade etmek için kullanılmaktaydı. İslami dönemden sonra Müslüman Arapların Diyarbakır'a yerleşerek iki büyük kabilesinden birinin yerleşim alanı olarak bilinen diyar-bekr ismi Osmanlı hakimiyeti döneminde, Diyarbakır merkezinin bugünkü beylerbeyliğini ifade

etmektedir. Cumhuriyet yıllarında ise Diyarbakır ili, bölge adı olmayıp günümüzdeki adıyla bilinen Diyarbakır adını almıştır. (Göyünç, 1999; Arslan, 1999).

Diyarbakır ili, Karadeniz'i Mezopotamya'ya, Akdeniz'i Basra Körfezi'ne bağlayan ayrıca Bitlis ve Van Gölü Havzası üzerinden Azerbaycan ve İran'a ulaşan yolların birleştiği kavşak noktaları üzerinde yer alarak tarih boyunca, bölgeleri birbirine bağlayan cazibe noktası haline gelmiştir. (Sevim, 1969; Yılmazçelik, 1995). Şehrin doğu kesiminde "Fiskaya" adlı kayalık Diyarbakır'ın ilk yerleşim yeri olarak ifade edilmektedir. (Beysanoğlu, 1996).

Kültürel kimliğiyle dünyanın en önemli kentlerinden biri sayılan Diyarbakır şehri, tarihin gelişim sürecini bütün evreleriyle simgelemektedir. Diyarbakır ve çevresi Anadolu ve Mezopotamya arasında çağlar boyunca geçiş noktası olmuştur. Yapılan kazılarla, insanlık tarihinin ilklerine tanık olmuş Çayönü ve benzeri yerleşim yerlerinden gelen veriler, Diyarbakır ve çevresindeki yaşam izlerinin Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem' den günümüze kadar sürekliliğini devam ettirmektedir. Birçok devlet ve yönetimin, toplumun ve dinin kendini yansıtmak ve gücünü göstermek adına inşa edilen yapıtlar Diyarbakır'da bugün hala ayakta kalarak kültürel çeşitlilik ve uygarlık tarihi açısından büyük önem teşkil etmektedir.

Diyarbakır ve çevresindeki insanların Paleolitik (Eski Taş Devri) ve Mezolitik (Orta Taş Devri) devirlerde mağaralarda yaşamış olduklarını arkeolojik araştırmalarda tespit edilmiştir. Anadolu'nun en eski köy yerleşmelerinden olan Çayönü Tepesi, sadece bölgeye özgü olmayıp dünya çapında uygarlık tarihine ışık olmuştur. Kent uygarlığının temellerinin ilk olarak Çayönü'nde atılarak insanların avcılık toplayıcılıktan, göçebelikten yerleşik köy yaşantısına geçtikleri Neolitik (Yeni Taş Devri) Dönem olarak nitelendirilen yaşam şekli ile birçok ilki içeren ilginç bir yerleşme biçimidir. Ayrıca tarihi M.Ö.11 binlere kadar giden, Bismil ilçesindeki Körtiktepede de bölgenin Çanak Çömleksiz Neolitik (Yeni Taş Devri) Dönemi'ne ışık tutmaktadır.

En erken kuruluş tarihi bilinmemekle birlikte, şehir merkezinde, Sur içinde yer alan Amida Höyük, Topografik özellikleriyle savunma kolaylığı sağlayan kale işlevli bir yapı görünümündedir. Burası MÖ 3000'ler sonrası Hurriler, Asurlular, Hellenler, Selekoslar, Partlar, Romalılar ve Sasanilerin egemenliği altına girer en sonra da İslam kenti kimliği kazanır. Günümüzde de var olan bu yapı, Roma İmparatoru Constantinus tarafından bazı kısımları genişletip onarmasıyla bugün temel olan şeklini almıştır. 7. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kente egemen olan siyasi güçler, Emeviler, Abbasiler, Şeyhoğulları, Hamdaniler, Büveyoğulları, Mervanoğulları, Büyük Selçuklu ve Şam

Selçukluları, İnaloğulları, Nisanoğulları, Hasankeyf Artukluları, Mısır ve Şam Eyyubileri, Anadolu Selçukluları, Akkoyunlar ve Osmanlılardır. Diyarbakır kentinde en fazla tarihi eseri olan ve iz bırakan uygarlıklar, Romalılar, Bizanslılar, Abbasiler, Mervaniler, Selçuklular, Artuklular ve Osmanlılardır. Diyarbakır şehri sadece Roma, Bizans gibi uygarlıklarla değilde Pers, Arap, Müslüman ve Türk devletlerinin zengin tarihi ve kültürel değerlerini ifade eden ortak bir kültür mirası olarak günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. (T.C. Diyarbakır Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Müze Müdürlüğü, 2021).

Diyarbakır'ın 17. ve 18. Yüzyılına ait pek bilgi bulunmamaktadır. (Yılmazçelik, 2000, s.233-287). 1869- 1905 yıllarında Diyarbakır, 41.998 nüfus, 393 karye, dört nahiye ve bir şehir olma özelliğine sahiptir. (İzgöer, 1999). Birinci dünya savaşında Kafkas cephesi için önemli bir merkez haline gelen Diyarbakır ili, 1916 yılında Rus işgalinden korunması için Mustafa Kemal Atatürk Diyarbakır'da kolordu komutanı olarak görevlendirilmiştir. (Akbulut, 1998). Cumhuriyet ilanından sonra il, ilçe, nahiye, kasaba, köy halini alan Diyarbakır, bir il haline gelerek cumhuriyet döneminde de önemini korumuştur. (Sarı, 1996).

Diyarbakır ili, bilim ve kültür merkezi olarak daima önemini korumuştur ve birçok sanat ve fikir adamı yetiştirmiştir. Kültür merkezi olan Diyarbakır ili, Orta çağlardan beri bütün kültürel ve ekonomik etkileri de beraberinde getirmiştir. Diyarbakır halkı, Cumhuriyet Döneminde de etkisi olan geleneklerine bağlı bir toplum ve kültür yapısı varlığını hala sürdürmektedir. (Anonim, 1991, s.335).

Diyarbakır ilinde büyük arazi sahibi olan ağalar, zengin zümreler, esnaf ve zanaatkarlardan oluşan orta tabakalı işsiz kesimlerin oluşturduğu üç farklı sınıftan söz etmek mümkündür. (Subaşı, 1991, 29-39). Diyarbakır'ın sosyal yapısında hiyerarşik yapılanmanın mimaride farklı planların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Diyarbakır halkının yaşam biçimi, gelenek-görenekleri, ev halkının aile yaşantısı, mahremiyeti olan bu tarz etkileşimler mimari yapının oluşumunda etkilidir. Mimari tasarımlar, sadece arazinin eğimi, iklimi, yerleşme ve kaynak sistemine bağlı fiziksel değişimler baz alınarak yapılmamaktadır. Bunların yanı sıra mimari tasarımların oluşumunu etkileyen en öncül durum Diyarbakır'daki halkın sosyal yaşantısı mimari tasarımları simgelemesidir. Kapalı bir toplum yapısı olma özelliği taşıyan Diyarbakır ili, dinin etkisiyle de kendilerine ait mahremiyet alanı oluşturan evlerde barınmıştır. Eski Diyarbakır sivil mimarisi, kendine ait özellik taşıyan evler yerine bugün yerini

betonarme ve özentisiz evlere bırakarak sosyal yapının değiştiğini bugün bile yapılan mimari tasarımlardan görmek mümkündür.

Diyarbakır ili, dini ve etnik yönden kozmopolit bir yapı olup günümüzde varlığını sürdürmektedir. Diyarbakır ili, İslam öncesi dönemde Musevilik ve Hristiyanlık dinlerine mensuptur. (Arslan, 1999; Beysanoğlu, 1999). Hristiyanlık dini İslamiyet'in yayılmasıyla önemi pek koruyamazken günümüzde Hristiyanlık dinine bağlı az da olsa insanların olduğunu söylemek mümkündür. Dini inançlarını, ibadethanelerinde yaşayan Hristiyanlar kültürlerini korumuştur ve kendi içerisinde Gregoryenler, Ortodokslar, Melkitler, Ortodoks Süryaniler ve Nasturiler şeklinde mezheplere ayrılmıştır. Bu durum Diyarbakır'ın kültürel ve dinsel çeşitliliğinin olduğunu göstermektedir. (Beysanoğlu, 2003). Diyarbakır çevresine egemen olan Süryani kültürü, İslam öncesi dönemde Silvan ve Eğil'in merkezi durumundaydı. (Arslan, 1999, s.81). Ancak günümüzde Süryani kültürünün sayısı azalmış, ilçe ve köylerde ise Süryani kesimden kimsenin kalmadığı söylenilmiştir. (Beysanoğlu, 1999, s.362). Bir diğer din olan Yahudilik dini ise eski çağlardan beri Diyarbakır ilinde varlığını sürdürmüştür. (Bali, 1999, s.368). İslam dini, 639 yılında Diyarbakır ilinde güçlü bir konuma sahipken günümüzde hala Diyarbakır halkı İslam devleti idaresi altında yaşamaktadır. Ayrıca İslam öncesi dini ve mezheplerin de varlığını hala devam ettirdiği bu inançlar Kiptilik, Keldanilik, Süryanilik, Katolik, Nasturilik, Ortodoksluk, Şemsilik, Protestanlık (Yılmazçelik, 1999; Tuncer, 1999). Ve Yezidiliktir. (Beysanoğlu, 1999, s.391-400). Diyarbakır, Türk, Kürt, Arap, Acem, Ermeni, Süryani, Rum gibi etnik grupları barından zengin bir çeşitliliği temsil ederek hem kent yapısı bakımından hem de kırsal kesim bakımından heterojen bir yapı olma özelliği taşımaktadır. (Bruinessen, Martin- Boeschoten, Hendrik, aktaran: Güney, 2003).

Diyarbakır ili, stratejik bir konuma sahip olarak yerel yönetimler için işlevsel olarak değerlendirilmektedir. (Arslan, 1999, s.81). Diyarbakır ili, hububat depolama, dağıtım ve ticari eylemleri, tarım kültürü ve teknoloji konusunda Mezopotamya'nın ne denli gelişmiş olduğunu göstermektedir. (Arslan, 1999, s.81). Diyarbakır ili, ticaret yolları güzergahından geçen kervanların yanı sıra doğudan Van'ın güneyine doğru Osmanlı topraklarına ulaşan bütün kervanların gümrük vergilerini ödemek zorunda oldukları, gümrük merkezi olma özelliği taşımaktadır. (Acun, 2001, s.202). Ayrıca uluslararası transit ticaret dışında, bölgeler arası yapılan ticaret gelirlerinin, ekonomiye olan katkısı büyüktür. (Acun, 2001, s.202).

Diyarbakır ili, geçmişten günümüze doğru tecimsel, yönetsel ve kültürel merkez konumundadır. Bu yüzden kentte farklı yaşam biçimlerine yer verilmiştir. Farklı yaşam biçimleriye kentteki yerleşim düzenini yansıtmaktadır. Eski çağlara ait yaşam izlerini siyah bazalt taşlarından yapılmış sur evlerinden anlamak mümkündür. Dükkanları eski tipli, el sanatlarının yoğun olduğu ve çarşısının olduğu alanlarda köyden kasabadan gelmiş orta sınıf grubundaki aileler oturmaktadır. Kentte göçün olması yeni ilişkileri doğurmaktadır. Bu durum kentsel değerlerin ile geleneksel değerlerin çatışmasına sebep olarak kültürel çatışmayı doğurmuştur. (Yaman, 1982).

Diyarbakır ili, çağdaş olan yerlerde giyim- kuşam modern iken, yoksul yerlerde kadın giyimleri yerel özellik taşımaktadır. Halk müziği ve halk oyunlarına mensup folklor gruplarında eski yerel kıyafetleri yansıtmaktadır. Erkeklerin giyim-kuşamı ise zenginlik ve mesleki duruma göre farklılık göstermektedir. (Diyarbakır Valiliği, (Cumhuriyet), 1995).

Diyarbakır ilinde geleneksel beslenme etkinliği hala devam etmektedir. Anadolu'nun birçok yerinde kimi yiyecekler kurutulurken bu gelenek Diyarbakır ilinde de görülmektedir. Kurutulan Kabak, biber, patlıcan gibi yiyecekler olup ayrıca üzümünden yapılan pestil, sucuk, otlu peynir, sumak gibi yiyeceklerde düzenli beslenme alışkanlıklarındandır. Geleneksel yemeklerin vazgeçilmezi et ürünleri yoğun kullanılmaktadır. Geleneğe bağlı bir yaşam biçimi zamanla değişime uğradığı gibi beslenme alışkanlıklarında da değişimin olduğunu söyleyebiliriz.

Diyarbakır ilinde geleneksel el sanatlarını destekleme projesi olan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), bölgede kültürel mirası geliştirme programı dahilinde eğitimler düzenlemekte ve tanıtımlar yapmaktadır. Ayrıca Diyarbakır'da özel günlerde yapılan etkinlikler ve kutlamalar kültür festivalini yansıtmaktadır. (Diyarbakır Valiliği, (Kültür), 1997).

Diyarbakır, medeniyetlerin tarihi, sanatsal ve kültürel değerlere sahip birçok eseri bünyesinde barındırmaktadır. Bu eserlerin birçoğu günümüzde hala varlığını korumaktadır. Dünya Kültürel Mirası olarak kabul görülen Diyarbakır kültürel unsurları, Diyarbakır Kalesi ve Surlar, Diyarbakır evleri, köprüler, hanlar, mağaralar, antik yerleşimler ve hamamlardır. Dolayısıyla geçmişe ait yazı, resim, gravürler ve eşyalar dışında tarihi ve kültürel mekanların geçmişi yansıtmasıyla insanın kültürel eserler ile bağlarını sürdürebilir. Diyarbakır'a ait eserler, Somut Olmayan Kültürel Miras Çekicilikleri ile Somut Olan Kültürel Miras Çekicilikleri diye kendi içinde bölümlere ayrılmıştır.

3.1. Somut Kültürel Miras Çekicilikleri

Diyarbakır'ın, günümüzde hala önemini koruyan Somut Kültürel Miras Çekicilikleri sırasıyla; Diyarbakır Surları, Hevsel Bahçeleri, On Gözlü Köprü (Dicle Köprüsü), Diyarbakır Hz. Süleyman Cami, Diyarbakır Ulu Cami, Dört Ayaklı Minare (Şeyh Mutahhar), Hasan Paşa Hanı, Sülüklü Han, Deliller Hanı (Hüsrev Paşa Hanı), Mesudiye Medresesi, Ziya Gökalp Müzesi, Cahit Sıtkı Tarancı Müze Evi, Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesi, Saint George (Kara Papaz) Kilisesi olarak değerlendirilmektedir.

Diyarbakır Surları, kültürel, sanatsal, estetik ve tarihi yönünden önemini, günümüze kadar sürdürmektedir. Yaşanan olumsuz olaylara karşılık, Diyarbakır surları estetik görünümünden hiçbir şey kaybetmemiştir. Geçmiş yıllarda Diyarbakır Surları, şehrin kalesi olarak anılmaktaydı. Çin Seddinden sonra, Diyarbakır surları en uzun yapı olarak bilinmektedir. Karacadağ'dan Dicle'ye doğru bir zeminin yüz metre yüksekliğinde inşa edilmiş bir kaledir. Surların, ilk olarak nerede inşa edilmiş olduğu konusunda net bir bilgi bulunmamaktadır. Bazı kaynaklarda, Roma İmparatoru 2. Constantinus şehri surlarla kaplayan kalenin, restore edildiği yazılmaktadır. Kalkan balığını andıran kalenin genel görüntüsü, içten ve dıştan olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. Bu kalelerin 81 burcu vardır. Bunlar içinde yedi kardeş, ulu beden ve keçi burcu gündeme oturmuştur. Bu burçlar içerisinde koğuşlar, sarnıçlar, mahzenler ve depolar bulunmaktadır. İç kale ve dış kale olarak bölümlere ayrılan bu kaleler Romalıların zamanından, Osmanlı zamanına kadar birçok kitabelere yer vermiştir. Dış kalede, Su Kapısı, Rum Kapı, Dicle Kapı, Teli Kapı, Harput Kapılarına yer verilirken İç Kalede, Küpeli Kapı ve Fetih Kapı bulunmaktadır. İç kale, ikinci bir sur ile Kanuni Sultan Süleyman tarafından birleştirilmiştir. Dış kale surlarının iç bölümünde, cami, kilise, hamam ve türbe gibi yapılara yer verilmiştir. İç kale surlarının iç bölümünde ise, artuklu sarayına ait kalıntılar, sarnıç, kilise, cami ve viran kale yapılarına yer verilmiştir. Bundan ötürü, Diyarbakır Surları ve Kalesi önemsenerek kültürel miras olma özelliği taşımaktadır. Diyarbakır Surları, üzerindeki kufi yazılar bu eserlere zenginlik katmaktadır. Ayrıca bu surlar üzerindeki semboller, detaylı motifler, figürler gibi simgelemeler Mezopotamya'dan Avrasya'ya kadar İslam'ın ikonografisiyle birlikte betimlenmiştir.

Ulu Beden Burcu, baba- oğul tarafından inşa edildiği, birtakım kaynaklarda geçtiği için, ben u sen Burcu olarak anılmaktadır. Bu burcun ön kesiminde, ben u sen vadisi bulunmaktadır. (Çidam, 2007). İbrahim adıyla bilinen bir mimar tarafından, yapıldığı düşünülmektedir. Artuklular döneminde ise, Melik Salık tarafından bu yapının yaptırıldığı ifade edilmektedir. Bu yapı, Diyarbakır'ın batı ucunda yer almaktadır. Dönemin karakteristik özelliğine göre sur duvarlarının üzerinde farklı figüranlara yer verilmiştir. Bu figüranlar içerisinde, en önemlisi Ejder Başı ile Aslan Figürüdür. (Başgelen 2006, s.114-121). Yedi Kardeş Burcu, Artuklu Dönemine ait bir eserdir. İbrahim oğlu Yahya tarafından yaptırılmıştır. Diyarbakır'ın en önemli yapılarından biridir. Yedi Kardeş Burcu'n üzerindeki kitabeden anlaşıldığı kadarıyla, barut deposunu patlatarak şehri kuşatmaya gelenlere karşı savunmaya geçen yedi kardeşin, canını feda ettikleri ifade edildiği için bu burca Yedi Kardeş Burcu denilmektedir. Keçi Burcu, Mardin kapının doğu tarafında yer almaktadır. Eski bir yapı olan bu burç, tarihsel anlamda önemi büyüktür. Dağ Kapı Burcu, ile alakalı birçok kitabelere rastlamak mümkündür. Genel de Arapça ve Latince ifade dilmiş kitabeler olarak ele alınmıştır. Leblebi Kırın Burç, Mardin Kapı ile Yeni Kapı arasında yer almaktadır. Mervanlar zamanında, Mervan oğlu Ahmet Bey'in eşliğinde, inşa edilmiştir. Selçuklu Burcu, Ulu Beden Burcu'nun kuzeyinde yer almaktadır. Urfalı Usta Muhammed Ali ile Abdülvahid Ebu Nasır Muhammed tarafından inşa edilmiş ve Büyük Selçuklu Hükümdarı Melik Şah zamanında ise bu yapının yapımı tamamlanmıştır. Nur Burcu, Selçuklulara ait bir yapıdır. Hem üzerindeki kitabeler hem de hayvan betimlemelerinden dolayı zengin görünüm sağlar.

Hevsel Bahçeleri, Asurlulardan günümüze kadar varlığını sürdüren, yerel halkın, ihtiyaçlarını karşılayan doğal bir alandır. Hevsel Bahçeleri, Diyarbakır ile bütünleşmiş bir alan olup, varlığını uzun süre sürdürmüştür. Hevsel Bahçelerinin başlangıç noktası ile bitiş noktası arasında bir sınırlama konulmamıştır. Hevsel Bahçeleri bölgesel, tarihsel ve kültürel anlamda önemlidir bu yüzden tarımsal üretiminden dolayı, bahçe olarak ifade edilmektedir. Bahçe ifadesiyle anılan bu yapı, Diyarbakır'daki bahçe kültürünün önemi ile bütünleşerek, kültürel miras alanı olarak korunmaya alınmıştır. Bu durum Hevsel Bahçelerinin korunmasıyla, gelecek nesillere ulaşılması sağlanır ve işlevsel ve yapısal değişikliklerle farklı medeniyetlerin efsaneleri, mitoloji ve tarihi kalıntıları, Diyarbakır için büyük bir önem teşkil etmektedir. Mezopotamya bahçeleri, doğu kültüründe kültürel, ekonomik, dini ve sosyal bakımdan tarihin önemli bir parçasıdır. Bu bahçeler, genelde güzel vakit geçirme, eğlenme ve

dinlenme alanı olarak kullanılmaktadır. Hevsel Bahçeleri, sadece tarımsal alanlar için kullanıldığı söylenemez. Çünkü Diyarbakır için Hevsel Bahçeleri, üretim alanları dışında gündelik yaşama, Somut Olmayan Kültürel Mirasın ortaya çıkmasında ve yaşatılmasında, geleneklere ve kültürel anlamda büyük bir önem taşımaktadır ve bu özelliğinden dolayı bazı belgelerde kayıtları tutulmuştur. Diyarbakır Kalesi ve Efes, Hevsel Bahçeleri için Türkiye'nin başvurduğu, UNESCO'ya bağlı teşkilatla Dünya Mirası olarak değerlendirilmiş ve listeye kaydı alınmıştır. Diyarbakır'ın kurum ve kuruluşları tarafından bu kentin zenginliği ve çeşitliliği Hevsel Bahçeleri, Diyarbakır Kalesi ve Kültürel Peyzajı bakımından, gelecek kuşaklara aktararak, korunma amacı gütmektedir. (Karadoğan ve Kuzucuoğlu, 2017, s.63-76).

On Gözlü Köprü (Dicle Köprüsü), mirası yapısıyla dikkat çeken bu yapı, Diyarbakır'ın tarihi miraslarından biridir. On açık kemerinden dolayı, şehir halkı yapı için On Gözlü Köprü olarak nitelendirmiştir. Bazı kaynaklar eski Silvan yolunda olduğunu, bu yüzden Silvan Köprüsü de denilebileceğini ifade etmiştir. On Gözlü Köprü, Mardin yolunda kentin merkezi olan bağı var beldesini civarında yer alan köylerden birine bağlamaktadır. Köprü'nün yapımı ile bazı görüşlere yer verilmiştir. On Gözlü Köprü, Antik döneme ait bir köprü olup o dönemi yansıtan bu köprü Van Bercheh ve Albert Gabriela tarafından ortaya atılmıştır. (Beysanoğlu, 1996). Diyarbakır'ın İslami hakimiyetine kabul edilen Emevi Halifesi Hişam, On Gözlü Köprü'nün onarımını sağlamıştır. Yalnız köprü'nün Onarımı Emevi Halifesi Hişamın ölümünden sonra yarım bırakılmıştır. Diyarbakır'ı kuşatan Roma İmparatoru, ordusu başarısız olduğundan sadece köprü'nün yıkımına neden olmuşlardır. (Çulpan, 2002). Bazı kaynaklarda, köprü'nün yapım yılı ile köprü'nün Dicle (On Gözlü) olarak geçtiği belirtilmiştir. On Gözlü Köprü, Mervan oğlu Ahmedin evlatlarından Ubeyd Bin Sacer tarafından köprü'nün onarımı yapılarak, bu köprü eski İslam köprüsü olup günümüze kadar geldiği ve kitabelerde de bu şekilde anlatıldığı görülmüştür. (İlter, 1978, s.306). On Gözlü Köprü 'ye ait taşların üzerinde, taşıcı işçilerin, tüccarların bilinmesi, çıkarılan taşı hesaplamak, yapım sebebi, farklı taşların farklı özelliklerini ifade etmek gibi semboller, tüccarların kendi eserleri olduğunu bu gibi işaretlemelerle ifade edilmektedir.

Hiz. Süleyman Cami, sur ilçesindeki, saray kapının yanında yer alan bu Cami, Halid Bin Velid cami, Murtaza Paşa Cami ve Nasiriyye Cami olarak ifade edilmektedir. (Çelebi, 2004). Kale camisi olarak ifade edilen Hiz. Süleyman Cami, Nisan Oğullarından Ebul Kasım Ali tarafından inşa edilmiştir. (Özgen ve Aytekin, 2004). Evliya Çelebi, Hiz. Süleyman Cami'nin fetihten sonra inşa edilen, ilk cami olduğunu belirtmiştir. (Çelebi,

2004). Hz. Süleyman Cami yaşanan birtakım olaylardan dolayı türbenin altında Halid Bin Velid Oğlu Hz. Süleyman (r.a.) (Çelebi, 2004). Fetih esnasında, 27 sahabe ile bu türbenin altında kalarak şehit olmuştur. (Beysanoğlu, 1985; İlhan, 1989). Hz. Süleyman Cami'nin minaresi, Arapları hatırlatan sembollerle betimlenmiş olup, bu caminin minaresi Selçuklu tarzında inşa edilmiştir.

Ulu cami, Diyarbakır'ın fetihten kurtulmasıyla, Müslümanlar tarafından camiye dönüştürülen bu cami, daha önce Mar Toma Kilisesi olarak bilinmekteydi. Caminin etrafı Müslümanların mezhebi olarak bölümlere ayrılmıştır. (Aytekin 2004; Çıdam, 2007). Ulu cami, Selçuklu Sultanı Melik Şah tarafından onarılmıştır. Ulu cami, yaşanan sarsıntılardan dolayı tahribata uğradığı için bu caminin onarımına dair, birkaç sultanın desteğiyle iyileştirilmeye çalışılmıştır. İyileştirmede yardımcı olan sultanlar bazı kitabelerde, Osmanlı padişahı 4. Mehmet, Artuklu Melik Salih 1330 ve Anadolu Selçuklu Sultanı Gıyasettin Keyhüsrev 1241 ve Akkoyunlu Sultanı Uzun Hasan isimleri geçmektedir. (Beysanoğlu, 2003). Ulu cami, 1117- 1125 yıllarında, doğu- batı kısmı yapılmıştır. Bir yıldırım olayında Ulu Cami'nin minaresi tahribata uğraması sonucu tekrar onarılmıştır. (Çıdam, 2007). Ulu Cami kitabelerde yer alıyor olması konusunda büyük önem taşımaktadır ve bu cami birçok inancı bir arada tutmuştur. Ulu Cami, İslam alemine göre beşinci haremî şerif olarak nitelendirilmiştir.

Dört Ayaklı Minare (Şeyh Matar), Kasım Paşa ya da Dört Ayaklı Minare olarak adlandırılan bu yapı, savaş mahallesindeki, Yeni Kapı sokağında yer almaktadır. Dört Ayaklı Minare, Akkoyunlu hükümdarı Kasım Bey tarafından yapıldığını, minarenin üzerindeki kitabeden anlamaktayız. Kitabenin üzerinde 'Hacı Hüseyinin yönlendirilmesiyle adil olan Hacı Ömer Oğlu, 1061-1500 yıllarında hükümdar Kasım Han tarafından yapıldığı yazılmaktadır'. (Beysanoğlu, 2003). Dört Ayaklı Minarenin kubbesi, kurşun ile örtülmüştür. (Tuncer, 2002). Örgülü kenarlar, dört kolon kare şeklinde ki minareye estetiklik katmıştır. (Tuncer, 2002). 1960 yılında, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından bu yapının onarımı gerçekleştirilmiştir. (Bizbirlik, 2002).

Hanlar, Diyarbakır hanları ile alakalı birden fazla kaynaklarda, ilginç bilgilere yer verilmiştir. Diyarbakır için önemli 14 adet hanların var olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar yanı sıra 5 tekke, 12 kilise, 28 cami, 32 mescit, 19 han, 1 büyük çarşı, 130 çeşme, 6 manastır gibi yapılar olup, aslında 430 adet çeşmenin de var olduğunu, bunların bazıları kurumsal yapılara aitken, bazıları ise şahsi olarak yapılmış yapılardır. (Korkusuz, 2003). Diyarbakır'ın önemli tarihçilerinden olan İbrahim Yılmaz, yaptığı birtakım araştırma ve çalışmalarıyla 10 adet hana ulaştığını ve bir 10 adet daha

hana ulaşarak bu yapıların yerlerini belirtmiştir. Bu hanlar ile alakalı net bilgi yoktur. (Yavuz, 2011, s.256). Günümüzde ise 5 adet han bulunmaktadır ve bu hanlar varlığını hala korumaktadır. Günümüzde yalnızca üç adet hanın restore edildiğini söyleyebiliriz. Bunlardan ilki Hasan Paşa hanıdır. Bu han, iki arasa ve bir handan oluşan bu yapı Ulu Cami'nin hemen karşısında yer almaktadır. Hanın iç yüzeyi, bölümlere ayrılmaktadır. Kuzeyinde Süleyman Nazif Sokağı, Güneyinde Altıncılar Sokağı, Doğusunda ise Marangozlar Çarşısı yer almaktadır. (Tuncer, 2012). Hasan Paşa hanı batı kısmı, Sultan Selim Oğlu, Sultan Muradın saltanatının olduğu dönemde Diyarbakır Valisi Hasan Paşa tarafından yapıldığını kitabeler belirtmektedir. (Beysanoğlu, 1992). Diyarbakır'a gelip Hasan Paşa Hanı'nı gezen seyyahlar hana yazılmış seyahatnamelerinden bahsetmektedirler. Hasan Paşa Hanı, Osmanlı yapımı arastalarda dahil iki katlı, üç dönlü bir yapıdır. Diyarbakır'ın ikinci büyük hanı olarak bilinmektedir. Osmanlı mimari özelliğini taşıyan bu yapının, bodrum katı ahır olarak kullanılmıştır. Birçok çarşının bir arada olduğu dükkanların birleşiminde oluşan bu han, bir bütünlük sağlamaktadır. (Yavuz, 2011, s.256). Deliller Hanı (Hüsrev Paşa, 1572-1575), Mardin kapısının karşısında, Diyarbakır Valisi Hüsrev Paşa tarafından inşa edilmiştir. Bu han Deliller Hanı olaraktan anılmaktadır. Deliller Hanı denilmesinin sebebi, hicaza gitmek üzere olan hacılar, ellerindeki delillerle bu handa barınmaktaydılar. Deliller Hanı bazı tahribatlara uğraması sonucu günümüze kadar varlığını koruyabilen ender yapılardandır. (Çelik, 1995). Hüsrev Paşa Deliller Han'ın 57 m uzaklığında, bir medrese inşa etmiştir. Dolayısıyla parseller, han, medrese bilgi yapılar birbirleriyle bir bütünlük sağlamaktadır. Sülüklü Han, kazancılar sokağında yer alan bu han diğer hanlara göre daha küçüktür. Daha önce üç katlı olan bu yapı, günümüzde sadece bir katı mevcuttur. Yapının her katında 18 adet oda yer almaktaydı ve alt kat ise ahır olarak kullanılmaktaydı. Daha sonraki dönemlerde tahribata uğrayan Sülüklü Han 2. ve 3. katları yıkılmıştır günümüzde sadece tek katlı yapısıyla kullanılmaktadır. Sülüklü Han tek katlı yapısı restore edilerek halka açık olarak kullanılmaya başlanmıştır. (Lim, 2009).

Mesudiye Medresesi, Artuklular tarafından yapılan bu eser, Ulu Cami'nin bitiğinde yer almaktadır. Medresenin yapımına Artuklu Meliki Ebu Muzaffer zamanında adım atılmış, Melik Mesut denilen Mevdud zamanında, yapının bütünü tamamlanmış, bu yapının planı ise Halepli Usta Cafer Bin Mahmut eşliğinde değerlendirilmeye alınmıştır. İki girişli ve iki katlı olan bu yapı üzerindeki motiflerle, sanat eseri olma özelliği taşımaktadır.

Ahmet Arif Edebiyat Müzesi, Diyarbakır sur ilçesinde yer almaktadır. Diyarbakır'da dünyaya gelen Ahmet Arif ithaf edilen bu müze 2011 yılında faaliyete geçtiğini ifade edilmektedir. Uzun yıllar boyunca varlığını sürdüren bu müzedeki konak, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından kamulaştırılarak Ahmet Arif adına restore edilip tahsis edilmiştir. ("Ahmet Arif Edebiyat Müzesi", *Dünya Atlası*, 2018).

Cemil Paşa Konağı, bu konak Diyarbakır sur ilçesinde yer almaktadır. Günümüzde restore edilmesi sonucu bu konak Kent Müzesi olarak kullanılmaktadır. Cemil Paşa hem Yemen Vali'si hem de Siirt mutasarrıfı olup bu konağı 1888-1902 yıllarında inşa etmiştir. (Özçelik, 2011). Bu konak daha sonra Çekül Vakfı tarafından restore edilmek istenmiş ancak yarım kalmıştır. Diyarbakır Büyük Şehir Belediyesi ve Diyarbakır İl Özel İdaresi tarafından Kent Müzesi olarak restore edilmesine karar verilmiş olup restorasyon, rölöve ve restitüsyon süreci ile bu yapı tamamlanmıştır. (Aksu ve Değirmenci, 2017).

Diyarbakır Müzesi, Sincariye medresesinde sergilenen arkeolojik ve etnografik eserlerin yeni binaya taşınıp düzenlemesi 1988 yılında gerçekleşmiştir. Müzede eski çağlardan beri Eski Tunç, Urartu, Assur, Hitit, Roma, Bizans, Artuklu ve Osmanlı dönemi eserlerine yer verilmiştir. Prehistorik Devir Seramikleri, Roma Stelleri, Artuklu Çinileri, Osmanlı Devri Ahşap Eserleri, heykel ve mimari parçalar, tekke eşyaları, silahlar, takılar ve daha pek çok eser müzede sergilenmektedir.

Ziya Gökalp Müzesi, bazalt taşından inşa edilmiştir. İki katlı bu evde 1876 yılında doğan Ziya Gökalp hem yazar hem de sosyologdur. Yazara ait kitabeler, belgeler, kişisel eşyalar daha sonra müzeye çevrilerek sergilenmeye başlanmıştır. Etrafı mekanlarla çevrili çift katmalı kemeri olan bir yapıdır. (Lim, 2009).

Cahit Sıtkı Tarancı Müze Evi, 1910 yılında bu evde dünyaya gelen Cahit Sıtkı Tarancı, çocukluğunu bu evde geçirmiştir. Bu yapı, Ulu Cami'nin kuzeyine bakan tarafta yer almaktadır. Bu ev, daha sonra müzeye dönüştürülmüştür. Bu müzede yazara ait eşyalar sergilenerek anısına dair daima bir canlılık kazandırılmıştır. (Lim, 2009).

Süryani Kadim Meryem Ana Kilisesi, Yakubi mezhebinin mabet olarak kullandığı bu yapı, Lala Bey mahallesinde olup, Diyarbakır için önemli bir yapı olma özelliği taşımaktadır. (Adil, 1997). Meryem Ana olarak adlandırılan bu kilise, daha sonra Mar Yakup olarak nitelendirilmektedir. (Çelik, 1995, s.80). Lakin kaynaklarda, Süryani Kadim Meryem Ana olarak geçmektedir. Diyarbakır'da görülen tek bir Süryani kilisesi olma özelliği taşıyan bu yapı ayrıcalıklıdır. (Kıvanç er, 2011).

3.2. Somut Olmayan Kültürel Miras Çekicilikleri

Geçmişten bu yana var olan sosyal yaşamı, sanatsız olarak değerlendirmek mümkün değildir. İnsanlık tarihinden, medeniyetlerin ortaya çıkışına kadar güzellik anlayışı, sanat unsuru daima var olmuştur. Maden işçiliği, el sanatları, gelenek-görenekler gibi unsurlar, toplumun yapısını meydana getirmektedir. Nesilden nesile aktarılacak varlığını sürdüren somut olmayan kültürel miras eserleri olan el sanatları, önemli bir yapı olma özelliği taşımaktadır. El sanatlarının yanı sıra çinicilik, maden işçiliği, taş işçiliği halıcılık, sepetçilik, keçe yapımı, kilimcilik, yazmacılık, deri işçiliği gibi unsurlar, dini sembollerle de betimlenmiştir. Türkiye de kültürel, sanat ve tarihi açıdan önemli bir yere sahip olan Diyarbakır, dini motifli el sanatları bakımından da ayrıcalıklı bir şehirdir. Diyarbakır maden işçiliği ve el sanatına dair unsurları açısından büyük bir zenginliğe sahiptir. Bunlar, çinicilik, demircilik, tunç işleri bakırcılık, dokumacılık, süslemecilik, ipekçilik, hattatlık, kuyumculuk gibi işçilikler Diyarbakır'ın tarihsel sürecinden günümüze kadar var olmaktadır. Evliya Çelebi, Diyarbakır'da yer alan el sanatlarının birer sanatçısı olduğunu ve bu sanatçıların hala var olduğunu belirtmiştir. Diyarbakır'da yapılan kuyumcu işleri, hançer, kırmızı bez, bıçak ve kılıç gibi unsurlar oldukça önemi büyük bir işçiliktir. (Çelebi, 2001; Çelebi, 2003). Diyarbakır, çeşitli zenginliklere sahiptir ve bu zenginlikler 21. yy. kadar da sürmektedir. Somut Olmayan Kültürel Miras unsurları, Diyarbakır'ın Doğu ve Güneydoğusun da en gösterişli ve büyük atölyelerde sergilenmiş olup Anadolu Selçuklu ve beylik dönemindekiler gibi Osmanlı çağında da ön planda oldukları görülmüştür. El işçiliği olan kuyumculuk, el sanatı bakımından Diyarbakır'da oldukça büyük bir ün yapmıştır. Diyarbakır mağaralarında doğal olarak ifade edilen güherçile, yani potasyum nitrat gibi imalathanelerin olduğu, bunların Trablusgarp ve Halepe kadar uzandığını söylemek mümkündür. Diyarbakır'a ait beş adet maden ocağı bulunmaktaydı ve bunlar kurşun ve bakır yapmak için kullanılmaktaydı. Diyarbakır'a ait bakır, kazan gibi önemli el sanatları birçok bölgeye ve yöreye gönderilmiştir. Diyarbakır'daki halhal, gümüş, işlemeli takılar, çekmeceler, ayna arkaları gibi unsurlarda kullanılan kuyumculuk, çok değerli eşyalarda da kendini göstermiştir. (Doğu, 1995, s.65-66). Diyarbakır'daki el sanatları ipekçilik, kuyumculuk, bakırcılık, dokumacılık gibi alanlarda en önde gelip, birinci Dünya savaşına kadar da ileri boyuta ulaşmıştır. Konya'daki Mevlâna türbesinin ikinci kapısı, Bağdat'taki imamı azam türbesi, altın ve gümüş işlemeli kapısı ile avize, şamdan ve kandilleri Diyarbakır'da yapıldığı düşünülmektedir. Diyarbakır'da el

sanatları her alanda önemini korumuş ve köylerde dahi halı üretiminin, kilim yapımının olduğu gözlemlenmiştir. Diyarbakır el sanatları dışında farklı kültürleri olan halk oyunları, oyun havaları, türküler, tarihi eserler gibi unsurlar açısından da oldukça zengin bir şehirdir.

Diyarbakır köklü bir geçmişe sahip olan kültürel zenginliğini, mutfak kültüründe de görmek mümkündür. Dağlık bir alana sahip olan bu ilde hayvancılığın geliştiği ve yemeklerde de genelde et ürünlerinin tüketildiğini söylemek mümkündür. (Şengül, Çakır ve Çakır, 2015, s.140-151). Yemeklerde genelde koyunun etinin yoğun olarak kullanıldığı, keçi etinin az olarak yer aldığı yemeklerde kuzu eti de görmek mümkündür. (Değer, 2009, s.18-184). Bu bakımdan et yemeği denilince akla ilk gelen yöreye özgü kaburga dolması yemeğidir. (Şengül ve ark., 2015, s.140-151). Diyarbakır'ın mutfağı yıllardır var olan yemekleri halk tarafından çok sevimli ve sık sık tüketilmektedir. Bunlar arasında en çok bilinen meftunedir. Meftune, Diyarbakır'ın en meşhur lezzetlerinden biridir. Yemeğin ekşimsi bir tadı olup sumak baharatından konulmaktadır. Ayrıca isteğe göre etli ya da etsiz yenilebilmektedir. Kurutulmuş sebzelerden oluşan Meftune, Güneydoğu Anadolu Bölgesinin zengin aromalı yemekleri arasında yer almaktadır. Bir diğer yemek pıçıktır. Pıçık, bulgur ve yoğurttan yapılan değişik bir lezzettir. Sonrasında duvaklı pilav vardır. Duvaklı Pilav, badem ve kıymadan oluşarak düğün ve bayram gibi özel günlerde yapılan meşakkatli ve lezzetleri Tatlardandır. Nardanaşı, ekşili et yemeği olan bu yemek bölge halkının yoğun olarak yapmış olduğu yemeklerden biridir. Büyük yuvarlanmış köftelerden oluşan biraz nohut ve nar eklenerek pişirilen bir yemektir. Mahlepli Diyarbakır Çöreği ise, ekmek niyetiyle kullanılan bu lezzet kahvaltılarda aranan bir lezzettir. Kent pastanelerinde yoğun olarak pişirilen bir lezzet türüdür. Bunlar dışında ayvalı kavurma, mumbar dolması, patlıcan dizme, cartlak kebabı, sıkma, kaburga dolması, serbizer, tırşık, kibe bumber, habenisk gibi yemek çeşitleri de kentte oldukça meşhur olan yemekler olarak ifade edilebilmektedir.

Diyarbakır'ın önemli aktiviteleri ise kentte yapılan etkinliklerdir. Bu etkinlikler arasında Orhan Asena Yerli Oyunlar etkinliği, Karpuz etkinliği, Murat Şenliği, Sera Gülane, Nevruz Kutlaması gibi unsurlarıdır. Orhan Asena Yerli Oyunlar etkinliği 60 yıldır tiyatronun gelişiminde öncülük eden devlet tiyatroları kültürleri ve onu oluşturan değerleri yaşatma, tanıtmaya görev ve sorumluluğu ile Türk tiyatrosunun ulusal üslubunu oluşturacak oyun yazarlarını desteklemektedir. Orhan Asena, Diyarbakır'da doğmuş ve aslen doktor olan bu yazar yıllardır Diyarbakır'a hizmet etmiş ve oyunları ile tiyatroya

gönül vermiş Diyarbakır sanatseverlerin bir arada tutmasını sağlayan önemli yazarlar arasındandır. Karpuz etkinliği, Diyarbakır'ın meşhur karpuzunun tanıtılmasında ve üreticisinin desteklenmesi ile düzenlenen bu etkinlik her yıl kentte oldukça gelir sağlamaktadır. Kentte sembolü sürme, ferik ve pembe isimleriyle anılan Diyarbakır karpuzu iriliğiyle kentin kültürüne katkı sağlamaktadır. Murat şenliği, genelde Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde her yıl 27- 30 Mart tarihleri arasında 3 gün süren dualarla yapılan bir şenliktir. Sera Gülane ise her yıl geleneksel olarak kutlanan mayıs başı olarak ifade edilen bir terimdir. O da genelde Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde yoğun olarak kutlanmaktadır. Nevruz kutlaması ise, milattan sonra ikinci Yüzyıldan beri Orta Asya'dan Balkanlara kadar geniş bir coğrafyaya yayılarak insanlar tarafından şenlik amacıyla kutlanan bir bayram çeşididir. Her yıl 21 martta kutlanmaktadır. Kelime anlamıyla da Nevruz gün ışığı olarak nitelendirilmekte bu yüzden uyanış, yaradılış günü olarak ifade edilmektedir.

4. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu tez çalışmasında, Diyarbakır'daki yerel halkın Somut ve Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarına yönelik farkındalık düzeylerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Bu konunun seçilmesindeki temel amaç, ulusal literatürdeki çalışmaların istenilen düzeyde olmamasıdır. İlgili literatüre bakıldığında Diyarbakır özelinde bu tür bir araştırmanın yapılmamış olması da yine konu seçiminde etkili olmuştur. Nitekim Diyarbakır'da yaşayan yerel halkın kültürel miras unsurlarına yönelik farkındalık düzeylerinin tespiti, aynı zamanda Diyarbakır özelinde kültürel miras turizminin geliştirilebilmesine yönelik de ipuçları sağlayacaktır. Aynı zamanda araştırma amacına uygun olarak, kültürel miras unsurlarının korunması da yine yerel halkın koruma bilinci ile doğru orantılı olduğundan, kültürel miras unsurlarının gelecek kuşaklara aktarılabilmesi adına da yerel halkın farkındalık düzeyinin belirlenebilmesi önem arz etmektedir. Bugüne kadar yapılmış araştırmalarda yerel halkın kültürel miras unsurlarına yönelik farkındalık düzeylerinin çeşitlilik gösterdiği, dönemsel olarak farklılıklar bulunduğu ilgili literatürde yer almaktadır. Bu tez çalışması ile Diyarbakır'daki yerel halkın farkındalık düzeyinin ne seviyede olduğu elde edilen veriler neticesinde gerçekleştirilen analizler ile ortaya konulmaktadır.

4.1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Kültürel miras unsurları, toplumun özelliklerini bünyesinde barındırmakla birlikte geçmişten günümüze kadar varlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla geçmiş ile gelecek arasında bir köprü görevi gören kültürel miras unsurları, çok iyi korunarak yönetimin devamlılığını sağlamaya çalışılmaktadır. Bu durum kültürel miras unsurlarının, çağdaş yaşama ışık tutmuş ve gelecek nesillere aktarılmıştır. (Kozak, Tören ve Demiral, 2012, s.69-88). Kültürel miras unsurlarının korunması adına turizm, araç olarak gösterilebilmektedir. Ancak bir bölgenin özgünlüğünü ifade edebilmesi için kültürel anlamda gerçekleştirilen turizm sektörü ile kültürel miras unsurları arasında doğrudan bir ilişki vardır. Bu yüzden bir bölgenin ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel gibi alanlarda turizmin doğru bir şekilde yönetilmesi ve kültürel miras unsurlarının korunması, o bölgenin kalkınması yönünden büyük gelişmeler sağlayacaktır. (Çetin, 2010, s.181-203).

Diyarbakır kenti kültürel miras unsurları konusunda birçok medeniyete ışık tutmuş ve bu eserleri günümüze kadar korumuş önemli kentlerden biridir. Bu yüzden Yerel Halkın Kültürel Miras Eserlerine Yönelik Farkındalık Durumu Diyarbakır İli Örneği adlı çalışmasının önemi ve bilim hayatına getireceği katkılar belirtilirken daha önce konu ile yapılan çağdaş araştırmaların listesi verilip hangi açıdan yetersiz olduğu ve tezin bu eksikliği nasıl dolduracağı konusuna değinilecektir. Bu konuyla alakalı yapılan çalışmalar istenilen düzeyde olmadığından dolayı bu alanla ilgili bir çalışma zorunlu hale gelmiştir. Yapılacak çalışmalar ile beraber bu alana olan ilginin artması ve elde edilen verilerin bilimin hizmetine sunulması planlanmaktadır. Araştırmada kullanılacak veriler kullanım amaçlarına göre sınıflandırılacaktır. Sınıflandırma işleminin ardından bir durum değerlendirilmesi yapıp istatistiksel tablolar oluşturulmuştur. Çünkü Diyarbakır halkının kültürel mirasın farkındalık düzeyi ile ilgili hiçbir çalışmanın yapılmadığı ve yapılacak ilk çalışma olması açısından oldukça önemlidir.

4.2. SINIRLILIKLAR VE VARSAYIMLAR

Bu tez çalışması, ilgili literatürden elde edilen kavram ve kuramlara dayalı olarak sunulan bir arka plan ve bu arka plana dayalı olarak yüz yüze anket aracılığıyla Diyarbakır yerel halkından elde edilmiş veriler ile sınırlıdır. Bu araştırma Diyarbakır merkezi ile sınırlıdır. Araştırma evreni oluşturan kişi sayısı fazla olduğundan anket tekniği uygulanmıştır. Özellikle yüz yüze gerçekleştirilen anket yoluyla elde edilen

verilerin daha fazla artırılmamasının nedeni budur. Her ne kadar ilgili literatürde 384 sayısına ulaşmanın analizler açısından daha güçlü bulgular elde edebilmek adına önemli olduğu ifade edilse de elde edilen veriler analizleri olumsuz yönde etkilememiştir (Sekaran, 2000). Öyle ki verilerin toplanmasında uygulama ortamı gibi pek çok faktörün etkin olduğu, örneklemin evreni tümüyle temsil etmesi ya da belli sınırlar içinde ve güven düzeyinde temsil etme garantisinin olmadığı da bilinmektedir (Büyüköztürk ve ark., 2011; Karasar, 2012).

Araştırmanın amacına uygun bir şekilde hazırlanan anket formlarının, araştırmaya dahil edilen yerel halkın, sorular anlaşılabilir ve tarafsız bir şekilde doğru cevap verdikleri varsayılmaktadır. Ayrıca araştırmaya katılan örneklemin, evreni belli ölçüde temsil ettiği varsayılmaktadır. Bu kapsamda oluşturulmuş ana soru ve ana soru altında cevap aranan alt sorular şu şekildedir:

Araştırma kapsamında cevap aranan temel soru ya da sorunsal Diyarbakır Yerel Halkının Kültürel Mirasa Yönelik Farkındalık Düzeylerinin ne olduğudur. Bu bağlamda, yerel halk kültürel miras alanları konusunda bilgi sahibi mi, kültürel miras alanlarını ziyaret ediyor mu, Diyarbakır'a özgü mutfak kültürüne hâkim mi, Diyarbakır'da düzenlenen kültürel temelli etkinliklere katılıyor mu ve Diyarbakır'da yaşatılmaya çalışılan el sanatları hakkında bilgi sahibi şeklinde alt sorular oluşturulmuştur.

Yerel Halkın Kültürel Miras Algısındaki Farkındalık Düzeyinde ana ve alt sorularına yönelik bazı bilgilere ulaşılmıştır. Diyarbakır'da kalma süresi ile yerel halkın algısını, elde edilen veriler sonucunda büyük etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışmada dikkat çekilen sorulardan biri yerel halkın Diyarbakır kültürel miras eserlerini (%32,5) ilebildiğini ancak her gün ziyaret etmediği (%36,0) ile bazen ziyaret ettikleri sonuca ulaşılmıştır. Yerel halkın Diyarbakır mutfağını (%28,5) ile bildiğini (%26,0) ile fazla yemediğini, el sanatlarını (%24,0) ile biraz bildiğini ancak (%52,5) ile çok az satın aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yerel halkın Diyarbakır etkinliğini (%28,5) ile bildiğini ancak (%28,0) ile bazen izlediği sonucuna ulaşılmıştır. Lakin Diyarbakır etkinliklerine yönelik bazı görüşlerde Karpuz etkinliğini pek bilinmediği ve izlenmediği görülmüştür. Burada aslında yerel halkın bu tarz etkinliklerin farkında olup ancak takip etmedikleri sonucuna ulaşmak mümkündür. Yerel halk, kültürel Miras Eserlerini (%93,5) ile gerekli, (%92,0) ile faydalı bulmaktadır. Ve bu eserlerin (%91,0) ile korunması gerektiğini ve bunun için çaba harcayacakları sonuca ulaşılmaktadır. Diyarbakır ilinde

yapılan bu araştırmanın anketinde, yerel halka sunulan Diyarbakır'da yaşamaktan memnun musun sorusuna (%68,0) ile memnun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu Araştırmanın üçüncü bölümünde evren ve örneklem, veri toplama aracı ve tekniği, veri toplama süreci ve verilerin analizi ile alakalı bilgilere yer verilmiştir.

4.3.1. Evren ve Örneklem

Bir bütün olarak ele alınan, ortaya çıkan genel sonuçların araştırma sonucunda elde edilen verilere evren olarak nitelenmektedir. (Kozak, 2015, s.111). Belirli sayıda deneklerin, var olan sonuçların genelleştirildiği ve araştırmanın, çalışmanın alanını oluşturması sonucu olarak da ifade edilebilir. Evren içerisinde belirli bir grubu temsil edebilecek, bazı sayıda deneğin oluşturduğu alt gruba örneklem denilmektedir. (Altunışık, Coşkun ve ark, 2015).

Bu araştırmanın evrenini Diyarbakır'daki yerel halk oluşturmaktadır. Diyarbakır'ın uygulama alanı olarak seçilmesi UNESCO Dünya Miras Geçici Listesinde yer alıyor olması, önemli bir coğrafya üzerinde yer alıyor olması ve Osmanlı, Bizans, roma dönemlerine ait kültürel değerlerini bünyesinde barındırıyor olması açısından etkili olmuştur. Diyarbakır nüfusu evreni kapsamı açısından yaklaşık bir milyonu bulmaktadır. Bu tez başlıklı konumu sınırlandırılıp örneklem çerçevesinde uygun görülen rakam yaklaşık %95 güvenli olması durumunda 384 kişiye uygulanması uygun görülmeyle birlikte %99 güvenli olması durumunda ise yaklaşık 9706 kişiye uygulanması doğru bulunmaktadır. Diyarbakır yerel halkın kültürel mirasa yönelik farkındalık düzeyini ölçebilmek adına uygulana anket formunda da kolayda örneklem tercih edilmiştir. Bu Anket formu 22 Nisan 2019 yılında hazırlandı. 30 Nisan 2019 yılında ise gerekli izinler, ilgili makamlardan alındıktan sonra 28 Kasım 2019 yılında Diyarbakır merkezinde kolayda örnekleme yöntemi ile yerel halkla yüz yüze görüşülerek bu anket formu uygulanmıştır. Diyarbakır'daki nüfus oranı, araştırma evrenine göre yaklaşık 1 milyonu bulmaktadır. Örneklem grubu ise %95 güvenilir olabilmesi koşulunda yaklaşık 384 kişiye uygulanması amaçlanmaktaydı. Ancak 2019 mart ayında ortaya çıkan Covid 19 bulaşıcı hastalığından dolayı sosyal mesafe sağlanarak kullanılabılır 200 adet veriye ulaşılabılmıştır.

4.3.2. Veri Toplama Aracı ve Tekniği

Bu çalışmada verilerin toplanması için anket tekniği uygulanmıştır. Araştırmanın anketi u bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Diyarbakır'ın turistik öneme sahip tarihsel ve kültürel yapıları, el sanatları, mutfağı ve festivallere yer verilmiştir. Diyarbakır'ın Kültürel Miras Farkındalığına dair ölçekte 5'li Likert leği kullanılmıştır. Bu lekler A ve B Grubundan oluşmaktadır. Her iki grup içinde 5'li likert leğinin uygulandığını bunlar A grubu için, hiç bilmiyorum, çok az biliyorum, biraz biliyorum, iyi biliyorum, çok iyi biliyorum olarak derecelendirilirken B grubu ise, hiç gitmedim, nadiren giderim, bazen giderim, sık sık giderim, her zaman giderim şeklinde derecelendirilerek kültürel miras unsurlarına göre ifade edilmiştir.

İkinci bölümde, iki uçlu ifade kullanılmış olup, yerel halk düşüncelerine yakın olan rakamı yuvarlak içine alarak cevaplamışlardır. Bu bölümde toplam 20 soru yer almaktadır. Bunlardan ilk 5 soru yerel halkın kültürel mirasın gerekli olup olmadığı, önemli olup olmadığı, faydalı olup olmadığı, olumlu olup olmadığı ve heyecan verici olup olmadığı ile alakalı 1'den 5'e kadar rakamlar verilerek derecelendirilmesi alınmıştır. Diğer 14 soru, yerel halk ve çevrelerin kültürel miras ile alakalı görüşlerini kesinlikle katılmıyorum ve kesinlikle katılıyorum şeklinde 1'den 5'e kadar rakamlarla ifade edilerek derecelendirilmesi alınmıştır. Bir soru ise 12. Soru olarak geçen çok kolay ve çok zor olarak ifade edilen 1'den 5'e kadar rakamların derecelendirilmesi kişiyi baz alarak ele alınmıştır.

nc bölümde ise ankete katılan yerel halkın demografik (cinsiyet, yaş, medeni durum, memleket, ikamet süresi, yaşama süresi, aylık gelir) zelliklerine dair 7 soru sorulmuştur. Yaş olarak (18- 24), (25-34), (35- 44), (45-54) ve (55 ve üzeri) şeklinde belirtilmiştir. Cinsiyet kadın ve erkek olarak belirtilmiştir. Medeni durum evli ve bekar olarak belirtilmiştir. Memleket, Diyarbakır, Diyarbakır dışı olarak belirtilmiştir. İkamet süresi, Diyarbakır merkez, Diyarbakır-ilçe, Diyarbakır dışı olarak belirtilmiştir. Diyarbakır'da kalma süresi (1 yıl veya daha az yıl), (2- 4 yıl), (5- 7 yıl), (8- 10 yıl), (11 veya daha fazla yıl) olarak belirtilmiştir. Bireysel gelir ise, (600 TL veya daha az), (601- 1000 TL), (1001- 1400 TL) (1401- 1800 TL), (1801 veya zeri TL) şeklinde belirtilmiştir.

4.3.3. Veri Toplama Süreci

Kolayda Örneklem, araştırmacının yargılamasıyla belirlediği, ana kütle içinden bir kesimi örnek alınarak, tesadüfi olmayan örneklem yöntemi olarak ifade edilmektedir. Ana kültede en hızlı, ekonomik ve en kolay veriler, Kolayda Örneklem yöntemi ile toplanmaktadır. (Malhotra, 2004; Aaker ve ark., 2007; Zikmund, 1997). Kolayda Örneklem yönteminin, uygulamada kullanım oranı %53 olarak geçmektedir. (Kinneer ve Taylor, 1996). Türkiye'nin %90'nı yapılan çalışmalarda Kolayda Örneklem yöntemini yapılan araştırmalarda görmek mümkündür. Kolayda Örneklem yarattığı avantajlar yanı sıra yaygın olarak kullanılması bu yöntemin birtakım eksikliklere de maruz kaldığını göstermektedir. Örnek birimlerinin seçimi görüşmeciye ya da araştırmacıya bırakılıyor olması bazı tarafsızlığa sebep olabilmektedir. (Nakip, 2006). Dolayısıyla kolayda örneklem ana kütle temsil yeteneğinin birçok yazarlar (Malhotra, 2004; Churchill, 1991; Nakip, 2006; Gegez, 2010) tarafından eksik ya da zayıf olduğunu belirtmiştir. Elde edilen verilerin sadece o grubu yansıttığını ve ana kütleyle bir genellemenin yapılamayacağını belirtmektedir. Dolayısıyla tamamlayıcı ve sebep sonuca dayalı pazarlama araştırmalarında kolayda örneklem yönteminin uygulanması önerilmemektedir.

Maliyeti ve uygulaması kolay olan bu yöntem en az güvenilir olup, birçok araştırmacı tarafından tercih edilmekte ve Kolayda Örneklem, birçok örneklem dahil eden araştırmacıların olduğunu da söylemek mümkündür. (Cooper D.R. ve Schindler P.S., 2003). Diyarbakır Yerel Halkın Kültürel Mirasa Yönelik Farkındalık Düzeyini ölçebilmek adına uygulana anket formunda da kolayda örneklem tercih edilmiştir. Bu Anket formu 22 Nisan 2019 yılında hazırlandı. 30 Nisan 2019 yılında ise gerekli izinler, ilgili makamlardan alındıktan sonra 28 Kasım 2019 yılında Diyarbakır merkezinde Kolayda Örneklem yöntemi ile yerel halkla yüz yüze görüşülerek bu anket formu uygulanmıştır. Diyarbakır'daki nüfus oranı, araştırma evrenine göre yaklaşık 1 milyonu bulmaktadır. Örneklem grubu ise %95 güvenilir olabilmesi koşulunda yaklaşık 384 kişiye uygulanması amaçlanmaktaydı. Ancak pandemi dolayısıyla sosyal mesafe sağlanarak kullanılabilir 200 adet veriye ulaşılabilmektedir. Örneklem grubu için verilen bu sayısal veriler araştırmacılar için kolaylık sağlaması açısından $\alpha = 0.05$ için ± 0.03 , ± 0.05 ve ± 0.10 örneklem hataları için farklı evren büyüklüklerinden çekilmesi gereken örneklem büyüklükleri aşağıdaki tabloda hesaplanmıştır. Bu tablo araştırmacılara yön

verilmesi için hazırlanmış olup kişi kendi özel durumuna göre örneklem büyüklüğü hesaplarken gerekli formüllerden yararlanmalıdır. (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004).

Tablo 6 A= 0.05 İçin Örneklem Büyüklükleri

Evren büyüklüğü	±0.03 örnekleme hatası (d)			±0.05 örnekleme hatası (d)			±0.10 örnekleme hatası (d)		
	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q=0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q=0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q=0.2	p=0.3 q=0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1000000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100 Milyon	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

Kaynak: Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004

Tabloda örneklem hatasını azaltmak için örneklem büyüklüğünün artırılması öngörülmüştür. Öte yandan seçilen hata payına göre belli bir değerden sonra örneklem büyüklüğünün artması gerekli görülmemeyebilir.

5. BULGULAR

5.1. Araştırmaya Katılan Yerel Halka İlişkin Demografik Bulgular

Araştırma bölgesi Diyarbakır'da yaşayan yerli halktan ankete katılanların demografik bilgilerine ilişkiler bulgular aşağıdaki tabloda ifade edilmiştir.

Araştırma bölgesinde yapılan anket uygulamasında aşağıdaki tabloda ankete katılan yerel halkın 99'u (%49,5) kadınlardan, 101'i (%50,2) erkeklerden oluşmaktadır. Yerel halkın yaş dağılımına bakıldığında 66'sı (%33,0) 18-24 yaş aralığı, 70'i (%35,0)

25-34 yaş aralığı, 35'i (%17,5) 35-44 yaş aralığı, 18'i (%9,0) 45-54 yaş aralığı, 11'i (%5,5) 55 ve üzeri yaş aralığı olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan yerel halkın medeni durumuna bakıldığında 77' si (%38,5) evli, 123' ü (%61,5) bekar olduğu görülmüştür. Katılımcıların memleketine bakıldığında Diyarbakır ve Diyarbakır dışı şiklerinden oluşmakta olan bu bölümde, bütün katılanların Diyarbakırlı olduğundan 200 'ü (%100,0) Diyarbakır olduğu belirtilmiştir. Katılımcıların ikamet ettiği yerlere bakıldığında 177'si (%88,5) Diyarbakır merkez, 22'si (%11,0) Diyarbakır ilçe, 1'i (%5) Diyarbakır dışı olduğu belirtilmiştir. Katılımcıların Diyarbakır'da kaç yıl yaşadığına bakıldığında 1'i (%5) 1 yıl veya daha az, 7' si (%3,5) 2-4 yıl, 2' si (%1,0) 5-7 yıl, 5' i (%2,5) 8-10 yıl, 185'i (%92,5) 11 veya daha fazla yıl olduğu belirtilmiştir. Katılımcıların aylık gelirlerine bakıldığında 70'i (%35,0) 600 TL veya daha az, 15'i (%7,5) 601-1000 TL, 18'i (%9,0) 1001-1400 TL, 10'u (%5,0) 1401- 1800 TL, 87' si (%43,5) 1801 veya üzeri TL olduğu belirtilmiştir.

Tablo 7 Araştırmaya Katılan Yerel Halkın Demografik Tablosu

Değişkenler	Sayı (N)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	99	49,5
Erkek	101	50,5
Yaş	N	%
18-24	66	33,0
25-34	70	35,0
35-44	35	17,5
45-54	18	9,0
55 ve üzeri	11	5,5
Medeni Durum	N	%
Evli	77	38,5
Bekar	123	61,5
Memleket	N	%
Diyarbakır	200	100,0
İkamet Ettiği Yer	N	%
Diyarbakır merkez	177	88,5
Diyarbakır ilçe	22	11,0
Diyarbakır dışı	1	,5
Kaç Yıldır Diyarbakır'da Yaşıyorsunuz?	N	%
1 yıl veya daha az	1	,5
2-4 yıl	7	3,5
5-7 yıl	2	1,0
8-10 yıl	5	2,5
11 veya daha fazla yıl	185	92,5
Aylık gelir	N	%
600 TL veya daha az	70	35,0

601-1000 TL	15	7,5
1001-1400 TL	18	9,0
1401-1800 TL	10	5,0
1801 veya üzeri TL	87	43,5

5.2. Araştırmaya Katılan Yerel Halka İlişkin Tarihi Yapılar, Ören Yerleri, El Sanatları ve Festivallere İlişkin Bulgular A GRUBU

Diyarbakır turistik öneme sahip tarihsel ve kültürel yapılarının yüzdelerini aşağıdaki tabloda ifade edilmiş olup ortalamalarıyla birlikte aşağıdaki yazıda ifade edilmiştir.

Diyarbakır Turistik Öneme Sahip Tarihsel ve Kültürel Yapıların ortalaması ve yüzdesi sırasıyla bakıldığında Diyarbakır Surları 8'i (%4,0) çok az biliyorum, 86'sı (%43,0) iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Asur Kalesi 28'i (%14,0) hiç bilmiyorum, 56'sı (%28,0) iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Hevsel Bahçeleri 1'i (%0,5) hiç bilmiyorum, 77'si (%38,5) iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Çay Önü Buluntuları 34'ü (%17,0) hiç bilmiyorum, 60'ı (%30,0) biraz biliyorum olarak belirtilmiştir. Diyarbakır Hz. Süleyman Cami 1'i (%0,5) hiç bilmiyorum, 105'i (%52,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Diyarbakır Ulu Cami 2'si (%1,0) hiç bilmiyorum, 100'ü (%50,0) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Diyarbakır Kurşunlu Cami 18'i (%9,0) hiç bilmiyorum, 52'si (%26,0) biraz biliyorum olarak belirtilmiştir. Şeyh Mutahhar (Dört Ayaklı Minare) 7'si (%3,5) hiç bilmiyorum, 89'u (%44,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Hasan Paşa Hanı 2'si (%1,0) hiç bilmiyorum, 107'si (%53,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Sülüklü Han 3'ü (%1,5) hiç bilmiyorum, 95'i (%47,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Deliller Hanı (Hüsrev Paşa Hanı) 25'i (%12,5) hiç bilmiyorum, 61'i (%30,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Kervansaray 7'si (%3,5) hiç bilmiyorum, 70'i (%35,0) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Dicle Köprüsü (On Gözlü Köprü) 2'si (%1,0) hiç bilmiyorum, 101'i (%50,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Diyarbakır Malabadi Köprüsü 24'ü (%12,0) hiç bilmiyorum, 45'i (%22,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Haburman Köprüsü 68'i (%34,0) hiç bilmiyorum, 49'u (%24,5) çok az biliyorum olarak belirtilmiştir. İç Kale Çeşmesi 56'sı (%28,0) hiç bilmiyorum, 21'i (%10,5) iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Hatun Çeşmesi 82'si (%41,0) hiç bilmiyorum, 14'ü (%7,0) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Zinciriye Medresesi Çeşmesi 74'ü (%37,0) hiç bilmiyorum, 16'sı (%8,0) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Ali Paşa Hamamı 55'i

(%27,5) hiç bilmiyorum, 19'u (%9,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Melek Ahmet Paşa 61'i (%30,5) hiç bilmiyorum, 15'i (%7,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Zinciriye (Sincariye) Medresesi 68'i (%34,0) hiç bilmiyorum, 19'u (%9,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Mesudiyye Medresesi 72'si (%36,0) hiç bilmiyorum, 15'i (%7,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Hüsreviye Medresesi 79'u (%39,5) hiç bilmiyorum, 13'ü (%6,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Latifiye Medresesi 81'i (%40,5) hiç bilmiyorum, 14'ü (%7,0) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Muslihüddin Lari Medresesi 77'si (%38,5) hiç bilmiyorum, 15'i (%7,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Ziya Gökalp Müzesi 13'ü (%6,5) hiç bilmiyorum, 73'ü (%36,5) iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Cahit Sıtkı Tarancı Müze Evi 9'u (%4,5) hiç bilmiyorum, 74'ü (%37,0) iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Diyarbakır Arkeoloji Müzesi 15'i (%7,5) hiç bilmiyorum, 69'u (%34,5) iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesi 11'i (%5,5) hiç bilmiyorum, 67'si (%33,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Saint Georgi (Kara Papaz) Kilisesi 22'si (%11,0) çok az biliyorum, 59'ü (%29,5) iyi biliyorum olarak belirtilmiştir.

Tablo 8 Diyarbakır'daki Somut Kültürel Miras Unsurlarına Yönelik Katılımcıların Verdikleri Cevapların Frekans, Ortalama ve Standart Sapma Tablosu

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7
Değerler	Hiç bilmiyorum	Çok az biliyorum	Biraz biliyorum	İyi biliyorum	Çok iyi biliyorum	Ortalama	Standart Sapma
Hasan Paşa Hanı	1,0	1,5	11,5	32,5	53,5	4,3600	,82083
Diyarbakır Hz. Süleyman Cami	,5	1,5	16,0	29,5	52,5	4,3200	,83130
Diyarbakır Ulu Cami	1,0	2,5	14,0	32,5	50,0	4,2800	,86912
Dicle Köprüsü (On Gözlü Köprü)	1,0	3,5	15,0	30,0	50,5	4,2550	,90780
Sülüklü Han	1,5	6,0	13,0	32,0	47,5	4,1800	,97589
Diyarbakır Surları	-	4,0	15,0	43,0	38,0	4,1500	,81906
Şeyh Mutahhar (Dört Ayaklı	3,5	3,0	15,5	33,5	44,5	4,1250	1,01217

Minare)							
Hevsel Bahçeleri	,5	7,5	19,5	38,5	34,0	3,9800	,94022
Kervansaray	3,5	6,0	21,0	34,5	35,0	3,9150	1,05515
Cahit Sıtkı Tarancı Müze Evi	4,5	8,0	16,5	37,0	34,0	3,8800	1,10531
Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesi	5,5	10,0	20,0	31,0	33,5	3,7700	1,17644
Diyarbakır Arkeoloji Müzesi	7,5	9,5	17,0	34,5	31,5	3,7300	1,21428
Ziya Gökalp Müzesi	6,5	11,5	19,0	36,5	26,5	3,6500	1,17661
Deliller Hanı (Hüsrev Paşa Hanı)	12,5	10,0	18,5	28,5	30,5	3,5450	1,34798
Saint Georgi (Kara Papaz) Kilisesi	15,5	11,0	16,5	29,5	27,5	3,4250	1,39791
Diyarbakır Kurşunlu Cami	9,0	17,0	26,0	22,5	25,5	3,3850	1,27865
Asur Kalesi	14,0	14,0	19,0	28,0	25,0	3,3600	1,36371
Diyarbakır Malabadi Köprüsü	12,0	19,5	28,0	18,0	22,5	3,1950	1,31362
Çay Önü Buluntuları	17,0	21,5	30,0	14,5	17,0	2,9300	1,31290
İç Kale Çeşmesi	28,0	25,0	25,0	10,5	11,5	2,5250	1,31071
Ali Paşa Hamamı	27,5	27,0	23,0	13,0	9,5	2,5000	1,27992
Zinciriye (Sincariye) Medresesi	34,0	21,0	22,0	13,5	9,5	2,4350	1,33216
Melek Ahmet Paşa Hamamı	30,5	25,5	23,5	13,0	7,5	2,4150	1,25325
Haburman Köprüsü	34,0	24,5	21,0	11,0	9,5	2,3750	1,30879
Mesudiyye Medresesi	36,0	20,5	25,0	11,0	7,5	2,3350	1,27314

Zinciriye Medresesi Çeşmesi	37,0	22,0	22,5	10,5	8,0	2,3050	1,28461
Muslihüddin Lari Medresesi	38,5	21,5	21,0	11,5	7,5	2,2800	1,28837
Hüsreviye Medresesi	39,5	19,5	21,5	13,0	6,5	2,2750	1,28359
Latifiye Medresesi	40,5	21,5	19,5	11,5	7,0	2,2300	1,28270
Hatun Çeşmesi	41,0	22,5	20,0	9,5	7,0	2,1900	1,26169

Tablo’ da ayrıca Yerel Halkın Diyarbakır’daki Turistik Öneme Sahip Tarihsel ve Kültürel yapılarının standart sapma ve ortalamaları alınmıştır. Bu araştırmada toplam 30 önermeye yer verilmiştir. Yerel Halkın Diyarbakır Turistik Öneme Sahip Tarihsel ve Kültürel Yapıya vermiş oldukları cevabın ortalamaları 2,1900 ile 42550 arası değeri almıştır. Standart sapma ve ortalama göre yerel halkın vermiş olduğu cevap genel olarak iyi biliyorum olarak değerlendirilmiştir.

Aşağıdaki tablo ankete katılan Yerel Halkın Diyarbakır El Sanatlarıyla alakalı yüzdeler verilmiştir. Yüzdeler ve ortalamalarıyla birlikte aşağıda yazıda ifade edilmiştir.

Diyarbakır El Sanatlarından ilk olarak kuyumculuktan yola çıkarak açıklayacak olursak kuyumculuğa bakıldığında 15’i (%7,5) hiç bilmiyorum, 63’ü (%31,5) iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. İpekçilikçiliğe bakıldığında 58’i (%29,0) çok az biliyorum, 17’si (%8,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Bakırcılığa bakıldığında 16’sı (%8,0) hiç bilmiyorum, 57’si (%28,5) iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. İpek böcekçiliğine bakıldığında 65’i (%32,5) hiç bilmiyorum, 16’sı (%8,0) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Keçeciliğe baktığımızda 67’si (%33,5) hiç bilmiyorum, 17’si (%8,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Dokumacılığa bakıldığında 58’si (%29,0) hiç bilmiyorum, 16’sı (%8,0) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. El dokuması halıcılığa bakıldığında 57’si (%28,5) hiç bilmiyorum, 23’ü (%11,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir.

Tablo 9 Diyarbakır’daki Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarına Yönelik Katılımcıların Verdikleri Cevapların Frekans, Ortalama ve Standart Sapma Tablosu

Değerler	1	2	3	4	5	6	7
----------	---	---	---	---	---	---	---

Diyarbakır El Sanatları	Hiç bilmiyorum	Çok az biliyorum	Biraz biliyorum	İyi biliyorum	Çok iyi biliyorum	Ortalama	Standart Sapma
Kuyumculuk	7,5	15,5	24,0	31,5	21,5	3,4400	1,20151
Bakırcılık	8,0	17,0	26,0	28,5	20,5	3,3650	1,21207
El Dokuma Halıcılık	28,5	25,5	20,5	14,0	11,5	2,5450	1,34051
İpekçilik	26,0	29,0	24,0	12,5	8,5	2,4850	1,23994
İpek Böcekçiliği	32,5	28,5	19,5	11,5	8,0	2,3400	1,26189
Keçecilik	33,5	29,0	20,5	8,5	8,5	2,2950	1,25132
Dokumacılık	29,0	28,5	21,0	13,5	8,0	2,4300	1,25818

Tablo' da ayrıca Yerel Halkın Diyarbakır'daki El Sanatlarına dair vermiş oldukları cevapların ortalaması ve standart hesaplanması alınmıştır. Bu araştırmaya yönelik ölçekte 7 önerme kullanılmıştır. Yerel halkın Diyarbakır'daki El Sanatlarına dair cevapları bu önermeler arasındaki ortalamaya göre 2,3400 ile 3,4400 değerlerini almıştır. Ortalama ve standart sapmaya göre yerel halkın Diyarbakır'da el sanatlarına dair vermiş oldukları genel cevap biraz biliyorum olarak geçmektedir.

Aşağıdaki tablo' da Diyarbakır Mutfağı ile alakalı yerel halkın yüzdeleri belirtilmiştir. Ortalama ve yüzdeleriyle birlikte aşağıdaki yazıda ifade edilmiştir.

İlk olarak Diyarbakır mutfağından Meftune yemeğine bakıldığında 7'si (%3,5) çok az biliyorum, 112'si (%56,0) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Pıçığa bakıldığında 55'i (%27,5) hiç bilmiyorum, 32'si (%16,0) biraz biliyorum olarak belirtilmiştir. Duvaklı Pilav'a bakıldığında 28'si (%14,0) çok az biliyorum, 53'ü (%26,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Nardanaşına bakıldığında 68'si (%34,0) hiç bilmiyorum, 28'si (%14,0) biraz biliyorum olarak belirtilmiştir. Mahlepli Diyarbakır çöreğine bakıldığında 9'u (%4,5) çok az biliyorum, 111'i (%55,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir.

Tablo 10 Diyarbakır'daki Katılımcıların Diyarbakır Mutfağına Dair Verdikleri Cevapların Frekans, Ortalama ve Standart Sapma Tablosu

Değerler	1	2	3	4	5	6	7
Diyarbakır Mutfağı	Hiç bilmiyorum	Çok az biliyorum	Biraz biliyorum	İyi biliyorum	Çok iyi biliyorum	Ortalama	Standart Sapma
Meftune	6,0	3,5	6,0	28,5	56,0	4,2500	1,11522
Mahlepli Diyarbakır Çöreği	9,0	4,5	5,5	25,5	55,5	4,1400	1,26029
Duvaklı Pilav	18,0	14,0	17,5	24,0	26,5	3,2700	1,44831
Pıçık	27,5	16,5	16,0	21,5	18,5	2,8700	1,48801
Nardanaşı	34,0	17,0	14,0	20,0	15,0	2,6500	1,48949

Tablo' da ayrıca yerel halkın Diyarbakır Mutfağına dair ortalama ve standart sapma değeri verilmiştir. Bu tabloda toplam 5 önermeye verilmiştir. Ortalamaya göre bu 5 önerme 2,6500 ile 4,2500 arası değeri almıştır. Yerel halkın Diyarbakır'daki mutfak tatlarına dair vermiş oldukları cevap standart sapma ve ortalama göre genel olarak iyi biliyorum ifadesi geçmektedir.

Aşağıdaki tablo' da Diyarbakır'ın Etkinliklerine dair yüzdeler yer verilmiştir. Ortalama ve yüzdeleriyle birlikte aşağıda ifade edilmiştir.

Diyarbakır Etkinlikleri arasında olan Orhan Asena yerli oyunlar Festivali'ne bakıldığında 56'sı (%28,0) hiç bilmiyorum, 18'i (%9,0) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Karpuz Festivali'ne bakıldığında 53'ü (%26,5) biraz biliyorum, 23'ü (%11,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Murat Şenliğine bakıldığında 87'si (%43,5) hiç bilmiyorum, 12'si (%6,0) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Sera Gülane ele alındığında 80'si (%40,0) hiç bilmiyorum, 13'ü (%6,5) çok iyi biliyorum olarak belirtilmiştir. Nevruz kutlaması ise 7'si (%3,5) çok az biliyorum, 109'u (%54,5) çok iyi biliyorum şeklinde belirlenmiştir.

Tablo 11 Diyarbakır'daki Katılımcıların Diyarbakır Etkinliklerine Dair Verdikleri Cevapların Frekans, Ortalama ve Standart Sapma Tablosu

Değerler	1	2	3	4	5	6	7
Diyarbakır'daki Etkinlikler	Hiç bilmiyorum	Çok az biliyorum	Biraz biliyorum	İyi biliyorum	Çok iyi biliyorum	Ortalama	Standart Sapma
Nevruz Kutlaması	6,5	3,5	7,0	28,5	54,5	4,2100	1,14123
Karpuz Festivali	25,5	18,0	26,5	18,5	11,5	2,7250	1,33352
Orhan Asena Yerli Oyunlar Festivali	28,0	24,0	24,0	15,0	9,0	2,5300	1,28740
Sera Gülane	40,0	21,5	19,5	12,5	6,5	2,2400	1,27693
Murat Şenliği	43,5	21,0	20,0	9,5	6,0	2,1350	1,24278

Tablo' da ayrıca yerel halkın Diyarbakır Etkinliklerine dair standart sapma ve ortalama değerleri alınmıştır. Bu değerlere göre tabloda beş önermeye yer vermiştir. Önermeler arasında 2,1350 ile 4,2100 değeri verilmiştir. Yerel halkın Diyarbakır etkinliklerine vermiş olduğu cevap standart sapma ve ortalama göre genel anlamda iyi biliyorum ifadesi geçmektedir.

5.3. Araştırmaya Katılan Yerel Halka İlişkin Tarihi Yapılar, Ören Yerleri, El Sanatları ve Festivallere İlişkin Bulgular B GRUBU

Diyarbakır Turistik Öneme Sahip Tarihsel ve Kültürel Yapılara dair katılımcıların cevap vermiş olduğu yüzdeler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. Ortalama ve yüzdelerine dair ifadeler ise aşağıdaki yazıda ifade edilmiştir.

Aşağıdaki tablo katılımcılara yapılan ankette Diyarbakır Turistik Öneme Sahip Tarihsel ve Kültürel Yapılara dair yüzdelerinin alınmasıyla bu değerleri ortalamaları ve yüzdeleri sırasıyla, ilki Diyarbakır Surları 'na bakıldığında 2'si (%1,0) hiç gitmedim, 89'u (%44,5) bazen giderim olarak belirtilmiştir. Asur Kalesi'ne bakıldığında 69'u (%34,5) nadiren giderim, 9'u (%4,5) her zaman giderim olarak belirtilmiştir. Hevsel Bahçeleri 'ne bakıldığında 9'u (%4,5) hiç gitmedim, 82'si (%41,0) bazen giderim, olarak belirtilmiştir. Çay Önü Buluntuları 'na bakıldığında 80'i (%40,0) hiç gitmedim, 9'u (%4,5) her zaman giderim olarak belirtilmiştir. Diyarbakır Hz. Süleyman Camisi'ne bakıldığında 4'ü (%2,0) hiç gitmedim, 78'si (%39,0) bazen giderim olarak belirtilmiştir. Diyarbakır Ulu Cami'ye bakıldığında 6'sı (%3,0) hiç gitmedim, 68'si (%34,0) bazen giderim olarak belirtilmiştir. Diyarbakır Kurşunlu Camisi'ne bakıldığında 77'si (%38,5) nadiren giderim, 14'ü (%7,0) her zaman giderim olarak belirtilmiştir. Şeyh Mutaahhar (Dört Ayaklı Minare) bakıldığında 7'si (%3,5) hiç gitmedim, 72'si (%36,0) bazen giderim olarak belirtilmiştir. Hasan Paşa Hanı'na bakıldığında 4'ü (%2,0) hiç gitmedim, 72'si (%36,0) bazen giderim olarak belirtilmiştir. Sülüklü Han'a bakıldığında 5'i (%2,5) hiç gitmedim, 68'si (%34,0) bazen giderim olarak belirtilmiştir. Deliller Hanı (Hüsrev Paşa Hanı) bakıldığında 60'ı (%30,0) nadiren giderim, 18'i (%9,0) her zaman giderim olarak belirtilmiştir. Kervansarayı bakıldığında 15'i (%7,5) hiç gitmedim, 72'si (%36,0) nadiren giderim olarak belirtilmiştir. Diele Köprüsü (On Gözlü Köprü) bakıldığında 7'si (%3,5) hiç gitmedim 69'u (%34,5) bazen giderim olarak belirtilmiştir. Diyarbakır Malabadi Köprüsü'ne bakıldığında 84'ü (%42,0) nadiren giderim, 8'i (%4,0) her zaman giderim olarak belirtilmiştir. Haburman Köprüsü'ne bakıldığında 98'si (%49,0) hiç gitmedim, 3'ü (%1,5) her zaman giderim olarak belirtilmiştir. İç Kale Çeşmesi'ne bakıldığında 84'ü (%42,0) hiç gitmedim, 5'i (%2,5) sık sık giderim olarak belirtilmiştir. Hatun Çeşmesi'ne bakıldığında 107'si (%53,5) hiç gitmedim, 4'ü (%2,0) sık sık giderim olarak belirtilmiştir. Zinciriye Medresesi Çeşmesi'ne bakıldığında 99'u (%49,5) hiç gitmedim, 6'sı (%3,0) sık sık giderim olarak belirtilmiştir. Ali Paşa Hamamı'na bakıldığında 99'u (%49,5) hiç gitmedim, 3'ü (%1,5) sık sık giderim olarak belirtilmiştir. Melek Ahmet Paşa Hamamı'na bakıldığında 96'sı (%48,0) hiç gitmedim, 2'si (%1,0)

sık sık giderim olarak belirtilmiştir. Zinciriye (Sincariye) Medresesi'ne bakıldığında 94'ü (%47,0) hiç gitmedim, 3'ü (%1,5) sık sık giderim olarak belirtilmiştir. Mesudiyye Medresesi'ne bakıldığında 104'ü (%52,0) hiç gitmedim, 4'ü (%2,0) sık sık giderim olarak belirtilmiştir. Hüsreviye Medresesi'ne bakıldığında 108'si (%54,0) hiç gitmedim, 2'si (%1,0) sık sık giderim olarak belirtilmiştir. Latifiye Medresesi'ne bakıldığında 112'si (%56,0) hiç gitmedim, 2'si (%1,0) sık sık giderim olarak belirtilmiştir. Muslihüddin Lari Medresesi'ne bakıldığında 106'sı (%53,0) hiç gitmedim, 2'si (%1,0) sık sık giderim olarak belirtilmiştir. Ziya Gökalp Müzesi'ne bakıldığında 77'si (%38,5) nadiren giderim, 15'i (%7,5) sık sık giderim olarak belirtilmiştir. Cahit Sıtkı Tarancı Müze Evi'ne bakıldığında 16'sı (%8,0) hiç gitmedim, 72'si (%36,0) bazen giderim olarak belirtilmiştir. Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'ne bakıldığında 70'i (%35,0) nadiren giderim, 20'si (%10,0) her zaman giderim olarak belirtilmiştir. Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesi'ne bakıldığında 13'ü (%6,5) hiç gitmedim, 99'u (%49,5) nadiren giderim olarak belirtilmiştir. Saint Georgi (Kara Papaz) Kilisesi'ne bakıldığında 92'si (%46,0) nadiren giderim, 17'si (%8,5) her zaman giderim olarak belirtilmiştir.

Tablo 12 Diyarbakır'daki Somut Kültürel Miras Unsurlarına Yönelik Katılımcıların Verdikleri Cevapların Frekans, Ortalama ve Standart Sapma Tablosu

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7
Değerler	Hiç gitmedim	Nadiren giderim	Bazen giderim	Sık sık giderim	Her zaman giderim	Ortalama	Standart Sapma
Hasan Paşa Hanı	2,0	23,0	36,0	19,0	20,0	3,3200	1,09710
Diyarbakır Hz. Süleyman Cami	2,0	23,0	39,0	18,0	18,0	3,2700	1,06902
Diyarbakır Ulu Cami	3,0	25,0	34,0	20,5	17,5	3,2450	1,10503
Sülüklü Han	2,5	28,5	34,0	18,5	16,5	3,1800	1,09710
Dicle Köprüsü (On Gözlü Köprü)	3,5	28,0	34,5	18,5	15,5	3,1450	1,10001
Diyarbakır Surları	1,0	24,5	44,5	20,5	9,5	3,1300	,92595
Şeyh Mutahhar	3,5	30,0	36,0	17,5	13,0	3,0650	1,06605

(Dört Ayaklı Minare)							
Hevsel Bahçeleri	4,5	30,5	41,0	16,0	8,0	2,9250	,98193
Cahit Sıtkı Tarancı Müze Evi	8,0	34,5	36,0	10,0	11,5	2,8250	1,09562
Kervansaray	7,5	36,0	36,0	11,0	9,5	2,7900	1,05426
Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesi	6,5	49,5	22,0	10,5	11,5	2,7100	1,11450
Diyarbakır Arkeoloji Müzesi	12,5	35,0	32,5	10,0	10,0	2,7000	1,12531
Ziya Gökalp Müzesi	10,0	38,5	34,5	7,5	9,5	2,6800	1,06926
Deliller Hamı (Hüsrev Paşa Hamı)	19,5	30,0	30,0	11,5	9,0	2,6050	1,18575
Asur Kalesi	20,5	34,5	29,5	11,5	4,5	2,4600	1,07432
Saint Georgi (Kara Papaz) Kilisesi	18,0	46,0	18,5	9,0	8,5	2,4400	1,14145
Diyarbakır Kurşunlu Cami	23,0	38,5	23,5	8,0	7,0	2,3750	1,13172
Diyarbakır Malabadi Köprüsü	29,0	42,0	17,5	7,5	4,0	2,1550	1,05191
Çay Önü Buluntuları	40,0	37,5	13,5	4,5	4,5	1,9600	1,06020
İç Kale Çeşmesi	42,0	37,5	13,5	2,5	4,5	1,9000	1,02727
Haburman Köprüsü	49,0	37,5	8,0	3,5	1,5	1,8050	1,67961
Zinciriye (Sincariye) Medresesi	47,0	36,0	12,0	1,5	3,5	1,7850	,96093
Ali Paşa Hamamı	49,5	33,5	11,5	1,5	4,0	1,7700	,99096
Melek Ahmet Paşa Hamamı	48,0	36,0	11,0	1,0	4,0	1,7700	,97047
Zinciriye	49,5	35,0	9,0	3,0	3,5	1,7600	,98348

Medresesi Çeşmesi							
Mesudiyye Medresesi	52,0	32,5	10,5	2,0	3,0	1,7150	,94777
Muslihüddin Lari Medresesi	53,0	32,5	9,5	1,0	4,0	1,7050	,97092
Hatun Çeşmesi	53,5	32,5	8,5	2,0	3,5	1,6950	,96260
Hüsreviye Medresesi	54,0	31,5	10,5	1,0	3,0	1,6750	,92393
Latifiye Medresesi	56,0	31,5	8,5	1,0	3,0	1,6350	,90879

Tablo 'da ayrıca yerel halkın Diyarbakır'daki Turistik Öneme Sahip Tarihi ve Kültürel yapılarına dair ortalama ve standart sapma değerleri alınmıştır. Bu tabloda 30 önermeye yer verilmiştir. 30 önerme arasında 1,6350 ile 3,3200 en düşük ve en yüksek cevapların değeri verilmiştir. Standart sapma ve ortalamaya göre yerel halkın Diyarbakır'daki turistik öneme sahip tarihi ve kültürel yapılarına vermiş oldukları cevap bazen giderim olarak ifade edilmektedir.

Aşağıdaki tablo Diyarbakır'ın El Sanatlarına dair yerel halkın yüzdeleri tabloda belirtilmiştir. Ortalama ve yüzdeleri ise aşağıdaki yazıda belirtilmiştir.

Diyarbakır el sanatlarından kuyumculuğa bakıldığında kuyumculuk 105'i (%52,5) nadiren alırım, 9'u (%4,5) her zaman alırım olarak belirtilmiştir. İpekçiliğe bakıldığında 109'u (%54,5) hiç satın almadım, 2'si (%1,0) sık sık alırım, her zaman alırım ile alakalı bir yüzdelik ve ortalama belirtilmemiştir. Bakırcılığa bakıldığında 95'i (%47,5) nadiren alırım, 10'u (%5,0) her zaman alırım olarak belirtilmiştir. İpek böcekçiliğine bakıldığında 120'si (%60,0) hiç satın almadım, 1'i (%0,5) her zaman alırım olarak belirtilmiştir. Keçeciliğe bakıldığında 121'i (%60,5) hiç satın almadım, 1'i (%0,5) her zaman alırım olarak belirtilmiştir. Dokumacılığa bakıldığında 111'i (%55,5) hiç satın almadım, 1'i (%0,5) her zaman alırım olarak belirtilmiştir. El Dokuması Halıcılığa bakıldığında 107'si (%53,5) hiç satın almadım, 3'ü (%1,5) her zaman alırım olarak belirtilmiştir.

Tablo 13 Diyarbakır'daki Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarına Yönelik Katılımcıların Verdikleri Cevapların Frekans, Ortalama ve Standart Sapma Tablosu

Değerler	1	2	3	4	5	6	7
Diyarbakır El Sanatları	Hiç satın almadım	Nadiren alırım	Bazen alırım	Sık sık alırım	Her zaman alırım	Ortalama	Standart Sapma
Kuyumculuk	14,5	52,5	22,0	6,5	4,5	2,3400	,95864
Bakırcılık	22,5	47,5	19,5	5,5	5,0	2,2300	1,02094
El Dokuması Halıcılık	53,5	33,0	9,0	3,0	1,5	1,6600	,87649
Dokumacılık	55,5	34,5	8,0	1,5	,5	1,5700	,74692
İpekçilik	54,5	37,5	7,0	1,0	-	1,5450	,67099
Keçecilik	60,5	31,0	6,0	2,0	,5	1,5100	,74341
İpek Böcekçiliği	60,0	32,5	6,0	1,0	,5	1,4950	,70174

Tablo' da ayrıca yerel halkın Diyarbakır'daki El Sanatlarına dair vermiş oldukları cevapların ortalaması ve standart sapması hesaplanmıştır. Bu tabloda 7 önermeye yer verilmiştir. Bu önermeye göre yerel halkın Diyarbakır'daki el sanatlarına vermiş oldukları cevapların ortalamaları 1,4950 ile 2,3400 arası değeri almıştır. Bu ortalamadan yola çıkarak yerel halkın Diyarbakır'daki el sanatlarına vermiş oldukları cevap genel anlamda nadiren alırım olarak geçmektedir.

Aşağıdaki tablo katılımcıların Diyarbakır Mutfağına dair o yüzdelerine yer verilmiştir. Ortalama ve yüzdeleri ise aşağıdaki yazıda ifade edilmiştir.

Diyarbakır Mutfağına dair ilk yemek olan meftuneye bakıldığında 17'i (%8,5) hiç yemedim, 61'i (%30,5) bazen yerim olarak belirtilmiştir. Pıçığa bakıldığında 78'i (%39,0) hiç yemedim, 9'u (%4,5) her zaman yerim olarak belirtilmiştir. Duvaklı Pilav'a bakıldığında 58'i (%29,0) nadiren yerim, 15'i (%7,5) her zaman yerim olarak belirtilmiştir. Nardanaşı 'na bakıldığında 93'ü (%46,5) hiç yemedim, 9'u (%4,5) her zaman yerim olarak belirtilmiştir. Mahlepli Diyarbakır Çöreği 'ne bakıldığında 21'i (%10,5) hiç yemedim, 56'sı (%28,0) her zaman yerim olarak belirtilmiştir.

Tablo 14 Diyarbakır'daki Katılımcıların Diyarbakır Mutfağına Dair Verdikleri Cevapların Frekans, Ortalama ve Standart Sapma Tablosu

Değerler	1	2	3	4	5	6	7
Diyarbakır Mutfağı	Hiç yemedim	Nadiren yerim	Bazen yerim	Sık sık yerim	Her zaman yerim	Ortalama	Standart Sapma
Mahlepli Diyarbakır Çöreği	10,5	17,0	26,0	18,5	28,0	3,3650	1,33065
Meftune	8,5	17,5	30,5	20,5	23,0	3,3200	1,24311
Duvaklı Pilav	28,0	29,0	26,5	9,0	7,5	2,3900	1,19795
Pıçık	39,0	33,0	18,0	5,5	4,5	2,0350	1,09534
Nardanaşı	46,5	29,0	17,0	3,0	4,5	1,9000	1,07507

Tablo' da ayrıca yerel halkın Diyarbakır'a yönelik vermiş olduğu cevapların ortalamaları ve standart hesaplaması alınmıştır. Bu tabloda beş önermeye yer

verilmiştir. Bu 5 önermeye göre yerel halkın Diyarbakır'daki mutfağın lezzetlerinin tatması konusunda vermiş oldukları cevaplar 1,9000 ile 3,3650 arası değerleri ifade etmektedir. Standart sapma ve ortalamaya göre yerel halkın Diyarbakır mutfağına vermiş oldukları genel cevap bazen yerim olarak belirtilmiştir.

Aşağıdaki tablo Diyarbakır Etkinliklerine dair yüzdeler katılımcıların görüşüne göre değerlendirilmiştir. Ortalama ve yüzdeler aşağıdaki yazıda ifade edilmiştir.

Diyarbakır etkinliklerinden Orhan Asena Yerli Oyunlar Festivali'ne bakıldığında 95'i (%47,5) hiç izlemedim, 5'i (%2,5) sık sık izlerim olarak belirtilmiştir. Karpuz Festivali'ne bakıldığında 87'i (%43,5) hiç izlemedim, 2'i (%1,0) sık sık izlerim olarak belirtilmiştir. Murat Şenliğine bakıldığında 119'u (%59,5) hiç izlemedim, 2'i (%1,0) sık sık izlerim olarak belirtilmiştir. Sera Gülane'ye bakıldığında 110'u (%55,0) hiç izlemedim, 2'i (%1,0) sık sık izlerim olarak belirtilmiştir. Nevruz Kutlaması 'na bakıldığında 24'ü (%12,0) hiç izlemedim, 58'i (%29,0) her zaman izlerim olarak belirtilmiştir.

Tablo 15 Diyarbakır'daki Katılımcıların Diyarbakır Etkinliklerine Dair Verdikleri Cevapların Frekans, Ortalama ve Standart Sapma Tablosu

Değerler	1	2	3	4	5	6	7
Diyarbakır'daki Etkinlikler	Hiç izlemedim	Nadiren izlerim	Bazen izlerim	Sık sık izlerim	Her zaman izlerim	Ortalama	Standart Sapma
Nevruz Kutlaması	12,0	18,0	28,0	13,0	29,0	3,2900	1,36941
Karpuz Festivali	43,5	36,5	14,5	1,0	4,5	1,8650	1,00590
Orhan Asena Yerli Oyunlar Festivali	47,5	34,0	12,5	2,5	3,5	1,8050	,99090
Sera Gülane	55,0	31,5	8,5	1,0	4,0	1,6750	,96646
Murat Şenliği	59,5	28,0	8,0	1,0	3,5	1,6100	,93931

Tablo 15' te ayrıca yerel halkın Diyarbakır Etkinliklerine yönelik ortalama ve standart sapma değeri alınmıştır. Bu tabloda 5 önermeye yer verilmiştir. Bu önermeye göre yerel halkın vermiş oldukları cevaplar 1,6100 ile 3,2900 arası değeri almıştır. Ortalamalara ve standart sapmaya göre yerel halkın Diyarbakır etkinliklerine vermiş oldukları genel cevap bazen izlerim olarak geçmektedir.

5.4. Araştırmaya Katılan Yerel Halka İlişkin Anketin İkinci Bölüm Sorularının Güvenirlilik Analizi, Ortalama ve Standart Sapma Tablosu

Diyarbakır, Kültürel Miras Eserlerinin Korunmasına dair yerel halkın değerlendirilmesinin yüzdeleri ve ortalamalarının yapılan değerlendirmeler sonucunda en yüksek ve en düşük ifadeleri şu şekilde ele alınmaktadır. Çevremdeki insanlar,

kültürel değerleri korumam gerektiğini düşünür, ifadesine bakıldığında 75'i (%37,5) kesinlikle katılıyorum, 11' i (%5,5) kesinlikle katılmıyorum şeklinde belirtilmiştir. Yakınlarım benden kültürel mirası korumamı bekler, ifadesine bakıldığında 66'ı (%33,0) kesinlikle katılıyorum, 14'ü (%7,0) kesinlikle katılmıyorum şeklinde belirtilmiştir. Çevremdeki insanlar, kültürel mirası korumam için beni teşvik eder, ifadesine bakıldığında 67'i (%33,5) kararsızım, 20' i (%10,0) kesinlikle katılmıyorum şeklinde belirtilmiştir. Çevremdeki insanlar, kültürel mirası korumaz, ifadesine bakıldığında 100' ü (%50,0) kesinlikle katılmıyorum, 15'i (%7,5) katılıyorum şeklinde belirtilmiştir. Kültürel mirası koruma konusunda toplumsal baskı hissediyorum, ifadesine bakıldığında 130'u (%65,0) kesinlikle katılmıyorum, 11'i (%5,5) katılıyorum şeklinde belirtilmiştir. Kültürel mirası koruyabileceğime dair kendime güvenim var, ifadesine bakıldığında 134'ü (%67,0) kesinlikle katılıyorum, 2'i (%1,0) katılmıyorum şeklinde ifade edilmiştir. Kültürel mirası korumak tamamen bana bağlıdır, ifadesine bakıldığında 63'ü (%31,5) katılmıyorum, 12'i (6,0) katılıyorum şeklinde belirtilmiştir. Kültürel mirası koruma kararı benim kontrolümün dışındadır, ifadesine bakıldığında 65'i (%32,5) kararsızım, 17'i (%8,5) katılmıyorum şeklinde belirtilmiştir. Bundan sonraki süreçte kültürel mirası korumaya çalışacağım, ifadesine bakıldığında 131'i (%65,5) kesinlikle katılıyorum, 5'i (%2,5) kesinlikle katılmıyorum şeklinde ifade edilmektedir. Bundan sonraki süreçte kültürel mirası korumayı düşünmüyorum, ifadesine bakıldığında 176'i (%88,0) kesinlikle katılmıyorum, 4'ü (%2,0) katılıyorum şeklinde belirtilmiştir. Bundan sonraki süreçte kültürel mirası korumak için çaba göstereceğim, ifadesine bakıldığında 137'i (%68,5) kesinlikle katılıyorum, 4'ü (%2,0) kesinlikle katılmıyorum şeklinde belirtilmiştir. Diyarbakır bir şehirden beklentilerimi karşılıyor, ifadesine bakıldığında 112'i (%56,0) kesinlikle katılıyorum, 6'ı (%3,0) kesinlikle katılmıyorum olarak belirtilmiştir. Diyarbakır yaşamayı düşündüğüm ilk 5 şehir içerisinde, ifadesine bakıldığında 137'i (%68,5) kesinlikle katılıyorum, 4'ü (%2,0) katılmıyorum şeklinde belirtilmiştir.

Tablo 17'de Diyarbakır'ın yerel halkına uygulanan bu ölçekte kültürel mirasın korunmasına yönelik ikinci bölümünde 20 soru sorulmuştur. 20 sorudan 14'ü baz alınmıştır. Bu sorular SPSS programında güvenilirlik analizi yapılmıştır. Bu analize göre yerel halkın Diyarbakır'daki kültürel miras eserlerini korumaya yönelik cevapları değerlendirilmiştir.

Güvenirlilik Analizinde elde edilen sonuçların cronbach's alpha ,743 olması, ortalamanın 47, 7750 olması, Variance 59,602 olması ve son olarak standart sapma

ortalaması 7, 72026 olarak değerlendirilmesi, yerel halkın ankete vermiş olduğu cevapların güvenilirlik analizinin, istenilen ortalama vermesi bu ölçeğin güvenilir ve geçerli olduğunu gösterir. Cronbach alfa likert tipli ölçeklerde sıklıkla kullanılmaktadır. Cronbach alfa güvenilirlik sayısal değeri $0 < R^2 < 0.40$ ise güvenilir değil, $0.40 < R^2 < 0.60$ ise düşük güvenilirlikte, $0.60 < R^2 < 0.80$ ise oldukça güvenilir, $0.80 < R^2 < 1.00$ ise yüksek güvenilirlik şeklinde ifade edilip elde edilen veriler sonucunda cronbach's Alpha'nın ,743 çıkması $0.60 < R^2 < 0.80$ arasında olup oldukça güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (Reha, 2013, ss. 848-851)

Tablo 16 Güvenilirlik İstatistikleri ve Ölçek İstatistikleri

Cronbach's Alpha	Standartlaştırılmış maddelere dayalı Cronbach's Alpha	Sayı		Ortalama	Varyans	Standart Sapma	Sayı
,743	,745	14		47,7750	59,602	7,72026	14

Tablo 17 Kültürel Miras Unsurlarının Korunmasına Yönelik Katılımcıların Vermiş Oldukları Cevaplarının Güvenirlik Analizi Ortalama, Yüzde ve Standart Sapma

Değerler	N (Sayı)	Kesinlikle katılmıyor	Katılmıyor	Kararsız	Katılıyor	Kesinlikle katılıyor	Ortalama	Standart Sapma
Bundan sonraki süreçte kültürel mirası korumak için çaba göstereceğim.	200	2,0	2,5	9,0	18,0	68,5	4,4850	,90769
Diyarbakır' da yaşamaktan memnunum.	200	2,5	3,5	7,5	18,5	68,0	4,4600	,95549
Diyarbakır, yaşamayı düşündüğüm ilk 5 şehir içerisinde.	200	4,5	2,0	8,5	16,5	68,5	4,4250	1,03012
Diyarbakır, bir şehirden beklentilerim	200	3,0	5,0	14,0	22,0	56,0	4,2300	1,05958

karşıyor.								
Kültürel mirası koruyabileceği me dair kendime güvenim var.	200	4,0	1,0	11,0	17,0	67,0	4,4200	1,00431
Bundan sonraki süreçte kültürel mirası korumaya çalışacağım.	200	2,5	2,5	12,0	17,5	65,5	4,4100	,96777
Çevremdeki insanlar, kültürel değerleri korumam gerektiğini düşünür.	200	5,5	9,5	30,5	17,5	37,5	3,7200	1,216114
Yakınlarım benden kültürel mirası korumamı bekler	200	7,0	14,5	30,0	15,5	33,0	3,5300	1,27563
Çevremdeki insanlar, kültürel mirası korumam için beni teşvik eder.	200	10,0	18,0	33,5	15,5	23,0	3,2350	1,26800
Kültürel mirası koruma kararı benim kontrolüm dışındadır.	200	14,5	27,0	32,5	8,5	17,5	3,1250	1,27574
Kültürel mirası tamamen korumak bana bağlıdır.	200	19,0	31,5	26,5	6,0	17,0	2,7050	1,31782
Çevremdeki insanlar, kültürel mirası korumaz.	200	50,0	15,5	14,0	7,5	13,0	2,1800	1,44501
Kültürel mirası koruma konusunda	200	65,0	10,0	11,0	5,5	8,5	1,8250	1,31263

toplumsal baskı hissediyorum.								
Bundan sonraki süreçte kültürel mirası korumayı düşünmüyorum	200	88,0	3,5	4,0	2,0	2,5	1,2750	,83839

5.5. Kültürel Miras Unsurlarını Korumaya İlişkin Ölçeğin Faktör Analizi Sonuçları

Toplam 20 ifadeden oluşan ikinci ölçekte 14 ifade kültürel miras unsurlarını korumaya ilişkin olup, tezin sonunda verilen anket formunda da görüleceği üzere “1: Kesinlikle Katılmıyorum”dan “5: Kesinlikle Katılıyorum”a uzanan beşli Likert ölçeği şeklinde tasarlanmıştır. Söz konusu ifadelerle yönelik olarak gerçekleştirilen faktör analizinde, “dışsal farkındalık”, “İçsel Farkındalık”, “toplumsal çevre” ve “Yaşam Memnuniyeti” olarak adlandırılan dört boyutlu bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu dört boyutlu yapı ise varyansın %69’unu açıklamaktadır. Bununla birlikte, yapılan faktör analizinde (14 madde için) Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği %81; Bartlett küresellik test değeri 1299,072 olarak hesaplanmıştır ve istatistiki olarak anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır (Bkz. Tablo 21).

Tablo 18 KMO Örneklem Yeterlilik ve Bartlett Küresellik Testi

KMO ve Bartlett ‘in Testi		
Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Yeterliliğinin Ölçümü.		,811
Bartlett ‘In Küresellik Testi	Yaklaşık. Ki-Kare	1299,072
	Df	78
	Sig.	,000

KMO ve Bartlett Testleri neticesinde Tablo 18’ de görüldüğü gibi ölçeğin faktör analizi için uygun olduğu sonucuna varılmıştır. Sonrasında gerçekleştirilen faktör analizi sonuçlarına göre dörtlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan ilk boyut “Dışsal Farkındalık” boyutudur. Bu boyut altında toplam üç ifade yer almış olup, faktör yükleri incelendiğinde en yüksek faktör yüküne sahip ifadenin “Yakınlarım benden kültürel mirası korumamı bekler” ifadesi olduğu anlaşılmaktadır (0,923). “İçsel Farkındalık” boyutunda ise “Bundan sonraki süreçte kültürel mirası korumak için çaba göstereceğim” (0,841) ifadesi en fazla yük değerine sahip ifade olurken, diğer

boyutlarda sırasıyla toplumsal çevre boyutunda “Kültürel mirası koruma kararı benim kontrolüm dışındadır” ifadesi 0,782 ve yaşam memnuniyeti boyutunda “Diyarbakır, bir şehirden beklentilerimi karşılıyor” ifadesi 0,773 faktör yükü değerleri ile sıralanmaktadır (Bkz. Tablo 19).

Tablo 19 Faktör Analizi Sonuçları

Boyutlar ve İfadeler	Eş Kökenlik	Yük	Oz değer	Varyans (%)	Ortalama	Güvenirlilik
Dışsal Farkındalık						
Yakınlarım benden kültürel mirası korumamı bekler.	,831	,923	3,122	22,3	3,49	,920
Çevremdeki insanlar, kültürel değerleri korumam gerektiğini düşünür.	,875	,902				
Çevremdeki insanlar, kültürel mirası korumam için beni teşvik eder.	,823	,895				
İçsel Farkındalık						
Bundan sonraki süreçte kültürel mirası korumak için çaba göstereceğim.	,734	,841	4,223	30,1	3,46	,621
Bundan sonraki süreçte kültürel mirası korumaya çalışacağım.	,680	,791				
Kültürel mirası koruyabileceğime dair kendime güvenim var.	,670	,752				
Bundan sonraki süreçte kültürel mirası korumayı düşünüyorum.	,400	,492				
Kültürel mirası korumak tamamen bana bağlıdır.	,273	,416				
Toplumsal Çevre						
Kültürel mirası koruma kararı benim kontrolüm dışındadır.	,702	,782	1,352	9,65	2,29	,661
Çevremdeki insanlar, kültürel mirası korumaz.	,731	,715				
Kültürel mirası koruma konusunda toplumsal baskı hissediyorum.	,635	,663				
Yaşam Memnuniyeti						
Diyarbakır, bir şehirden beklentilerimi karşılıyor.	,758	,773	,944	6,74	4,37	,895
Diyarbakır’da yaşamaktan memnunum.	,770	,696				

Diyarbakır, yaşamayı düşündüğüm ilk 5 şehir içerisinde.	,760	,642				
---	------	------	--	--	--	--

Varimax Rotasyonlu Temel Bileşenler Analizi, Açıklanan Toplam Varyans: %68,86

Kaiser-Meyer-Olkin örneklem yeterliliği: %81; Bartlett küresellik testi: X²: 1299,072, s.d.: 78, p

<0.001, Genel ortalama: 3,52; Ölçeğin tamamı için Cronbach Alpha: .743

Ölçek: Kesinlikle Katılmıyorum 2: Katılmıyorum 3: Ne Katılıyorum Ne De Katılmıyorum 4:

Katılıyorum 5: Kesinlikle Katılıyorum

Tablo’ da dört boyutun güvenirlik değerleri (Cronbach Alpha) en düşük 0,621 içsel farkındalık boyutunda ve en yüksek 0,920 dışsal farkındalık boyutunda değişkenlik göstermektedir. Bunun yanı sıra ölçeğin tamamı için Cronbach Alpha değeri ise 0,743 olarak hesaplanmıştır. Tüm bu istatistiki sonuçlar neticesinde, literatürde de belirtildiği gibi ölçeğin güvenilir ve geçerli olduğu söylenebilir (Carmines ve Zeller, 1979; Roberts ve Priest, 2006).

5.6. Araştırmaya Katılan Yerel Halka İlişkin Anketin İkinci Bölüm bazı Sorularının Frekans, Ortalama, Yüzdeler ve Standart Sapma Tablosu

Aşağıdaki tablo Diyarbakır’daki yerel halkın kültürel miras eserlerinin korunmasına dair yüzdeler, ortalama ve standart sapma analizleri verilmiştir. Bu tabloda 187’i (%93,5) çok gereklidir ifadesini kullanmıştır. Bu durumda kültürel miras eserlerinin korunmasının çok gerekli görüldüğü ve bu konuda yerel halkın yoğun bir talebinin olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 20 Kültürel Mirasın Korunması Gerekli Midir?

Değerler	Sıklık	Yüzde	Ortalama	Standart sapma
Çok gereksizdir	1	,5	4,9000	,44834
Gereksizdir	1	,5		
Ne gereklidir ne de gereksizdir	2	1,0		
Gereklidir	9	4,5		
Çok gereklidir	187	93,5		

Tablo 21’de yerel halkın kültürel miras eserlerinin korunmasının önemli olup olmadığına dair yüzdeler tablosu oluşturulmuştur. Bu tabloya göre yerel halkın 180’i (%90) çok önemlidir ifadesini kullanmıştır. Bu yüzde hesaplamalarına göre ölçeğimizde

yerel halkın Diyarbakır'daki kültürel miras eserlerinin korunmasının çok önemli olduğu ifadesi yoğun bir şekilde kullanılmıştır.

Tablo 21 Kültürel Mirasın Korunması Önemli Midir?

Değerler	Sıklık	Yüzde	Ortalama	Standart sapma
Çok önemsizdir	8	4,0	4,7700	,82493
Önemsizdir	-	-		
Ne önemlidir ne önemsizdir	2	1,0		
Önemlidir	10	5,0		
Çok önemlidir	180	90,0		

Tablo 22'de Diyarbakır'daki yerel halkın kültürel miras eserlerinin korunmasının faydalı olup olmasına dair değerleri verilmiştir. Bu değerlere göre yerel halkın 184'ü (%92,0) çok faydalıdır ifadesini kullanmıştır. Bu durumda Diyarbakır'daki yerel halkın kültürel miras eserlerinin korunmasında büyük bir fayda görmektedir diyebiliriz.

Tablo 22 Kültürel Mirasın Korunması Faydalı Mıdır?

Değerler	Sıklık	Yüzde	Ortalama	Standart sapma
Hiç faydalı değildir	5	2,5	4,8250	,69772
Faydalı değildir.	-	-		
Ne faydalıdır ne de faydalı değildir	4	2,0		
Faydalıdır	7	3,5		
Çok faydalıdır	184	92,0		

Tablo 23'te Diyarbakır yerel halkının kültürel miras eserlerini korumanın ne kadar olumlu olup olmadığı ölçülmüştür. Diyarbakır'daki yerel halkın büyük çoğunluğu yani 182'i (%91,0) çok olumludur ifadesini kullanmıştır. Böylece Diyarbakır'daki yerel halkın eserlerin korunmasına dair büyük bir olumlu yaklaşım içerisinde diyebiliriz.

Tablo 23 Kültürel Mirasın Korunması Düşüncesi Olumlu Mudur?

Değerler	Sıklık	Yüzde	Ortalama	Standart sapma
Çok olumsuz	5	2,5	4,8150	,70943

Olumsuz	1	,5		
Ne olumlu ne de olumsuz	2	1,0		
Olumlu	10	5,0		
Çok olumlu	182	91,0		

Tablo 24’te Diyarbakır’daki yerel halkın kültürel miras korunması düşüncesinin heyecan verici olup olmaması yüzdesi verilmiştir. Bu tabloya göre yerel halkın 177’i (%88,5) çok heyecan vericidir yanıtını vermiştir. Böylece Diyarbakır’da yerel halkın büyük bir çoğunluğu eserlerin korunmasının heyecan verici olduğunu düşünüyor demek mümkündür.

Tablo 24 Kültürel Mirasın Korunması Düşüncesi Heyecan Verici Midir?

Değerler	Sıklık	Yüzde	Ortalama	Standart sapma
Çok sıkıcıdır	3	1,5	4,7900	,68428
Sıkıcıdır	2	1,0		
Ne sıkıcıdır ne de heyecan vericidir	6	3,0		
Heyecan vericidir	12	6,0		
Çok heyecan vericidir	177	88,5		

Tablo 25’te yerel halkın kültürel mirasın korunması kolay mı zor mu sorularına vermiş oldukları cevapların yüzdeleri verilmiştir. Bu tabloya göre Diyarbakır’daki yerel halkın 88’i (%44,0) ne kolay ne de zor yanıtını vermiştir. Bu durumda Diyarbakır yerel halkının kültürel miras eserlerinin korunmasına dair bazı kararsız durumlarda kalmış olduklarını söylemek mümkündür.

Tablo 25 Kültürel Mirası Korumak Benim İçin?

Değerler	Sıklık	Yüzde	Ortalama	Standart sapma
Çok kolay	26	13,0	3,1400	1,22798
Kolay	22	11,0		
Ne kolay ne de zor	88	44,0		
Zor	26	13,0		
Çok zor	38	19,0		

Tablo 26’da yerel halkın Diyarbakır’da yaşamaktan memnunluk dereceleri verilmiştir. Bu tabloya göre Diyarbakır’daki yerel halkın 136’ı (%68,0) Diyarbakır’dan yaşamaktan çok memnun olduğu ifade edilmiştir.

Tablo 26 Diyarbakır’da Yaşamaktan Memnuniyet Düzeyi?

Değerler	Sıklık	Yüzde	Ortalama	Standart sapma
Hiç memnun değilim	5	2,5	4,4600	,95549
Memnun değilim	7	3,5		
Ne memnunum ne de memnun değilim	15	7,5		
Memnunum	37	18,5		
Çok memnunum	136	68,0		

Tablolardan yola çıkarak, Diyarbakır’daki yerel halkın kültürel mirasın korunmasına dair birtakım sorular sorularak verilen cevapların ortalamaları ve standart sapma değerleri verilmiştir. Bu tabloda yaklaşık 7 önermeye yer verilmiştir. Bu önermeler 3,1400 ile 4,9000 arası değerlerde verilmiştir. Bu değerlere göre Diyarbakır’da yaşayan yerel halkın büyük çoğunluğu kültürel mirasın korunması gerektiğini ve bu kültürel miras eserlerinin korunmasının önemli olduğuna dair cevapların verildiğini söylemek mümkündür. Yani tabloya göre Diyarbakır’daki yerel halkın büyük bir kesimi kültürel miras eserlerinin korunmasının gerekli olduğu, önemli olduğu, faydalı olduğu, olumlu olduğu heyecan verici olduğu ve kolay olduğunu ifade ederken yerel halkın Diyarbakır’da yaşamaktan çok memnun olduğunu söylemek mümkündür.

5.7. Demografik Değişkenlere Göre Ölçeğe Verilen Puanların Farklılık Testi (ANOVA)

Bu tez çalışmasında, katılımcıların bazı demografik özelliklerine göre ölçeğe varyans analizi olarak bilinen Anova Testi uygulanmıştır. Anova Testi ise değişken sayısının ikiden fazla olduğu durumlarda bağımsız değişkenin aritmetik ortalama değerlerinin birbirinden farklı olup olmadığının tespiti için kullanılır (Girden, 1992; Tabachnick ve Fidell, 2007). Bu bağlamda öncelikle yaş değişkeni noktasında katılımcıların ölçeğe vermiş oldukları puanlara göre faktörler açısından bir farklılık olup olmadığı test edilmiştir. Söz konusu analiz sonuçları tablo 30’da verilmektedir.

Tablo 27 Yaş Değişkenine Göre Anova Testi Sonuçları

Faktörler	Grup		N	Ort.	Std. Sapma	F Değeri	Farklılık
Dışsal Farkındalık	1	18-24	66	3,3636	1,07612	,674	
	2	25-34	70	3,4429	1,01633		
	3	35 ve üzeri	64	3,4857	,81787		
İçsel Farkındalık	1	18-24	66	3,4857	1,07612	,921	0,03 * 3>2>1
	2	25-34	70	3,6111	1,01633		
	3	35 ve üzeri	64	3,8182	,81787		
Toplumsal Çevre	1	18-24	66	3,3857	1,07612	,389	
	2	25-34	70	3,4111	1,01633		
	3	35 ve üzeri	64	3,6142	,81787		
Yaşam Memnuniyeti	1	18-24	66	3,3432	1,09521	1,414	0,02 * 3>2>1
	2	25-34	70	3,5429	1,03432		
	3	35 ve üzeri	64	3,6857	,90787		

Ölçek 1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Ne Katılıyorum Ne de Katılmıyorum, 4:

Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum ***P<0,05**

Tablo 27’de görüldüğü gibi, İçsel Farkındalık ve Yaşam Memnuniyeti boyutlarında yaş değişkeni açısından istatistiki olarak anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır ($P<0,05$). Buna göre yaş arttıkça bireyin kültürel miras unsurlarına yönelik içsel farkındalığı da artmaktadır. Bu sonuç, Shimray ve Ramaiah (2019) tarafından ortaya konulan çalışmanın yaş ile kültürel miras farkındalığı arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı sonucundan ayrılmaktadır. Başka bir deyişle yazarlar yaştan kültürel miras unsurlarına yönelik farkındalık ve söz konusu unsurları koruma noktasında herhangi bir etkinin olmadığı sonucuna varırlarken, bu çalışmada ortaya çıkan sonuç yaş değişkeninin kültürel miras unsurlarını koruma noktasında bir etkisinin olduğu yönündedir. Yine yaşam memnuniyeti boyutunda da yaş değişkeni önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, yaş arttıkça bireylerin yaşam memnuniyeti de artmakta olup, artan memnuniyet düzeyi de kültürel miras unsurlarının korunmasına yardımcı olabilmektedir.

Tek yönlü Anova Testinde dikkate alınan bir başka demografik değişken ise medeni durum olmuştur. Medeni durum değişkeninde kültürel mirası koruma ölçeğine ilişkin yalnızca dışsal farkındalık boyutunda istatistiki olarak anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır (Bkz. Tablo 28).

Tablo 28 Medeni Durum Değişkenine Göre Anova Testi Sonuçları

Faktörler	Grup		N	Ort.	Std. Sapma	F Değeri	Farklılık
Dışsal Farkındalık	1	Evli	77	4,5714	,73321	1,709	0,04* 1>2
	2	Bekâr	123	4,3902	1,06843		
İçsel	1	Evli	77	4,4714	,71291	,824	

Farkındalık	2	Bekâr	123	4,2319	1,03421		
Toplumsal	1	Evli	77	4,3145	,68145	,267	
Çevre	2	Bekâr	123	4,2614	1,0567		
Yaşam	1	Evli	77	4,1562	,68512	,614	
Memnuniyeti	2	Bekâr	123	4,1126	,96548		

Ölçek 1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Ne Katılıyorum Ne de Katılmıyorum, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum * $P<0,05$

Tablo' da anlaşılabacağı gibi, katılımcıların evli ya da bekâr olması yalnızca Dışsal Farkındalık boyutunda anlamlıdır ($P<0,05$). Bu boyutta ortaya çıkan farklılık, evli olanların bekâr olanlara kıyasla kültürel mirasın korunmasında dışsal farkındalığı daha fazla olduğu görülmüştür. Evli olanların hem ailelerine karşı hem de yakın çevrelerine karşı olan sorumluluklarının daha fazla olması ile açıklanabilir. Eşine, çocuklarına, eş, dost ve akrabalarına yönelik sorumlulukları daha fazla olan evli bireyler, kültürel mirasın korunmasında da çevrelerindeki insanların daha fazla etkisinde kalabilmektedirler. Bu noktada özellikle çocuklarına bilinçli olarak kültürel aktarım sağlayabilmek adına, bulunduğu kentteki gerek somut gerekse somut olmayan miras unsurlarını bilmenin evli bireyler adına önemli olduğu çıkarımı da yapılabilir.

Son olarak ise katılımcıların aylık gelirlerine göre kültürel mirası koruma ölçeği boyutlarında istatistiki açıdan anlamlı bir fark olup olmadığı test edilmiştir. Daha sağlıklı bir sonuç alabilmek adına test öncesinde 1800 TL ve altında geliri olanlar tek bir grupta toplanmıştır.

Tablo 29 Gelir Değişkenine Göre Anova Testi Sonuçları

Faktörler	Grup	N	Ort.	Std. Sapma	F Değeri	Farklılık
Dışsal Farkındalık	1 1800 TL ve altı	113	4,4286	,73321	,749	
	2 1801 TL ve üstü	87	4,6123	1,06843		
İçsel Farkındalık	1 1800 TL ve altı	113	4,3456	,71291	,912	
	2 1801 TL ve üstü	87	4,5784	1,03421		
Toplumsal Çevre	1 1800 TL ve altı	113	4,2456	,68145	,348	
	2 1801 TL ve üstü	87	4,4620	1,0567		
Yaşam Memnuniyeti	1 1800 TL ve altı	113	4,0268	,68512	1,023	0,03* 2>1
	2 1801 TL ve üstü	87	4,6754	,96548		

Ölçek 1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Ne Katılıyorum Ne de Katılmıyorum, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum * $P<0,05$

Tablo' da gelir düzeyi değişkeninin yaşam memnuniyeti boyutunda istatistiki olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($P<0,05$). Aylık geliri 1801 TL ve üzerinde olanların diğerlerine göre yaşam memnuniyeti daha fazladır. Diğer bir ifadeyle, gelir düzeyi daha yüksek olanların diğerlerine oranla yaşadıkları kente yönelik memnuniyet düzeylerinin daha yüksek olduğu ve kültürel miras unsurlarını koruma noktasında söz konusu memnuniyetin getirmiş olduğu bir farkındalık ile hareket ettikleri söylenebilir. Öyle ki gerek rekreasyonel faaliyetler ve turizm faaliyetlerine katılım noktasında, gerekse farkındalık noktasında gelirin önemli bir değişken olduğu literatürde de ifade edilmektedir (Orçanlı, Oktay ve Birgören, 2018; Karadeniz, Sarı ve Kabacık, 2018). Dolayısıyla söz konusu bulgu literatür ile benzeşmektedir. Diğer demografik değişkenlere yönelik (cinsiyet, memleket, ikamet edilen yer vb.) yapılan tek yönlü Anova testlerinde ise istatistiki açıdan anlamlı sonuçlara rastlanmamıştır. Bunun temel nedeni ise grup büyüklüklerinin farklılık testi için yetersiz olmasıdır. Nitekim araştırmanın sınırlılıkları başlığında bu durum ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın amacı kültürel değer açısından zengin olan Diyarbakır ili ve bu ilde yaşayan yerel halkın kültürel mirasa yönelik farkındalık düzeyini belirlemektir. Diyarbakır ilinin kültürel miras unsurlarına dair sorulan sorular incelendiğinde ilk olarak bölgenin somut kültürel miras unsurları hakkında sorulara yer verilmektedir. Yerel halkın bölgedeki kültürel miras unsurları içinde yer aldığını düşündükleri kültürel eserler en yüksek katılımlardan en düşük katılıma göre sıralandığını ölçeklerde görmek mümkündür.

Kültürel miras unsurların korunması yerel halkın koruma bilinci ile doğru orantılı olduğundan yerel halkın farkındalık düzeyini belirlemek önemlidir. Bu zamana kadar yapılan araştırmalarda yerel halkın kültürel miras unsurlarına yönelik farkındalık düzeyleri çeşitlilik göstermektedir. Yerel Halkın Kültürel Miras Algısında Farkındalık Düzeyine yönelik varsayımlarda yer alan sorulara aldığımız cevaplar bize yerel halkın kültürel miras algısı ile Diyarbakır'da kalma süresi farkındalığı artırmaktadır. Yani Diyarbakır'da yaşayan biri ile il dışında yaşayan birinin Diyarbakır'daki eserler hakkındaki farkındalık düzeyi arasında bir farklılık olabileceği ihtimalini söylemek mümkündür. Diyarbakır'da yerel halk kültürel miras alanlarını bildiği ancak pek ziyaret etmediği, Diyarbakır mutfağını bildiği bununla birlikte yemeği pek tercih

etmediği sonucuna ulaşılmıştır. Diyarbakır'daki yerel halkın gelir düzeyi artıkça yaşam memnuniyetinde artışı sonucu aslında bize gelirin Diyarbakır'daki el sanatlarını satın alıp almama konusunda da etkili olduğunu tabloda göstermiştir. Yerel halkın el sanatlarını bildiğini ancak gelir düzeyinin düşük olması nedeniyle pek satın alınmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diyarbakır'daki etkinliklerden yerel halkın Nevruz Kutlaması dışında diğer etkinlikleri pek bilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum bize bu festivallerle alakalı bilinçli olmama durumu kültürel miras unsurlarında farkındalık düzeyini etkileyebilmektedir. Aslında yerel halk bu etkinlikleri bilseler de isim olarak bilmediklerini söylemek mümkündür. Her sene düzenlenen Karpuz Etkinliği 'nin kutlanması belki o gün görülmüş izlenmiş olabilir ancak isim olarak Karpuz Etkinliği olduğu bilinmiyor da olabilir. Yerel halkın içinde Karpuz Etkinliği 'nin farklı bir isimle de adlandırılmış olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum daha bilinçli hale gelebilmesi için yerel yönetimlerin Diyarbakır etkinlikleriyle alakalı daha fazla tanıtım ya da reklam yapabilirler. Elde edilen verilere göre yerel halkın tarihi ve kültürel yapılarını bildiğini dolayısıyla bu eserlerin korunması gerektiğini, önemli buldukları, faydalı buldukları görülmüştür. Bu durumda Yerel halkın kültürel miras unsurlarını korumak adına daha çok çaba göstereceklerini söyleyebiliriz. Genellikle Diyarbakır'da yaşama düşüncesi insanların ilk beş il arasında ki değerlendirmede %68'lik kesim katılıyorum ifadesiyle Diyarbakır'da yaşamaktan memnun olduğunu belirtebiliriz.

Yerel halkın kültürel miras unsurlarının korunmasına yönelik katılımcıların vermiş oldukları cevaplarının güvenilirlik analiz sonucunun ,743 olarak ortaya çıkmasıyla bu değerlerin güvenilirlik analizi iyi ve doğru bir şekilde değerlendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Kültürel miras unsurlarını korumaya ilişkin faktör analizi sonuçlarında 20 ifade içerisinde 14 ifade değerlendirmeye alınmıştır. KMO Örneklem Yeterlilik ve Bartlett Küresellik Testinde örneklem yeterliliği %81 olması örneklem yeterliliğinin iyi olduğunu gösterir. Küresellik test değeri yeterli bir sayıda sonuçlanmıştır. Sig değeri $p < 0,001$ 'den küçük olması bu ölçeğin anlamlı olduğunu göstermektedir. Faktör Analizi bu ölçeğe uygun olduğu görülerek kültürel mirasın korunmasına dair yapılan 4 farklı boyutta Eş Kökenlik, Yükleri ve Öz Değerlerine yer verilmiştir. Burada öz değerleri 1'in üzerinde olması önemlidir istenende bu sayıdır.

Demografik değişkenlere göre kültürel mirasın korunması ölçeğinde 4 farklı boyutta Anova testi yapılmıştır. Oluşturulan bu değişkenlerin yaş faktöründe bir etkisi olup olmadığına bakılmıştır. Yaş değişkenine göre İçsel Farkındalık ve Yaşam Memnuniyeti iki boyutta $p < 0,005$ ten küçük olduğu için anlamlı çıkmıştır. Tablo 30'da

3>2>1 şeklinde ifade etmemizdeki neden yaş ilerledikçe içsel farkındalıkta artmaktadır. Aynı şekilde yaş ilerledikçe yaşam memnuniyeti artmaktadır. Medeni duruma yönelik Anova Testinde evli olanlar bekarlara göre dışsal farkındalığı algısı daha yüksektir. Bu durum kültürel miras korunmasında evli katılımcılar bekar katılımcılara göre yakın çevresindeki insanları daha fazla teşvik ettikleri hem ailelerine karşı hem de yakın çevrelerine karşı olan sorumluluklarını daha fazla olması ile açıklanabilir. Gelir değişkenine göre yapılan Anova testi sonucunda gelir artıkça yaşam memnuniyeti artmaktadır. Bu durumda literatürde gelirin önemli bir değişken olduğu ifade edilmektedir. Diğer Demografik Değişkenlere göre (cinsiyet, memleket, ikamet edilen yer vb.) yapılan Anova Testinde istatistik açıdan anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır.

Araştırmalarda elde edilen verilere göre Diyarbakır'daki yerel halkın kültüre miras unsurlarına dair bir farkındalığı olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu farkında olma durumu yeterli görülmemektedir. Çünkü Tarihi, Turistik ve Kültürel Eserler bakımında zengin olan Diyarbakır ili, bu unsurların pazarlanması ya da tanıtılmasına dair faaliyetler konusunda yetersiz olduğu için yerel halkın bilinçlenme ve farkında olma düzeyini etkileyebilmektedir. Bilinç eksikliği ve farkında olmama durumu kültürel miras unsurların korunmasını olumsuz yönde etkileyebilmekte ve önemini azaltabilmektedir. Bu yüzden Diyarbakır'daki yerel halkı bilinçlendirmek ve farkındalık düzeyini daha fazla gündemde tutabilmek için tanıtımların daha yoğun olması gerekmektedir. Ayrıca kültürel miras unsurları koruma bilinci ve farkındalık düzeyi ile alakalı akademisyenlere de görev düşmektedir. Akademisyenler yerel halkın farkındalık düzeyini daha üst seviyelere taşımak için bu konu ile alakalı çalışmalar ve projeler yapabilir ve yaygınlık sağlayabilirler. Bu tip çalışmalar kültürel miras unsurların korunması gerektiği farkındalığını artırmaya yardımcı olacaktır.

Kültürel mirasın korunmasına yönelik faktör analizinde dikkat edilen nokta yerel halkın yaşadıkça içsel farkındalığı artmakta olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu durumda daha genç kuşağında kültürel mirasın farkında olmadığı bunun için İlköğretim ve Lise düzeylerinde her bölgede kültürel miras dersleri ve eğitimi verilebilir. Böylece genç kuşağın farkındalık düzeyi artırılabilir. Dikkat çekilen bir diğer husus ise gelir artıkça yaşam memnuniyetinin arttığı sonucuna ulaşmamız kültürel mirasın korunması açısından önemlidir. Dolayısıyla alt gelir grubundaki kişilerin kültürel miras alanlarına yerel yönetimlerce, İl Kültür Turizm Müdürlükleri tarafından işe alınabilir. Ya da seyyar satıcılar Sosyal Sorumluluk Projeleri kapsamında göreve alınabilir. Sosyal turizm kapsamda ücretsiz alanlar gezdirilebilir, turlar düzenlenebilir ve ücretsiz

etkinlikler yapılabilir. Yerel yönetimler bu yerel halkın farkındalığını artırabilmek adına daha fazla tanıtımlar yapabilir. Yerel yönetimlerdeki Büyük Şehir Belediyeleri ve İlçe Belediyeleri sosyal ekonomik konusunda yoksul kalan yerleri ve kişileri Belediye Yoksulluk Haritasında tespit ederek ekonomik refah sağlanabilir.

Diyarbakır’da yapılan bu araştırma hem yerli halka hem de yabancılara büyük katkı sağlayacaktır. Çünkü yerel halkın bilinçlenme ve farkındalık düzeyine dayalı yapılmış olan bu araştırma ileriki zamanlarda yapılacak çalışma ve araştırmaları destekleyecektir.

KAYNAKÇA

- Aaker, D.A., Kumar, V. ve Day, G.S. (2007). Marketing Research, 9. Edition, John Wiley ve Sons, Danvers
- Abacılar, P. (2008). Doğal ve Kentsel Sit Alanlarında Kültür Turizmi ve Yönetimi: Boğaziçi, Arnavutköy Örneği, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Şehir Planlama Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Acun, F. (2001). “16. Yüzyılda Diyarbakır Şehrindeki Ekonomik Faaliyetler” *1. Bütün yönleriyle Diyarbakır Sempozyumu*, 27-28 Ekim 2000 Ankara Bildiriler Ankara, s.202
- Adil, T. (1997). Diyarbakır Anadolu Tarihinin Taşlara Yazıldığı Kent, Dicle Üniversitesi Basımevi, Diyarbakır
- Agrawal, A. ve Gibson, C.C. (1999). Enchantment and Disenchantment: The Role of Community in Natural Resource Conservation, *World Development*, 27(4), s.629-649.
- Ağaoğlu, A. (2004). Sosyo-Kültürel Miras Turizmi ve Türkiye’den Örnekler. Erişildiği adres: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/33/825/10465.pdf>
- Akbulut, İ. (1998). Diyarbakır, Diyarbakır
- Akipek, S. (2001). “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmenin Değerlendirilmesi” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 50(4), s.13-39
- Akova, O. (2006). Yerel Halkın Turizmin Etkilerini Algılamalarına ve Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2(1), s.1-34.
- Akkuzu, E., Ünal, S. ve Evcin, Ö. (2015). Yükseköğretim Kurumlarında Yaban Hayatı Eğitimi, Önemi ve Karşılaşılan Sorunlar. *Türkiye Ormancılık Dergisi*, 16(1), s.82-85.
- Aksoy, A. ve Enlil, Z. (2012). Kültürel Miras Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar. Anadolu Üniversitesi Yayını, Kültürel Miras Yönetimi Kitabı, Ünite 1, s.2-29.
- Aksoy, A. (2012). Kültürel Miras Yönetimi, T.C. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 978-975-06-1242-8.
- Aksu, R. (2017). Diyarbakır ve Çevresinde Kültür Turizmi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul
- Akpınar, E. (2007). Türkiye’nin Dünya Mirası Listesi’ndeki Yeri ve Yeni Bir Aday Önerisi *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), s.81-106
- Akyüz, E. (2008). Sağlık Turizmi Çerçevesinde Mağara Turizmi: Çankırı İli-Polonya Krakow Bölgesi Örnekleri Karşılaştırmalı Analizi, Uzmanlık Tezi, Kültür ve Turizm

- Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Ankara
- Altıntaş, Y. (2010). Turizm Gelişiminin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2015). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Spss Uygulamalı. (8. Basım), Sakarya Kitabevi, Sakarya
- Andereck, K. L., Valentine, K. M., Knopf, R. C. ve Vogt, C. A. (2005). “Residents Perceptions Of Community Tourism Impacts”, *Annals of Tourism Research*, 32(4), s.1056-1076
- Anonim, (1991). İl Büyük Türkiye Ansiklopedisi I, Milliyet Yayınları, İstanbul, s.335
- Anonim, (2000). Diyarbakir 2000 Kültür Kılavuzu, Diyarbakir, s.9.
- Anonymus ve Kim, H. (2005). Strategies for Sustainable Community Development: “Developing Cultural Resources into Tourism Resources”, Korea Tourism Research Institute, culturelink.or.kr/Doç/Hyongjokim.doc Kore
- Aref, F., Gill, S. S. ve Aref, F. (2010). “Tourism Development in Local Communities: As a Community Development Approach”, *Journal of American Science*, 6(2), s.155-161
- Arioğlu, İ. E. ve Atasoy, A. Ö. (2015). Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Geleneksel El Sanatları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Turkish Studies*, 10(16), s.109-126
- Arslan, R. (1999). “Diyarbakir Kentinin Tarihi ve Bugünkü Konumu”, Müze Şehir Diyarbakir, İstanbul, s.81
- Artun, E. (2005). Halk Kültürlerinin Gelecek Kuşaklara Taşınması <http://turkoloji.cu.edu.tr/Halkbilim/49.php>.
- Aslan, Z. ve Ardemagni, M. (2006). Introducing young people to the protection of heritage sites and historic cites. <[Http://www.iccrom.org/](http://www.iccrom.org/)>
- Aslan, A. (2020). <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/3-bin-yillik-zerzevan-kalesi-unesco-dunya-mirasi-gecici-listesine-girdi/1808190>
- Atasoy, S. (1983). Türkiye'de Müzecilik, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, 6, İletişim yayınları, İstanbul, s.1458-1471
- Atılğan, C. (2016). “Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler Işığında Türkiye’de Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması Üzerine Bir Değerlendirme” *Art-Sanat Dergisi*, 6, s.249-261
- Avcı, T. ve Aşıkoğlu, Ş. (1999). KKTC’de Kültür Turizmi ve İngiliz Turistler Örneği, *Kültür*

Turizmi Semineri, Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi, Turizm ve Otelcilik Programı
Yayınlanmış Bildirileri

- Aytaç, S. ve Bayram, N. (2001). “Üniversite Gençliğinin İş ve Eş Seçimindeki Etkin Kriterlerinin Analitik Hiyerarşi Süreci”,
<https://www.isguc.org/?p=article&id=97&cilt=3&sayi=1&yil>
- Bali, N.R. (1999). “Diyarbakır Yahudileri”, Müze Şehir Diyarbakır, İstanbul, s.368.
- Başgelen, N. (2006). “Müze-i Hümayundan Günümüze İstanbul Arkeoloji Müzeleri”,
Arkeoloji, No:14, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayıncılık, s.114-121
- Besculides, A., Lee, M. E. ve Mccornick, P.J. (2002). Residents ‘Perceptions of The Cultural Benefits of Tourism’, *Annals of Tourism Research*, 29(2), s.303-319.
- Beysanoğlu, Ş. (1985), Diyarbakır'da Gömülü Meşhur Adamlar, Ankara.
- Beysanoğlu, Ş. (1992). Kültürümüzde Diyarbakır, Ankara: San Matbaası.
- Beysanoğlu, Ş. (1996). Diyarbakır Tarihi. Ankara, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayını
- Beysanoğlu, Ş. (1999). “Yezidilik ve Yezidiler”, Diyarbakır Müze Şehir, İstanbul, s.391-400
- Beysanoğlu, Ş. (1999). “Süryaniler”, Diyarbakır Müze Şehir, İstanbul, s.362
- Beysanoğlu, Ş. (2003). Anıtlar ve Kitabeleri ile Diyarbakır Tarihi Akkoyunlardan
Cumhuriyete Kadar, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara
- Bianchi, R.V. ve Boniface, P. (2002). Editorial: the politics of world heritage, *International Journal Of Heritage Studies*, 8(2), s.70-80
- Bizbirlik, A. (2002). 16. Yüzyıl Ortalarında Diyarbakır Beylerbeyliğinde Vakıflar, Ankara
- Bostanzi, C. (2008). “Yunanistan Gümölcine İli Mehrikoz Bölgesindeki Doğum, Sunnet,
Evlenme ve Ölüm ile İlgili Örf ve Adetlerin Sosyolojik Açısından Değerlendirilmesi”,
Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Bruinse, Martin B. ve Hendrik, (2003). Evliya Çelebi Diyarbakır 'de, (Çev. Tansel Güney),
İstanbul
- Burns, P. M. ve Novelli, M. (2006). Tourism and Social Identities: Introduction. *Annals of Tourism Research*, s.1-11.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç, Ç. E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011). Bilimsel
araştırma yöntemleri, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara
- Can, M. (2009). Kültürel Miras ve Müzecilik Çalışma Raporu, Kültür ve Turizm Bakanlığı,
Ankara, Türkiye
- Candaş, K. N., Sagsoz, A., Midilli, S. R., Elmalı, S. D., Özgen, S. ve Al, S. (2009).
Korumanın Tarihsel Gelişimi ve Korunan Tarihi Çevrelerden Örnekler, *Beşinci*

Uluslararası Sinan Sempozyumu, Edirne

- Carmines, E. G. ve Zeller, R. A. (1979). Reliability and validity assessment (Vol. 17). London, Sage Publications
- Cengiz, E. ve Kırkbir, F. (2007). “Yerel Halk Tarafından Algılanan Toplam Turizm Etkisi ile Turizm Desteği Arasındaki İlişkiye Yönelik Yapısal Bir Model Önerisi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, s.19-37
- Chaskin, R. J., Brown, P., Venkatesh, S. ve Vidal, A. (2001). Building Community Capacity. Routledge: New York.
- Cooper, D.R. ve Schindler, P.S. (2003). Business research methods, Mc graw hill: singapore
- Choi, H.S. ve Sırakaya, E. (2005). “Measuring Residents Toward Sustainable Tourism: Development of Sustainable Tourism Attitude Scale”, *journal of Travel Research*, 43(4), s.380-394.
- Churchill, G. A. (1991). Marketing Research Methodological Foundations, 5. Edition The Dryden Press International Edition, Orlando
- Çağlayan, S., Korkmaz, M. ve Öktem, G. (2014). “Sanatta Görsel Algının Literatür Açısından Değerlendirilmesi”, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 3(1), s.160-173
- Çal, H. (2010). Türkiye’nin Kültürel Mirası Konusundaki Tutumu, *Türk Yurdu Dergisi*, XXX/270, s.24-28
- Çalışkan, C. (2011). Sürdürülebilir Turizm Gelişiminin Nesiller Arası Etki Boyutunun Algılanması: Alanya Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay
- Çalışkan, S. (2009). Tarihi Konut İşletmeciliği ve Kültür Turizmi İlişkisi Beypazarı Örneği, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Çalışkan, U. ve Tütüncü, Ö. (2008). Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri ve Kuşadası İlçesi Uygulaması, *Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi*, Antalya, s.127-148.
- Çekül Vakfı, (2010). Yerelleşmeye doğru: 1983-2000, Yerelden Ulusala Ulusaldan Evrensele Koruma Bilincinin Gelişim Süreci, Çekül Vakfı Yayını, İstanbul
- Çelebi, E. (2003). Evliya Çelebi Diyarbakır ‘de / Evliya Çelebinin Diyarbakır / der. Martin van Bruinessen and Hendrik Boeschoten; (çev. Tansel Güney), İletişim Yayınları, İstanbul
- Çelebi, E. (2004). Seyahatname, İstanbul

- Çelebi, E. (2001). Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi, (Haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman), Yapı Kredi Yayınları, (1. Baskı) İstanbul
- Çelik, D. ve Yazgan, M. E. (2007). Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihi Çevre Korumaya Yönelik Yasa ve Yönetmeliklerin İrdelenmesi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 9 (11)
- Çelikkanat, N. (2015). Yerel Halkın Turizme Bakış Açısı: Bodrum İlçesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Çelik, Y. (1995). XIX. Yüzyılın ilk Yarısında Diyarbakır, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara
- Çengelci, T. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Yeri, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25 (1), s.185-203
- Çetin, T. (2010). Cumalı Kızık Köyünde Kültürel Miras ve Turizm Algısı, Milli Folklor *Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 87, s.181-190.
- Çidam, F. B. (2007). Diyarbakır Kent Dokusunun Turizm ve Rekreasyon Kaynaklarının Peyzaj Mimarlığı Açısından Değerlendirilmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara
- Çoban, A. (2010). Türkiye'de Yerel Yönetimler ve Çevreyi Korumaya Yönelik Politikaları: Vaka Analizleri ve Konya-Selçuklu Belediyesinde Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde
- Çoğalmış, İ. (2019). “Yerel Halkın Sürdürülebilir Turizm Algılarının Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi Tutumları Üzerine Etkisi: Ayder Üzerine Bir Araştırma” Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli
- Çulpan, C. (2002). Türk Taş Köprüleri Orta Çağ'dan Osmanlı Devri Sonuna Kadar, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul
- Dal, N. (2008). Kuşadası'nda Kıyı Kullanımı ve Turizmin Çevresel Etkileri Üzerine Yerel Halkın Tutumları, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın
- Darkot, B. (1945). “Diyarbakır”, İA III, İstanbul, s.601
- Dedehayır, H. (2008'a). Bursa Kent Müzesi, Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik, 15, s.46-49.
- Değer, M. (2009). Annemin Diyarbakır Yemekleri, Pasifik Ofset, İstanbul, s.18-184.
- Değirmenci, B. (2017). “Sürgün, Yorgun, Kaygılı ve Kırgın Konak: Cemil Paşa Konağı” Bianet
- Demirci, G. (2019). “Kültürel Mirasın Aktarılmasında ve Korunmasında Yerel Toplumun

- Etkisi: Bergama Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya
- Dinçer, İ. ve Ertuğrul, F. S. (2000). Kültürel Mirasın Korunması ve İstanbul İlindeki Tarihi Yapıların Turizm Amaçlı Kullanımı Üzerine Bir Deneme, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11, Ankara
- Diyarbakır Valiliği, (1995). “2000’e Beş Kala Diyarbakır” Dicle Üniversitesi Basımevi, Diyarbakır
- Diyarbakır Valiliği İl Turizm Müdürlüğü, (1997). “Diyarbakır İl Turizm Envanteri” Diyarbakır
- Doğaner, S. (2003). Miras Turizminin Coğrafi Kaynakları ve Korunması İzmir, *Coğrafi Çevre Koruma Turizm Sempozyumu*, Bildiri Kitabı, s.1-14
- Doğu, C. (1995). “Diyarbakır EI Sanatları”, Diyarbakır Özel Sayısı Kültür ve Sanat 28, Ankara, s.65-66
- Dudley, N. ve Philips, A. (2006). Forests and Protected Areas: Guidance on the Use of the IUCN Protected Area Management Categories. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK. X+58 pp.
- Duran, E. (2013). Yerel Halkın Sürdürülebilir Turizm Gelişimine Yönelik Tutumları: Bozcaada örneği, *Uluslararası Hakemli Beşerî ve Akademik Bilimler Dergisi*, 2 (3), s.76-94.
- Eke, F. ve Özcan, Ü. (1988). “Tarihî Dokunun Korunması ve Uluslararası Deneyimler”, *Mimarlık Dergisi*, 2, Ankara, s.34-35
- Ekici, M. (2000). Halk, Halk Bilimi ve Halk Bilgisi Üzerine Bir Deneme, *Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, Bahar (45), s.2-8.
- Ekinci, O. (2003). Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması, G. Tarı (Editör), *Kültürel Açından Avrupa Birliğine Yaklaşım Sempozyumu* (22–24 Kasım 2001), İstanbul: Ofset Filmcilik Matbaacılık Sanayi ve Ticaret A.Ş., s.233-242.
- Enlil, Z. (2012). Kültürel Miras yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar, Anadolu Üniversitesi Yayını, Kültürel Miras Yönetimi Kitabı, Ünite 1, s.2-29
- Erdem, A. (2017). Turizm Faaliyetlerinin Yerel Halk Tarafından Nasıl Algılandığının Tespitine Yönelik Bir Çalışma: Kayseri Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Kayseri
- Erdur, O. ve Duru, G. (2013). “Yeni Arkeoloji” den “Türkiye’de Eleştiriye Güven Arşidükle Bir Söyleşi” Arkeoloji: Niye, Nasıl, Niçin, s. 275-289.

- Ersezgin, A., Nermin, B. ve Meral, S. (2002). Türkiye'de Tarihi Kentlerin Korunmasında Yerel Yönetimlerin Sorumlulukları ve Yeri, *Türkiye 'de Tarihi Kent Yapılarının Korunması ve Geleceğe Taşınması Sempozyumu*, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, s.61-68.
- Eyice, S. (1990). Müzeciliğimizin Başlangıcı ve Türk-İslam Müzeleri, *Müze/Museum* s.5-8, ed. İnci Bayburtluoğlu, 2-3, Temmuz 1989-Haziran 1990.
- Filiz, A. (2017). Yerel Halkın Turizme Yönelik Algı ve Tutumlarının Turizm Gelişim Yaklaşımları Kapsamında Değerlendirilmesi: Mazı Köyü- Türk bükü Karşılaştırmalı Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Gegez, A. E. (2010). Pazarlama Araştırmaları, (3. Baskı), Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul
- Genç, K. ve Şengül, S. (2015). “Kültürel Miras Turizmine Yönelik Yerel Halkın Görüşlerinin Ortaya Çıkarılması: Mudurnu Ölçeğinde Bir Araştırma”, *16. Ulusal Turizm Kongresi*, Çanakkale, s.218-237.
- Gerçek, F. (1999). Türk Müzeciliği, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Giritlioğlu, İ., Armutçu, B. ve Düzgün, M. (2016). Geleneksel Gaziantep Mutfağının Kuşaklararası Bilinirliğine Yönelik Bir Araştırma, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(17), s.126-138.
- Girden, E. R. (1992). Anova: Repeated measures (No. 84), London, Sage Publications.
- Göyünç, N. (1999). “Diyarbakir”, *DİA*, İstanbul, s.472.
- Gullion, C., Augoustis-Hji, H. S., Fu, Y. Y. ve Lee, S. (2015). Cultural Tourism Investment and Resident Quality of Life: A Case Study Of Indianapolis, Indiana, *International Journal of Tourism Cities*, 3(1) s.184-199.
- Gunn, A.C. ve Var, T. (2002). *Tourism Planning, Basics, Concepts, Cases* (4th ed.). New York: Routledge Taylor and Francis Group.
- Gül, G. ve Satar, İ. (2015). Türkiye’de Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında Kültür Turizminin Önemi, *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, 15-17 Ekim 2014, Hopa-Artvin, s.1074-1090
- Gülcan, B. (2010). “Türkiye’de Kültür Turizminin Ürün Yapısı ve Somut Kültür Varlıklarına Dayalı Ürün Farklılaşma İhtiyacı”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2(1), s.99-120.
- Gündüz, O. (2012). Uluslararası Burslu Öğrencilerin Türkiye’de Eğitim Görme Beklentileri ve Kariyer Hedefleri, Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık, Yurtdışı Türkler ve Akraba

- Topluluklar Başkanlığı, Ankara.
- Güneş, E. ve Alagöz, G. (2018). “Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Kültürel Miras Tutumları Üzerine Bir Araştırma”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(29), s.753-777.
- Güneş, N. (2014). Yerel Halkın Turizm Algısı ve Turizme Katılımı: Antalya Konyaaltı ve Kepez İlçesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Gürbüz, A. K. (1999). Piyasa Ekonomisi ve Kültür Turizmi, *Kültür Turizmi Semineri*, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Safranbolu Meslek Yüksek Okulu Turizm-Otelcilik Programı Yayınlanmış Bildirileri, s.7-20.
- Gürbüz, A. K. (2002). Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma, *Teknoloji Dergisi*, (1-2), s.49-59
- Gürpınar, E. (2011). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Üzerine, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (23-24), s.185-193. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusiyyasal/issue/610/6155>
- Güven, V. N. (2006). Uygulamalı Halkbilimi Açısından Antalya ve Çevresi Kültür Turizmi ve Kültür Animasyonları, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Harvey, D.C. (2001). Heritage Past and Heritage Present: Temporality, meaning and the scope of heritage studies, *International Journal of Heritage Studies*, 7(4), s.319-338
- Hayta, A. B. (2009). Sürdürülebilir Tüketim Davranışının Kazanılmasında Tüketici Eğitiminin Rolü, *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), s.143-151
- Hereduc, (2005). Heritage in the classroom: A practical manuel for teachers, Web: <http://www.hereduc.net/hereduc/>
- Howard, P. (2003). Heritage: Management, interpretation, identity, New York: Continuum
- Huang, Y. H. ve Steward, W. P. (1996). Rural tourism development: shifting basis of Community solidarity, *Journal of Travel Research*, 36(4), s.26-31
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.826.9520&rep=rep1&type=pdf>.
- İKSV (İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı) (2016). Yerel Yönetimler İçin Kültürel Planlama, Ofset Yapımevi, İstanbul.
- İlhan, M. M. (1989). “Studies in the Medieval History of Diyarbekir Province: Some Notes on the Sources and Literature”, *Belleten*, 20, Ankara, s.199-236.

- İlter, F. (1978). Osmanlılara Kadar Anadolu Türk Köprüleri, Ankara Karayolları, n.244, s.306
- İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (İSMEP), (2014). Rehber Kitabı, İstanbul.
- İşçi, C., Güzel, B. ve Ataberk, E. (2018). “Mekâna ve Yerel Halka Bağlılık, Kültürel Mirasa Yönelik Tutumu Etkiler Mi?”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(40), s.583-605.
- İzgoer, A. Z. (1999). Diyarbakir Salnameleri (1869-1905), 3, İstanbul
- IUCN, (1998). United Nations List of Protected Areas, Gland- Switzerland
- Ivanovic, M. (2008). Cultural Tourism, USA: Juta & Company Ltd.
- Jafari, J. (2001). The Scientification of Tourism. In Hosts and Guests Revisited: Tourism Issues of the 21st century, Edited by Valene L. Smith and Maryann Brent, Elmsford, Cognizant Communication Corporation, New York
- Jurowski, C., Uysal, M., ve William, D.R. (1997). “A Theocetical Analysis of Host Resident Reactions to Tourism”, *Journal Of Travel Research*, 36(3), s.3-11
- Jurowski, C.A., ve Gursoy, D. (2004). “Distance Effects on Resident’ attitudes Toward Tourism”, *Annals of Tourism Research*, 25(4), s.355-370
- Kamacı, E. (2014). “2863 Sayılı KTVKK’nın Uluslararası Yasal Düzenlemeler Bağlamında Değerlendirilmesi”, *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 31(2), s.1-23.
- Karabaşa, S. (2009). "T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Somut Olmayan Kültürel Miras Çalışmaları", Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması, Temel Belgeler, Ankara, s.97-112.
- Karadeniz, C. B., Sarı, S. ve Kabacık, M. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Ordu İlinin Doğal ve Kültürel Turistik Çekiciliklerine İlişkin Farkındalık ve Deneyimleri, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), s.667-684
- Karadoğan, S. ve Kuzucuoğlu, C. (2017). Diyarbakır Hevsel Bahçeleri ve Dicle Nehri: Arazi Değişimlerinin Jeomorfolojik Kayıtları, Türkiye Jeoloji Bülteni, 60 (1), s.63-76. DOI: 10.25288/tjb.297819
- Karakaş, A. ve Şengül, H.Ş. (2017). Yerel Halkın turizm Faaliyetlerine Yönelik Tutumları, *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 8(15), s.183-202
- Karasar, N. (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yayıncılık, Ankara
- Karen, S. J. (1987). "The Illicit Movement of Art and Artifact: How Long Wi/I the Art Market Continue to Benefit from Ineffective Laws Governing Cultural Property?" in

- Brooklyn J. Int'l L, vol. 13, s.65.
- Kavruk, H. (2004). Köy ve Mahalle: Yerleşim ve Yönetim Birimi, Cem Yayınevi, İstanbul
- Kayıhan, K. ve Tönük, S. (2011). Sürdürülebilirlik Bilincinin İnşa Edileceği Binalar Olma Yönü ile Temel Eğitim Okulları, *Politeknik Dergisi*, 14(2), s.163-171.
- Kaypak, Ş. (2010). Ekolojik Turizmin Sürdürülebilirliği, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(2), s.93-114.
- Keleş, R. (2014). Kültürel Mirasın Yaşatılması ve Sürekliliği, Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik, Tarihi Kentler Birliği, 40, s.15-18.
- Kibar, F. (2020). “Türkiye’nin En Popüler 199 Tarihi Yeri”, Türkiye'nin Tarihi Yerleri, En Popüler 199 Tarihi Eseri | Biletbayı Blog.
- Kinnear, T. C. ve Taylor, J. R. (1996). Marketing Research An Applied Approach, International Edition, McGraw Hill.
- Kiper, P. (2004). Küreselleşme Sürecinde Tarihsel Kültürel Değerlerin Korunması: Türkiye, Bodrum örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kıvançer, E. (2011). Diyarbakır Süryani Kadim Meryem Ana Kilisesi’ne Ait Tekstil Üzerine Doğal Boyalarla Yapılmış Dini Resimlerin (ikonaların) Restorasyon ve Konservasyon Uygulamaları, *Uluslararası Katılımlı XV. Orta çağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, Anadolu Üniversitesi-Eskişehir, 19-21 Ekim 2011
- Kızılırmak, İ. (2006). Türkiye’de Düzenlenen Yöre Etkinliklerin Turistik Çekicilik Olarak Kullanılmasına Yönelik Bir İnceleme, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, s.181–196.
- Ko, D.W. ve Stewart, W.P. (2002). “A Structural Equation Model of Resident’s Attitudes for Tourism Development”, *Tourism Management*, 23, s.521-530
- Korkusuz, M. (2003). Seyahatnamelerde Diyarbekir, Kent Yayınları, İstanbul
- Kozak, M. (2015). Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yazım ve Yayım Teknikleri (2. Basım), Detay Yayıncılık, Ankara, s.111
- Kozak, N., Akoğlan, M. ve Kozak, M. (1997). Genel Turizm İlkeler ve Kavramlar, Detay Yayıncılık, Ankara
- Kozak, N., Tören, E. ve Demiral, N. (2012). Eskişehir’in Kültürel Miras Varlıklarının Korunmasında Kamu Kurumlarının Rolü, *Aksaray Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), s.69-88.
- Koroğlu, Ö., Yıldırım, H. U. ve Avcıkurt, C. (2018). Kültürel Miras Kavramına İlişkin Algıların Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi, *Turizm Akademik Dergisi*, 5(1), s.98-

113.

- Kurgun, H. ve Yumuk, Y. (2012). Yöresel El Sanatlarının Kültürel Turizmin Gelişimindeki Rolü: Görece (Boncuk köy) ve Nazar köy Örnekleri, *International Journal of Social and Economic Sciences*, 3(1), s.27-32.
- Kurt, S. U. (2019). Kültür Bakanlığı Dünya Miras Listesi, UNESCO Dünya Belleği Programı, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miraslar, UNESCO Dünya Mirası Listesinde Türkiye, Yaratıcı Şehirler Ağı, www.dogrulukpavi.com
- Kuter, N. ve Ünal, E. H. (2009), Sürdürülebilirlik Kapsamında Eko turizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri, Kastamonu Üniv., *Orman Fakültesi Dergisi*, 9 (2), s.146-156 nkuter@karatekin.edu.tr
- Kuvan, Y. (2000), Doğal Kaynak Yönetiminde ve Ormancılıkta Ekosistem yönetimi Yaklaşımı, Orman ve Av, Türkiye Ormancılar Derneği, 5(77), s.4-14.
- Külcü, Ö. T. (2015). Kültürel Miras Kavramının Eğitim Açısından Önemi, *Akademia Disiplinler arası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1, s.27-32
- Lepp, A. (2007). “Residents” Attitudes towards Tourism in Bigodi Village, Uganda”, *Tourism Management*, 28, s.876-885
- Levent, Y. S. (2011), “Kültür Mirasına İlişkin Koruma Politikaları ve Uygulamalarında Kamu Yararı İlkesi”, *Toplum ve Demokrasi*, 11, s.115-132
- Levine, M. A., Britt, K. ve Delle, J. (2005). Heritage Tourism and Community Outreach: Public Archaeology at the Thaddeus Stevens and Lydia Hamilton Smith Site in Lancaster, Pennsylvania, USA, *International Journal of Heritage Studies* 11(5), s.399-414
- Lim, R. (2009). Doğu ve Güneydoğu’ya Farklı Bir Bakış, Diyarbakır
- Lowenthal, D. (2005). Natural and Cultural Heritage, *International Journal of Heritage Studies*, 11 (1), s.81-92
- Madran, E., ve Özgönül, N. (2011). Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara
- Madran, E. (2009). “Tarihi Osmanlı’dan Günümüze Tarihi Çevre Tavırlar, Düzenlemeler” Matsa Basımevi, Ankara, s.6
- Makas, M. (2004). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Korumada Yerel Yönetimlerin Yeri ve Önemi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Malhotra, N. K. (2004). Marketing Research an Applied Orientation, 4. Edition, Pearson Prentice Hall, New Jersey

- Mancini, J., Bowen, G. L. ve Martin, J. A. (2003). Community Capacity, *Encyclopedia of Primary Prevention of Health Promotion*, 8(2), s.319-330,
https://www.academia.edu/14645545/Community_Capacity?auto.
- Mansuroğlu, S. (2006). Turizm Gelişmelerine Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Akseki/Antalya Örneği, *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 19, s.35-46.
- Marton, F. ve Booth, S. (2009). Learning and awareness New York, London: Routledge.
- Meydan Uygur, S. ve Baykan, E. (2007). “Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri”, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, s.30-49.
- Mcdoughal, G. ve Munro, H. (1987). Scaling and Attitude Measurement in Tourism and Travel Research. In J.R.B. Richie and C. Goeldner Travel Tourism and Hospitality Research. New York: Wiley
- Mckercher, B. ve Cros, H. (2002). Cultural Tourism, The Partnership Between Tourism And Cultural Heritage Management, New York: The Hawort Pres.
- Muganda, M., Sirima, A. ve Ezra, P. M. (2013). The Role of Local Communities in Tourism Development: Grassroots Perspectives from Tanzania, *Journal of Human Ecology*, 41(1), s.53-66. <http://www.krepublishers.com/02-Journals/JHE/JHE-410-000-13-Web/JHE-41-1-000-13-Abst-PDF/JHE-41-1-053-13-2328-Sirima-A/JHE-41-1-053-13-2328-Sirima-A-Tx> [7]. Pmd.Pdf.
- Munjeri, D. (2004). Tangible and Intangible Heritage: from Difference to Convergence, *Museum International*, 56 (1/2), s.12-20.
- Mumcu, A. (1969). Eski Eserler Hukuku ve Türkiye, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26(3), s.45-78.
- Nakip, M. (2006). Pazarlama Araştırmaları Teknikler ve (SPSS Destekli) Uygulamalar, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Nişancı, Z. N. (2012). Toplumsal Kültür-Örgüt Kültürü İlişkisi ve Yönetim Üzerine yansımaları, *Journal of Life Sciences*, 1(1).
- Nuryanti, W. (1996). “Heritage and Postmodern Tourism”, *Annals of Tourism Research*, 23(2), s.249-260
- Nyaupane, G. P. ve Timothy, D. J. (2010). Heritage awareness and appreciation among Community residents: Perspectives from Arizona, USA. *International Journal of Heritage Studies*, s.225-239.
- Orçanlı, K., Oktay, E. ve Birgören, B. (2018). Kış Sporları Merkezlerine Farkındalık Algısının Oluşmasını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Erzurum İli Örneği, *Sosyal*

Bilimler Araştırma Dergisi, 7(3), s.1-19

- Orman Bakanlığı, (1999). Rio'dan Bugüne Uluslararası Ormancılık Diyalogu, ARA Çalışma Grubu Toplantısı, Antalya
- Ortaçesme ve Ark. (1998). Dünyada ve Türkiye'de Doğa Koruma Politikalarının Gelişimi *Cumhuriyetimizin 75. Yılında Ormancılığımız Sempozyumu*, Orman Fakültesi, İstanbul, Bildiriler Kitabı, s.649-666
- Öcal, O., Özay, Y. ve Tacar, P. (2009). "Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültürel İfade Çeşitliliği", *Milli Folklor* 82 (Yaz 2009), s.6-12.
- Ökmen, M. ve Parlak, B. (2013). Kuram ve Uygulamada Yerel Yönetimler (3.Baskı), Orion Kitabevi, Ankara
- Ömeroğlu, C. (2006). Antakya Kentinin Özgünlüğü ve Günümüz Koruma Sorunlarının Antakya Kentsel Sit Alanında İrdelenmesi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Önder, Ö. (2013). Yerelleşme ve Yerel Demokrasinin Güçlendirilmesi Bağlamında Yerel Katilim, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(18), s.311-326.
- Örücü, M. Ç. (2015). Sürdürülebilir Eğitimde Yükseköğretimin ve Psikolojik Danışman Eğitiminin Rolü ve Önemi, *Ekev Akademi Dergisi*, (63), s.231-242.
- Öter, Z. (2010). Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi, *Milli Folklor, Üç Aylık Uluslararası Kültür Araştırmalar Dergisi*, 11(86), 22, s.174-185.
- Öter, Z. ve Ünal, E. (2011). Somut Olmayan Kültürel Miras ve Turizm Etkileşiminin Beypazarı İlçesinde Yerel Ekonomiye Katkıları, *International Journal of Contemporary Tourism Research*, s.1-17
- Özaltın, T. G. ve Türker, A. (2014). "Yerel Halkın Turizm Etkilerini Algılama Düzeyi Turizm Desteğini Nasıl Etkiler: Dalyan Destinasyonu Örneği", *Electronic Journal of Vocational Colleges*, s.81-98.
- Özcelik, M. (2011). Diyarbakır Merkez Maddi Kültür Varlıkları, Diyarbakır Dicle Üniversitesi, Diyarbakır
- Özdemir, D. (2005). "Kent Merkezinde Kültür Eksenli Bir Dönüşüm Projesi: Temple Bar, Dublin" *Arredamento Mimarlık*, 3, s.98-105.
- Özdemir, D. (2005). Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunmasına Kısa Bir Bakış Planlama, 31, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını
- Özdemir, M.A.ve Kervankıran, İ. (2011). "Turizm ve Turizmin Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Örneği", *Marmara Coğrafya*

- Dergisi*, 24, s.1-25.
- Özdemir, N. (2009). “Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri ile Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi”, *Milli Folklor Dergisi*, 84, s.81
- Özer, M. A. (2012). Bir Modern Yönetim Tekniği Olarak Algılama Yönetimi ve İç Güvenlik Hizmetleri, *Karadeniz Araştırmaları*, 33, s.147- 180
- Özgen, A., Özgen, H. ve Aytekin, H. (2004). Taşlar ve Düşler, Diyarbakır
- Özkasım, H. ve Ögel, S. (2005). Türkiye’de Müzeciliğin Gelişimi, *İTÜ Dergisi/b*, Sosyal Bilimler, 2/1, s.96-102
- Özkerem, A. ve Zeren, H. E. (2009). *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, s.229-247
- Özkök, F. ve Gümüş, F. (2009). Sürdürülebilir Turizmde Bilginin Önemi, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(1), s.51-71
- Özköse, A. (1999). Dünya Mirası Kentlerinde Kültürel Turizm ve Safranbolu, *Kültür Turizmi Semineri*, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Safranbolu Meslek Yüksek Okulu Turizm-Otelcilik Programı Yayınlanmış Bildirileri, s.1-5.
- Özlem, D. (2008). Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul
- Özmen, M. (2007). Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri: Akçakoca Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Akçakoca
- Pasinli, A. (2002). Türkiye Müzeleri, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Pekşen, Y., Güneş, E. ve Selçuk, B. (2019). “Kültürel Miras Turizmi Değerlerinin Korunması ve Sürdürülebilirliği Kapsamında Yerel Halkın Tutumu: Cumalı Kızık Örneği”, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(3), s.350-368
- Prentice, R. C., Witt, S. F. ve Hamer, C. (1998). Tourism as experience: The case of heritage parks, *Annals of Tourism Research*, 25, s.1-24
- Reha, A. (2013). Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Yöntemler, Detay Yayıncılık (4.Baskı), s.848-851
- Roberts, P. ve Priest, H. (2006). Reliability and validity in research, *Nursing standard*, 20(44), s.41-46.
- Ruggles, F. D. ve Silverman, H. (2009). “From Tangible to Intangible”, Ruggles, Fairchild D. ve Helaine Silverman, *Intangible Heritage Embodied* (London: Springer), s.1-14.
- Sargın, S. (2005). “İsparta’da Kentsel Koruma” *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14, s.251-282.
- Santos, C. ve Buzinde, C. (2007). “Politics of Identity And Space: Representational Dynamics”, *Journal of Travel Research*, 45(3), s.322-332.
- Sarı, İ. (1996), Şehrimiz Diyarbakır, İstanbul.

- Sayers, R. (2006). Principles of awareness-raising for information literacy, a case study. Bankok: UNESCO
- Scherl, L. M. ve Edward, S. (2007). Tourism, indigenous and local communities and protected areas in developing nations. In Bushell, R. and Agles, P. F. J. (ed.). Tourism and protected areas: benefits beyond boundaries (pp.71-88). United kingdom: athenaeum press, gateshead.
- Sekaran, U. (2000). Research methods for business: A skill-building approach. John Wiley & Sons.
- Sevim, A. (1969), Diyarbekir Bölgesinin Büyük Selçuklu Topraklarına Katılması", *Tarih Dergisi*, 23, İstanbul, s.299-307.
- Shaw, W. (2003). Possessors and Possessed: Museums, Archaeology, and the Visualization of History in the Late Ottoman Empire Ewing, NJ, USA: University of California Press
- Sheldon, P. J. ve Abenoja T. (2001). Resident Attitudes in a Mature Destination: The Case of Waikiki, *Tourism Management*, 22, s.435-443.
- Silverman, H. ve Ruggles, D. F. (2007). Cultural Heritageand Human Rights, H. Silverman & D.F. Ruggles (Eds.), Cultural Heritageand Human Rights in (pp.3-22). USA: Springer.
- Sirakaya, E., Teye, V. ve Sönmez, S. (2002). "Understanding Residents' Support for Tourism Development in The Central of Ghana", *Journal of Travel Research*, 41(3), s.57-67.
- Sözen, M., Nermin, B. ve Meral, S. (2002). Koruma Politikalarında Yeni Yaklaşımlar, *Türkiye 'de Tarihi Kent Yapılarının Korunması ve Geleceğe Taşınması Sempozyumu*, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, s.55-60.
- Subaşı, U. L. (1991). Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 2, s.29-39. Retrieved from <http://dad.boun.edu.tr/tr/pub/issue/29237/313000>
- Sürücü, O. ve Başar, M. E. (2016). Kültürel Mirası Korumada Bir Farkındalık Aracı Olarak Sanal Gerçeklik, 4 (1), s.13-26
- Şebin, K., Erarslan, M.Z., Yazıcı, A.G., Tozoğlu, E., Gülbahçe, Ö. ve Yorulmazlar, M. (2010). Erzurum Kış Sporları Turizmine Karşı Tutumlar, *Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 12(2). s.23-35
- Şengül, S., Çakır, A. ve Çakır, G. (2015). Yöresel Mutfaklar, Ertem Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti, Ankara, s.140-151.
- Şentürk, B. (2019). Edremit İlçesi Yerel Halkının Turizm Gelişimine Yönelik Algısı,

- (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez), Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın
- Şimşek, S. (2019). Milli Güvenlik Konseyi, *Tutanak Dergisi*, 7, s.356.
- Şule, Ü. (2016). Unesco Türkiye Millî Komisyonu, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme, Doğal Miras Alanları Başvuru, Adaylık ve Değerlendirme Süreçleri, Ankara
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2007). Experimental designs using Anova (p. 724). Belmont, CA: Thomson/Brooks/Cole.
- Tapan, M. (1998). Cumhuriyet Döneminde Doğa ve Kültür Varlıklarını Koruyamamanın Korunması, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul
- Tatlıdil, E. (2009). “Kent ve Kent Kimliği: İzmir Örneği”, Ege Akademik Bakış / Ege Academic Review, 9 (1), s.319-336.
- T.C. Diyarbakır Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Müze Müdürlüğü, (2021). www.kulturvarliklari.gov.tr.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2020). www.kulturvarhklari.gov.tr.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2021). www.kulturvarliklari.gov.tr.
- Tekeli, İ. (2009). Kültür Politikaları ve İnsan Hakları Bağlamında Doğal ve Tarihi Çevreyi Koruma, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Timothy, D. J. ve Boyd, S. W. (2003). Heritage Tourism, Essex: Pretice Hall
- Timothy, D. J. ve Nyaupane, G.P. (2009). Cultural Heritage and Tourism in Devolving World a Regional Perspective Routledge, London and New York.
- TODAİE, (1991). KAYA (Kamu Yönetimi Araştırması) Genel Rapor, TODAİE Yayınları, Ankara.
- Tortop, N. (2002). Yerel Yönetimlerin Artan Önemi ve Çağdaş Görevleri, Çağdaş Yerel Yönetimler (TODAİE), 11(1), s.7-21
- Tuncer, C. O. (2012). Diyarbakır Sur İçi Anıtları ile Köşkler ve Bağ Evleri, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, Ankara
- Tuncer, C. O. (2002). Diyarbakır Kiliseleri, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları Ankara
- Tuncer, C. O. (1999), "Diyarbakır Camileri", Diyarbakır Müze Şehir, İstanbul, s.10- 226
- Troel, J., Bruch, C., Cassar, A. ve Schang, S. (2005). “Enhancing Participation And Governance In Water Resources Management: Conventional Approaches And Information Technology” Libor Jansky ve Juha I. Uitto (Editörler), New York: United

Nations University Pres

Türk Dil Kurumu. [TDK]. *Kültür*, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.55059fa8617a98.73550457

Türk Dil Kurumu. [TDK]. *Miras*, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5505f329421761.70191178

Türker, N., Selçuk, Ş. ve Özyıldırım, A. (2016). Turizmin Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi: Safranbolu Örneği, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), s.2-10

Tütüncü, F. (2013). Yerel Yönetimlerde Kültür Yönetimi: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Um, S. ve Crompton J. L. (1987). Measuring Residents' Attachment Levels in a Host Community, *Journal of Travel Research*, 26(1), s.27-29.

UNESCO, (1972). Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, UNESCO World Heritage Center: Paris.

UNESCO, (1982). Clt/Md/1. World Conference on Cultural Policies Final Report Paris

UNESCO, (2014). Operational Directives for the Implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Paris: UNESCO.

UNESCO, (2018). www.whc.unesco.org.

Uslu, A. ve Kiper, T. (2006). “Turizmin Kültürel Miras Üzerine Etkileri: Beypazarı/Ankara Örneğinde Yerel Halkın Farkındalığı”, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(3), s.305-314.

Ünsal, D. ve Pulhan, G. (2012). Türkiye’de Kültürel Mirasın Anlamı ve Yönetimi, Kültürel Miras Yönetimi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s.30-65.

Varnacı, uzun F. ve Somuncu, M. (2011). Kültürel Peyzajın Korunması ve Turizm İlişkisi Bağlamında Yerel Halkın Görüşleri: Ihlara Vadisi Örneği, *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 3 (2), s.21-36.

Vatan, A. ve Zengin, B. (2015). “Söğüt İlçesi’nde Kültürel Miras ve Yerel Halkın Turizme Bakış Açısı”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10), s.634-650.

Wang, F. ve Head, M. (2007). “How Can the Web Help Build Customer Relationships? An Empirical Study on e-Tailing”, *Information and Management*, 44, s.115-129.

Wang, Y., Pfister, R. E. ve Morais, D. B. (2006). Residents’ attitudes toward tourism development: a case study of Washington, NC. In Proceedings of the Northeastern Recreation Research Symposium (411-418).

- https://www.nrs.fs.fed.us/pubs/gtr/gtr_nrs-P-14.pdf#page=420
- Williams, J. ve Lawson, R. (2001). "Community Issues and Resident Opinions of Tourism", *Annals of Tourism Research*, 28(2), s.269-290.
- Yaman, Y. (1982), Yurt ansiklopedisi, (Diyarbakır, Edirne, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep), (Genel koord. Yücel Yaman), baskı/Yayın Bilgisi, (1982)
- Yavuz, A. T. (2011). Osmanlı Döneminde Diyarbakır Hanları, İ. Yıldız içinde, Medeniyetler Mirası Diyarbakır Mimarisi, Diyarbakır, s.256
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). Spss Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Detay Yayıncılık, Ankara
- Yeşilbursa, C. (2011). Sosyal Bilgilerde Miras Eğitiminin Öğrencilerin Somut Kültürel Mirasa Karşı Tutumlarına ve Akademik Başarılarına Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Yıldız, S. (2011). Kültürel Miras Alan Yönetimi Kapsamında Alanya Kalesi Ziyaretçi Yönetimi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya
- Yılmazçelik, İ. (1995), XIX. Yüzyılın ilk Yarısında Diyarbakır (1790-1840), Ankara.
- Yılmazçelik, İ. (1999), "Osmanlı Hakimiyeti Süresince Diyarbakır Şehrinde Mahallelerin Tarihi ve Fiziki Gelişim Seyri", Diyarbakır Müze Şehir, İstanbul, s.194-210.
- Yılmazçelik, İ. (2000), "Osmanlı Hakimiyeti Süresince Diyarbakır Eyaleti Valileri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, X-1, s.233- 287.
- Yılmaz, G. ve Üçer, Z.A.G. (2004). Türkiye’de Kentsel Koruma Sürecinde Kurumsal Yapı ve Sivil Toplum Kuruluşları Üzerine Bir Değerlendirme, *Ege Mimarlık*, 3 (51), s.43-47
- Yoon, Y., Gursoy, D. ve Chen, J.S. (2001). "Validating a Tourism Development Theory with Structural Equation Modeling", *Tourism Management*, 22, s.363-372.
- Yücel, E. (2006). Kültür Varlıklarından Korumacılık ve Türkiye Gerçeği, *Yapı Dergisi*, 294 (Mayıs), s.112-116
- Zaei, M. E. ve Zaei, M. E. (2013). The Impacts of Tourism Industry on Host Community, *European Journal of Tourism Hospitality And Research*, 1(2), s.12-21.
- Zeren, H. E. ve Özmen, A. (2010). KMÜ, *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, s.165-173
- Zikmund, W. G. (1997). Business Research Methods, 5. Edition, The Dryden Press, Orlando

ARAŞTIRMA FORMU

Bu form, Diyarbakır’ da ki yerel halkın **Kültürel Miras farkındalıklarını** ölçmek için oluşturulmuştur.

“**Kültürel Miras**”, insanoğlunun oluşturduğu ve kuşaktan kuşağa aktardığı somut ve soyut varlıkları içermektedir. (Tarihi yapılar, öğren yerleri, el sanatları, festivaller vb.)

Bu çalışmada toplanan veriler sadece akademik amaçlı olarak kullanılacak
ve **kesinlikle kimseyle paylaşılmayacaktır.**

III. bölümde yer alan demografik sorular sınıflandırma yapabilmek için oluşturulmuştur.

Aşağıdaki soruların **doğru ya da yanlış cevapları yoktur.** Bu nedenle sorulara **size en uygun** gelen cevabı vermeniz ve **eksiksiz** yanıtlamanız, araştırma sonuçlarının sağlıklı olması açısından önemlidir.

Katılımınız ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

I. Aşağıdaki maddeleri 1’den 5’e kadar önem derecesine göre A ve B sütunu için ayrı ayrı değerlendiriniz. **Örneğin, 1. Maddede A için “Diyarbakır surlar” hakkında ne kadar bilginiz olduğunu; B için ise “Diyarbakır surları” na daha önce hiç gidip gitmediğinizi 1- 5 arasındaki rakamları yuvarlak içine alarak belirtiniz**

Diyarbakır Turistik Öneme Sahip Tarihî ve Kültürel Yapılar		Hiç bilmiyorum Çok az biliyorum Biraz biliyorum İyi biliyorum Çok iyi biliyorum					Hiç gitmedim Nadiren giderim Bazen giderim Sık sık giderim Her zaman giderim				
1	Diyarbakır Surları	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
2	Asur Kalesi	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
3	Hevsel Bahçeleri	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
4	Çay Önü Buluntuları	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
5	Diyarbakır Hz. Süleyman Cami	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
6	Diyarbakır Ulu Camii	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
7	Diyarbakır Kurşunlu Cami	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
8	Şeyh Mutaahhar (Dört Ayaklı Minare)	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
9	Hasan Paşa Hanı	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
10	Sülüklü Han	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
11	Deliller Hanı (Hüsrev Paşa Hanı)	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
12	Kervansaray	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
13	Dicle Köprüsü (On Gözlü Köprü)	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
14	Diyarbakır Malabadi Köprüsü	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
15	Haburman Köprüsü	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
16	İç Kale Çeşmesi	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
17	Hatun Çeşmesi	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
18	Zinciriye Medresesi Çeşmesi	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
19	Ali Paşa Hamamı	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
20	Melek Ahmet Paşa Hamamı	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

21	Zinciriye (Sincariye) Medresesi	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
22	Mesudiyye Medresesi	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
23	Hüsreviye Medresesi	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
24	Latifiye Medresesi	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
25	Muslihüddin Lari Medresesi	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
27	Ziya Gökalp Müzesi	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
28	Cahit Sıtkı Tarancı Müze Evi	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
29	Diyarbakır Arkeoloji Müzesi	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
30	Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesi	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
31	Saint Georgi (Kara Papaz) Kilisesi	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

Diyarbakır'da' ki El Sanatları		Hiç bilmiyorum	Çok az biliyorum	Biraz biliyorum	İyi biliyorum	Çok iyi biliyorum	Hiç satın almadım	Nadiren alırım	Bazen alırım	Sık sık alırım	Her zaman alırım
26	Kuyumculuk	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
27	İpekçilik	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
28	Bakırcılık	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
29	İpek Böcekçiliği	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
30	Keçecilik	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
31	Dokumacılık	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
32	El Dokuması Halıcılık	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

Diyarbakır Mutfağı		Hiç bilmiyorum	Çok az biliyorum	Biraz biliyorum	İyi biliyorum	Çok iyi biliyorum	Hiç yemedim	Nadiren yerim	Bazen yerim	Sık sık yerim	Her zaman yerim
33	Meftune	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
34	Pıçık	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
35	Duvaklı Pilav	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
36	Nardanaşı	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
37	Mahlepli Diyarbakır Çöreği	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

Diyarbakır' da ki Etkinlikler		Hiç bilmiyorum	Çok az biliyorum	Biraz biliyorum	İyi biliyorum	Çok iyi biliyorum	Hiç izlemedim	Nadiren izlerim	Bazen izlerim	Sık sık izlerim	Her zaman izlerim
43	Orhan Asena Yerli Oyunlar Etkinliği	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
44	Karpuz Etkinliği	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
45	Murat Şenliği	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
46	Sera Gülane	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
47	Nevruz Kutlaması	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

II. Aşağıda yer alan iki uçlu ifadeleri dikkatle okuyarak, düşüncelerinize yakın olduğuna inandığınız rakamı yuvarlak içine alınız. **Örneğin, 1. Soruda “kültürel mirasın korunmasının” çok gerekli olduğunu düşünüyorsanız “5”i, hiç gerekli olmadığını düşünüyorsanız “1”i işaretleyiniz. Yalnızca 12. Soru ters kodlanmış olup, o soruda örneğin, “kültürel mirası korumanın” çok zor olduğunu düşünüyorsanız “5”i, çok kolay olduğunu düşünüyorsanız “1”i işaretleyiniz.**

1	Kültürel mirasın korunması...	gereksizdir	1	2	3	4	5	gereklidir
2	Kültürel mirasın korunması...	önemsizdir	1	2	3	4	5	önemlidir
3	Kültürel mirasın korunması...	faydalı değildir	1	2	3	4	5	faydalıdır
4	Kültürel mirasın korunması düşüncesi...	olumsuzdur	1	2	3	4	5	olumludur
5	Kültürel mirasın korunması düşüncesi...	sıkıcıdır	1	2	3	4	5	heyecan vericidir
6	Çevremdeki insanlar, kültürel değerleri korumam gerektiğini düşünür.	kesinlikle	1	2	3	4	5	kesinlikle
		katılmıyorum						katılıyorum
7	Yakınlarım benden kültürel mirası korumamı bekler.	kesinlikle	1	2	3	4	5	kesinlikle
		katılmıyorum						katılıyorum
8	Çevremdeki insanlar, kültürel mirası korumam için beni teşvik eder.	kesinlikle	1	2	3	4	5	kesinlikle
		katılmıyorum						katılıyorum
9	Çevremdeki insanlar, kültürel mirası korumaz.	kesinlikle	1	2	3	4	5	kesinlikle
		katılmıyorum						katılıyorum
10	Kültürel mirası koruma konusunda toplumsal baskı hissediyorum.	kesinlikle	1	2	3	4	5	kesinlikle
		katılmıyorum						katılıyorum
11	Kültürel mirası koruyabileceğime dair kendime güvenim var.	kesinlikle	1	2	3	4	5	kesinlikle
		katılmıyorum						katılıyorum
12	Kültürel mirası korumak benim için.	çok kolay	1	2	3	4	5	çok zor
13	Kültürel mirası korumak tamamen bana bağlıdır.	kesinlikle	1	2	3	4	5	kesinlikle
		katılmıyorum						katılıyorum
14	Kültürel mirası koruma kararı benim kontrolüm dışındadır.	kesinlikle	1	2	3	4	5	kesinlikle
		katılmıyorum						katılıyorum
15	Bundan sonraki süreçte kültürel mirası korumaya çalışacağım.	kesinlikle	1	2	3	4	5	kesinlikle
		katılmıyorum						katılıyorum
16	Bundan sonraki süreçte kültürel mirası korumayı düşünmüyorum.	kesinlikle	1	2	3	4	5	kesinlikle
		katılmıyorum						katılıyorum

17	Bundan sonraki süreçte kültürel mirası korumak için çaba göstereceğim.	kesinlikle	1	2	3	4	5	kesinlikle
		katılmıyorum						katılıyorum
18	Diyarbakır' da yaşamaktan.	hiç memnun değilim	1	2	3	4	5	çok memnunum
19	Diyarbakır , bir şehirden beklentilerimi karşılıyor.	kesinlikle	1	2	3	4	5	kesinlikle
		katılmıyorum						katılıyorum
20	Diyarbakır , yaşamayı düşündüğüm ilk 5 şehir içerisinde.	kesinlikle	1	2	3	4	5	kesinlikle
		katılmıyorum						katılıyorum

III. Demografik Sorular

1 Yaşınız

2 Cinsiyetiniz ☐ Kadın ☐ Erkek

3 Medeni Durum ☐ Evli ☐ Bekar

8 Memleketiniz ☐ Diyarbakır ☐ Diyarbakır Dışı

9 Ailenizin ikamet ettiği yer ☐ Diyarbakır-Merkez ☐ Diyarbakır- İlçe ☐ Diyarbakır Dışı

10 Kaç yıldır Diyarbakır' da yaşıyorsunuz?

11 Aylık bireysel geliriniz